

ANALÝZA EXISTUJÍCÍCH VÝZKUMŮ V ČR V OBLASTI PARTNERSKÉHO NÁSILÍ

Jana Dvořáčková

2017

Vypracováno pro Odbor rovnosti žen a mužů Úřadu vlády ČR v rámci projektu CZ 13 z Norských fondů *Domácí násilí a genderově podmíněné násilí / Uplatňování hlediska rovných příležitostí žen a mužů a podpora sladování pracovního a soukromého života* (reg. č. NF-CZ13-PDP-2-002-01-2014).

OBSAH

1. ÚVOD.....	5
1.1 PŘEHLED KLÍČOVÝCH VÝZKUMŮ ČESKÉ POPULACE.....	8
1.2 DEFINICE ZÁKLADNÍCH POJMŮ.....	10
2. DOMÁCÍ NÁSILÍ NA ŽENÁCH.....	13
2.1 FYZICKÉ NÁSILÍ.....	13
2.1.1 Obecná míra viktimizace.....	13
2.1.2 Aktuální riziko viktimizace.....	16
2.1.3 Viktimizace dle forem násilných incidentů.....	18
2.1.4 Subjektivní hodnocení závažnosti zakoušeného násilí.....	21
2.1.5 Utrpěná zranění.....	24
2.1.6 Ne/vyhledání lékařské pomoci.....	26
2.1.7 Vraždy v kontextu partnerského násilí.....	28
2.2 SEXUÁLNÍ NÁSILÍ.....	30
2.2.1 Obecná míra viktimizace.....	30
2.2.2 Aktuální riziko viktimizace.....	32
2.2.3 Viktimizace dle forem násilných incidentů.....	33
2.2.4 Subjektivní hodnocení závažnosti zakoušeného násilí.....	35
2.3 PSYCHICKÉ NÁSILÍ.....	36
2.3.1 Míra výskytu.....	36
2.3.2 Nebezpečné pronásledování (stalking).....	39
2.4 EKONOMICKÉ NÁSILÍ.....	41
3. DOMÁCÍ NÁSILÍ NA MUŽÍCH.....	42
3.1 FYZICKÉ NÁSILÍ.....	42
3.1.1 Obecná míra viktimizace.....	43
3.1.2 Aktuální riziko viktimizace.....	44
3.1.3 Viktimizace dle forem násilných incidentů.....	45
3.1.4 Subjektivní hodnocení závažnosti zakoušeného násilí.....	46
3.1.5 Utrpěná zranění.....	47
3.1.6 Vraždy v kontextu partnerského násilí.....	47
3.2 SEXUÁLNÍ NÁSILÍ.....	48
3.3 PSYCHICKÉ NÁSILÍ.....	49
3.3.1 Míra výskytu.....	49
3.3.2 Nebezpečné pronásledování (stalking).....	51
3.4 EKONOMICKÉ NÁSILÍ.....	52
4. DOMÁCÍ NÁSILÍ A SPECIFICKY OHROŽENÉ SKUPINY.....	53
4.1 OSOBY OHROŽENÉ SOCIÁLNÍM VYLOUČENÍM A ŽENY BEZ DOMOVA.....	53
4.2 ROMSKÉ ŽENY.....	54
4.3 MIGRANTKY.....	55
4.4 LGBT POPULACE.....	56
4.5 ŽENY SE ZDRAVOTNÍM HENDIKEPEM.....	57
5. KORELÁTY VIKTIMIZACE.....	58

5.1 VĚK.....	58
5.2 VZDĚLÁNÍ.....	60
5.3 ZAMĚSTNANECKÝ STATUS.....	62
5.4 VÝŠE PŘÍJMU.....	63
5.5 VELIKOST BYDLIŠTĚ.....	64
5.6 NÁRODNOST.....	64
5.7 VÍRA V BOHA.....	65
5.8 ZKUŠENOST S NÁSILÍM V PŮVODNÍ RODINĚ.....	66
5.9 „NEÚPLNÁ“ RODINA.....	68
5.10 OSOBNOSTNÍ RYSY.....	69
5.11 ZVÝŠENÁ KONZUMACE ALKOHOLU.....	70
6. SPOLUPRÁCE OHROŽENÝCH OSOB S POLICIÍ, VYUŽÍVÁNÍ SPECIALIZOVANÝCH SLUŽEB A PSYCHOLOGICKÉ POMOCI.....	71
6.1 Míra ohlášení partnerského násilí policii.....	71
6.2 Důvody neohlášení policii.....	73
6.3 Postup policie v případech partnerského násilí a jeho hodnocení.....	75
6.4 Některé problematické aspekty postupu dalších složek při řešení partnerského násilí.....	78
6.5 Využívání služeb pomáhajících organizací.....	79
6.6 Využívání psychologické pomoci.....	80
7. DOPADY PARTNERSKÉHO NÁSILÍ.....	81
7.1 Zdravotní dopady.....	81
7.2 Psychické dopady.....	82
7.3 Ekonomické dopady.....	84
7.4 Dopady domácího násilí na děti.....	85
8. SPOLEČENSKÉ POVĚDOMÍ O DOMÁCÍM NÁSILÍ A POSTOJE POPULACE.....	87
9. KLÍČOVÉ POZNATKY Z VYBRANÝCH ZAHRANIČNÍCH STUDIÍ.....	91
10. POUŽITÁ LITERATURA.....	102

1. ÚVOD

Přes všeobecný nárůst citlivosti vůči problému domácího násilí i postupné rozšiřování prostředků jeho řešení nepřestává být domácí násilí palčivým společenským problémem. Vlivem hlubšího soustředění na tuto sféru narůstá povědomí o dříve méně zjevných formách domácího násilí a rozšiřují se znalosti o okruhu aktérek a aktérů, jejichž životy jsou domácím násilím poznamenány ve specifické míře. Viditelnými se stávají i širší společenské a ekonomické dopady domácího násilí.

Téma vstoupilo do veřejného diskurzu na počátku 70. let. Klíčovou roli při tom sehrálo feministické hnutí, které poukázalo na genderové dynamiky v pozadí domácího násilí a problematičnost historicky zakořeněné tolerance násilí vůči ženám (Linková 2004, Pikálková 2004b). V ČR začalo být domácí násilí rámováno jako společenský problém na počátku 90. let, k čemuž významně přispěla činnost prvních nevládních organizací zaměřených na pomoc obětem (Martinková 2001).

Cílem tohoto textu je poskytnout analýzu výzkumů, které se v ČR dosud tématu věnovaly. Do analyzovaných zdrojů byly zařazeny především sociologické studie, existující výzkumy agentur pro výzkum veřejného mínění a relevantní dizertační práce. V případě témat, která nejsou (či nemohou být) těmito zdroji dostatečně pokryta, využívám pro doplnění kriminologická data (statistiky) nebo studie nevládních organizací, které zejména v počátcích přispěly k porozumění fenoménu v kontextu ČR nejvíce.

Často tematizovaným problémem je, že definice domácího násilí je velmi nejednotná a že se projevy, které jednotlivé studie sledují, do značné míry liší. Následná analýza vychází z definice, kterou používá **Akční plán prevence domácího a genderově podmíněného násilí na léta 2015 – 2018**¹ vypracovaný Úřadem vlády ČR v roce 2015. Domácí násilí je zde definováno jako *„veškeré akty fyzického, sexuálního, psychického, ekonomického či dalších forem násilí, k němuž dochází v rodině nebo v domácnosti anebo mezi bývalými*

¹ <http://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/pri-uradu-vlady/jiri-dienstbier/aktualne/vlada-schvalila-akcni-plan-prevence-domaciho-a-genderove-podmineneho-nasili-na-leta-2015--2018-126943/>

či stávajícími manžely, partnery či osobami blízkými, bez ohledu na to, zda násilná osoba sdílí nebo sdílela společnou domácnost s osobou ohroženou tímto násilím" (Úřad vlády 2015: 6). Tato analýza se nicméně omezuje pouze na partnerskou (případně ex-partnerskou) rovinu násilí. Nevěnuje se tedy násilí vůči dětem ani násilí vůči seniorům/kám či hendikepovaným, které se v rodině odehrává mimo partnerskou linii, jakkoli tyto skupiny náleží – vzhledem k faktoru závislosti – ke specificky ohroženým (Buriánek, Podaná 2006, Špatenková, Ševčík 2011).²

Primárními zdroji, z nichž tato analýza vychází, jsou výsledky realizovaných kvantitativních šetření. Jejich srovnávání je však pochopitelně limitováno nejen různými definicemi domácího násilí a zvolenými indikátory, ale také rozdílností výzkumného postupu v řadě dalších parametrů. Z hlediska výsledných dat je například relevantní nejenom velikost výběrového souboru, ale také způsob jeho konstrukce (náhodný či kvótní výběr). Oba zmíněné mechanismy konstrukce výběrového souboru mohou sice vést k reprezentativním výsledkům, pojetí reprezentativity v nich vtělené se však mírně liší. Neméně důležitý vliv na výsledná data a tím i možnosti jejich srovnání má rovněž volba techniky sběru dat (face-to-face dotazování s papírovým či elektronickým dotazníkem, samostatné vyplňování dotazníků či jejich částí respondentkami a respondenty apod.). V případě sledovaného tématu a procentuálních výsledků, které na základě jednotlivých šetření vzešly, je třeba brát v úvahu také poměrně rozdílné výběry věkového rozpětí respondentek a respondentů.

Nemalá část kvantitativních studií mapujících situaci v ČR byla realizována nevládními organizacemi. Přestože tyto studie sehrály v historické perspektivě klíčovou roli pro porozumění fenoménu a informování veřejnosti, většina z nich vychází z velmi malých vzorků populace. Ty jsou tvořeny převážně klientkami či klienty daných organizací, u nichž je nutno předpokládat určité specifické

² Z hlediska vymezení domácího násilí je třeba zdůraznit, že řada pramenů řadí mezi klíčové definiční znaky opakování násilných aktů, respektive se soustřeďují na specifický vzorec vyznačující se taktéž určitou eskalací stavu a poměrně jasně rozdělenými rolami aktérů a akterek, kdy se jedna osoba snaží o získání kontroly nad druhou (srov. např. Aliance proti domácímu násilí, Čírtková 2002, Ježková a kol. 2015). Tento vzorec má blízko k modelu „intimního terorismu“, který je z hlediska důsledků pro oběti (například oproti tzv. situačnímu násilí) považován za nejzávažnější (Johnson, Leone 2005). Partnerské násilí se však neomezuje na tento vzorec, což platí i pro analyzované zdroje. Tato rovina bude tedy explicitně tematizována pouze tam, kde ji zohledňují samotné analyzované výstupy.

charakteristiky, v nichž se odlišují od obecné populace. Tyto studie nebyly motivovány primárně výzkumně, z pochopitelných důvodů jsou tudíž i méně metodologicky důsledné. Pro účely této analýzy je proto možnost práce s jejich závěry (a jejich porovnávání s většími reprezentativními studiemi) pouze omezená.

Vedle několika kvalitativních studií jsou data z kvantitativních šetření při analýze relevantních aktů nebo zkušeností místy doplněna o data z oficiálních statistik. Jak však uvádí například Pikálková (2004b) či Buriánek a Podaná (2006), u těchto typů statistik je třeba vzít v úvahu, že se omezují pouze na případy nahlášené policii nebo jiné instituci. Záznamy mohou být také vedeny jednotlivými institucemi odlišně.

Co se týče existujících českých empirických studií, především v počátcích zkoumání byla většina z nich věnována násilí fyzickému, což se přirozeně odráží i v proporcionalním rozložení následujícího textu. V souladu s donedávna převažující perspektivou ztotožňující domácí násilí primárně s násilím páchaným na ženách a relativnímu opomíjení mužů či dalších sociálních skupin je současně větší část věnována této problematice.

1.1 PŘEHLED KLÍČOVÝCH VÝZKUMŮ ČESKÉ POPULACE

Zejména z hlediska formulace odhadů měř viktimizace (tedy frekvence toho, že se někdo stane obětí) a četnosti jednotlivých násilných aktů v obecné populaci jsou nejpřesnějším zdrojem informací provedené reprezentativní výzkumy. Kriminologická data pak mohou napomoci doplnit tato data v nejzávažnějších případech, jež bezesporu představují vraždy.

První reprezentativní výzkumy mapující násilí v partnerském vztahu byly v ČR realizovány až koncem 90. let. Bloky otázek orientované na tuto tematiku byly zařazeny do dvou obecněji zaměřených výzkumů bezpečnostních rizik agentury UNIVERSITAS pro Ministerstvo vnitra ČR. Při prvním z těchto šetření s názvem **Bezpečnostní rizika 1999** bylo v květnu dotázáno 1361 respondentů a respondentek starších 15 let (skrze kvótní výběr byla zajištěna reprezentativita

výběrového souboru z hlediska věku, pohlaví, vzdělání a ekonomické aktivity). Část vztahující se k domácímu násilí však byla přiložena na odděleném listu, který vyplnilo pouze 900 osob (66 %), což představuje (zejména vzhledem k jejich samovýběru) zásadní překážku pro možné zobecnění závěrů této části výzkumu na celou populaci. Mimo fyzické násilí se otázky částečně dotýkaly i násilí sexuálního. Veřejně byly výsledky tohoto výzkumu publikovány ve stati Vymětalové (2001), jejich krátké shrnutí je dostupné také v pozdějším textu téže autorky (Pikálková 2004b).

Druhé z těchto šetření s názvem **Bezpečnost občanů 2001** se uskutečnilo v květnu 2001. Dotazováno bylo 1418 respondentů a respondentek starších 15 let. Domácí násilí bylo opět pouze dílčím tématem výzkumu, zkoumány byly také postoje ohledně této problematiky. Výsledky nebyly veřejně publikovány, v elementární podobě jsou však rovněž shrnuty v textu Pikálkové (2004b).

Již výhradně na oblast domácího násilí se zaměřily **průzkumy agentury STEM z let 2001 a 2006**. V rámci prvního z nich bylo dotazováno 1724 respondentů a respondentek starších 15 let, v rámci druhého jich bylo 1690 (kvótní výběr zajišťující reprezentativitu výběrového souboru z hlediska pohlaví, věku, vzdělání, regionu a velikosti bydliště). Dotazování proběhlo metodou standardizovaných rozhovorů „face to face“. Výsledek prvního šetření byl nejdetailněji popsán v publikaci *Desatero o domácím násilí* (STEM 2001), druhé šetření ve zprávě *Domácí násilí II.* (STEM 2006). Oba průzkumy zjišťovaly primárně povědomí české populace o domácím násilí a její postoje ohledně této problematiky, část otázek byla věnována také osobním zkušenostem. Porovnání výsledků s ostatními výzkumy je bohužel v tomto případě obtížné, jelikož veřejně dostupné prezentace dat nerozlišují výpovědi respondentek a respondentů podle pohlaví. Při prezentaci dat také není systematictěji rozlišováno mezi násilím tělesným, psychickým a sexuálním.

Pravděpodobně nejdetailnější data o partnerském domácím násilí byla sesbírána v rámci **Mezinárodního výzkumu násilí na ženách** (International Violence Against Women Survey, IVAWS), kterého se Česká republika zúčastnila v roce 2002 společně s další dvacítkou zemí z různých kontinentů. Pozornost se soustředila na fyzické, sexuální i psychické násilí. Dotazováno bylo 1980 žen starších 18 let (při konstrukci výběrového souboru byl uplatněn dvoustupňový

náhodný výběr). Výsledky pro Českou republiku byly podrobně analyzovány v publikaci *Mezinárodní výzkum násilí na ženách – Česká republika/2003* (Pikálková 2004a). Kvantitativní studie pokrývala nejširší dimenze fenoménu: četnosti násilných zkušeností, jejich typy, frekvenci či okolnosti, subjektivní hodnocení závažnosti situace, demografické a statusové údaje pojící se k viktimizaci, problém nahlášení násilí policii a zkušenosti obětí s postupem policie, postojové orientace atd. Dotazník obsahoval i několik otevřených otázek, odpovědi byly podrobeny kvalitativní analýze (Červinková et al. 2004).

O deset let později byl realizován výzkum **Násilí v partnerských vztazích: výzkum navazující na IVAWS 2003**, který byl postaven na stejných otázkách a představuje tak jedinečnou bázi pro srovnání dat a vyhodnocení trendů. Část věnovaná násilí na ženách byla založena na výpovědích reprezentativního souboru 1502 respondentek ve věku 18 - 70 let. Data byla získána skrze náhodný výběr v červnu a červenci 2013 a dotazování proběhlo metodou face-to-face. Výsledky výzkumu jsou představeny v publikaci Pikálkové, Podané a Buriánka (2015). Součástí výzkumu byla též (v českém prostředí dosud ojedinělá) studie zaměřená na problém nebezpečného pronásledování (Podaná, Imříšková 2016).

Ač je zatím nejrozsáhlejší publikace z výzkumu Násilí v partnerských vztazích: výzkum navazující na IVAWS 2003 (Pikálková, Podaná, Buriánek 2015) věnována násilí na ženách, výzkum se soustředil v dalších částech rovněž na muže a téma genderových rozdílů v páchaném násilí (Buriánek et al. 2014). Tato část šetření, kterou realizovala v prosinci 2012 a lednu 2013 společnost Millward Brown, byla založena na výpovědích 1001 respondentů. Ti byli získáni na základě kvótního výběru. Výzkum je reprezentativní z hlediska věku (kategorie 18 - 70 let), dle vzdělání, ekonomické aktivity a dalších parametrů. Dotazování proběhlo metodou CASI³, která byla kombinovaná s face-to-face dotazováním.

První větší šetření soustřeďující se na násilí na mužích však proběhlo již koncem roku 2004. Bylo realizováno Jihočeskou univerzitou v Jihočeském kraji. Dotazováno bylo 458 respondentů starších 18 let (face-to-face rozhovory), kteří byli vybráni metodou dvoustupňového náhodného výběru. Autoři závěrečné

³ computer-assisted self-interviews

publikace Buriánek a Kovařík (2006) nicméně poukazují na to, že toto šetření není zcela reprezentativní a je třeba ho chápat spíše jako sondu. Ve vzorku podle nich významně převládala mladší a vzdělanější část populace.

Dalším reprezentativním průzkumem soustředěným na násilí na ženách je průzkum agentury NMS Market Research pro organizaci proFEM provedený v roce 2012, jehož výsledky byly shrnuty v publikaci *Ekonomické dopady domácího násilí v ČR* (Kunc a kol., 2012). Tento on-line průzkum zahrnoval položky zaměřené na fyzické, sexuální, psychické i ekonomické násilí. Soustředil se zejména na podíly ohrožených žen a průběh a dopady domácího násilí. Dotazováno bylo 3014 respondentek ve věku 18 - 65 let, které byly vybrány z on-line panelu na základě kvótních znaků (věk, velikost místa bydliště a kraj). Přestože se jedná o rozsáhlý vzorek, je třeba poznamenat, že zobecňování výsledků na obecnou populaci je z důvodu výběru respondentek z on-line panelu problematictější. Lze předpokládat, že se členky tohoto panelu v některých charakteristikách, které mohou být z hlediska tématu relevantní, liší.

Jedním z patrně nejdůležitějších šetření je celoevropské šetření Agentury Evropské unie pro základní práva (FRA) s názvem **Násilí na ženách**, které proběhlo v roce 2012. Jeho primárním cílem nebylo poskytnout studie stavu v jednotlivých zemích, ale zmapovat situaci v Evropské unii jako celku (EU-28). Přestože nevznikla publikace samostatně analyzující stav v ČR, on-line aplikace projektu⁴ i celkové shrnutí výsledků (European Union Agency for Fundamental Rights 2014) umožňují některá data tohoto typu dohledat. Data vztahující se k dalším zemím a EU jako takové poskytují cenný referenční rámec pro posuzování situace v ČR. Dalším pozitivem tohoto výzkumu je, že se některé baterie otázek překrývají s otázkami výše představeného Mezinárodního výzkumu násilí na ženách. Šetření se soustředilo na fyzické, sexuální, psychické i ekonomické násilí. Přináší též data o nebezpečném pronásledování. V každé zemi se ho zúčastnilo cca 1500 respondentek mezi 18 - 74 lety, přičemž v ČR to bylo 1620 žen. Respondentky byly osloveny na základě náhodného výběru a dotazování proběhlo metodou face-to-face v březnu až červenci roku 2012.

⁴ <http://fra.europa.eu/en/publications-and-resources/data-and-maps/survey-data-explorer-violence-against-women-survey>

1.2 DEFINICE ZÁKLADNÍCH POJMŮ

Domácí násilí

Domácí násilí dle Akčního plánu prevence domácího a genderového násilí na období 2015 – 2018 jsou „*veškeré akty fyzického, sexuálního, psychického, ekonomického či dalších forem násilí, k němuž dochází v rodině nebo v domácnosti anebo mezi bývalými či stávajícími manžely, partnery či osobami blízkými, bez ohledu na to, zda násilná osoba sdílí nebo sdílela společnou domácnost s osobou ohroženou tímto násilím*“ (Úřad vlády 2015: 6).

Ekonomické násilí

Ekonomické násilí je úmyslné zneužívání ekonomické moci za účelem ovládnutí a kontrolování druhé osoby. Typicky se projevuje jako neposkytování peněz na provoz domácnosti, znemožnění přístupu k rodinným příjmům, příp. nucení žádat o peníze, každodenní kontrola nákupů, zákaz chození do práce a tím udržování ekonomické závislosti, neplacení nákladů spojených s bydlením, absolutní kontrola nad příjmy a výdaji oběti, apod.

Feminismus

Feminismus upozorňuje na nerovné postavení žen a mužů, hledá příčiny a řešení těchto nerovností. Feminismus odmítá genderové stereotypy a usiluje o svobodnou volbu způsobu života bez ohledu na role, které patriarchální společnost připisuje ženám a mužům.

Fyzické násilí

Fyzické násilí je úmyslné užití síly ke způsobení fyzické újmy, ublížení na zdraví, bolesti. Fyzické násilí zahrnuje "facky, rány pěstí, kopání, tlučení hlavou (např. o stěnu, topení), rdoušení, táhání za vlasy, bití nějakým předmětem" či jiné fyzické útoky.

Gender

Gender je termín používaný pro vyjádření sociálních aspektů pohlaví (sociální pohlaví), tedy utváření kategorií maskulinity a femininity. Gender je na rozdíl od biologického pohlaví kulturně konstruovaným souborem rolí, které jsou přisuzovány určitému pohlaví v určité společnosti. Tyto rozdíly tedy nejsou přirozenými, danými odlišnostmi mezi muži a ženami, ale dočasnými vývojovými stupni sociálních vztahů.

Genderově podmíněné násilí

Jedná se o veškeré akty fyzického, sexuálního, psychického, ekonomického či dalších forem násilí, které jsou cíleny na ženy z důvodu, že jsou ženami nebo na muže z důvodu, že jsou muži, anebo akty tohoto násilí, které nepřiměřeně dopadají na ženy či na muže.

Genderové stereotypy

Genderové stereotypy jsou zobecněné a zjednodušující představy o typických ženských a mužských vlastnostech (femininitě a maskulinitě) v dané společnosti. Příkladem jsou odlišné role připisované jednotlivým pohlavím, např. ženy pečují, muži vládou. Ve skutečnosti ne všechny ženy pečují a ne všichni muži vládou. Reprodukci těchto stereotypů dochází k udržování genderového řádu.

Hegemonní maskulinita

Hegemonní maskulinita je idealizovanou formou maskulinity, coby ideál má moc strukturovat interakce a projevy.

Mezigenerační přenos násilí

Mezigenerační přenos násilí je mechanismus přenosu vzorců chování naučených v dětství, jenž výrazně zvyšuje pravděpodobnost výskytu násilného chování u dospělých. Bylo prokázáno, že pokud je dítě vystaveno domácímu násilí (jako jeho oběť nebo svědek), tělesným trestům a týrání, je to jedním z faktorů, jež podstatně zvyšují přijatelnost násilí (násilných trestných činů, tělesných trestů a partnerského násilí) v dospělosti – jak v roli agresora, tak v roli oběti.

Nebezpečné sledování (stalking)

Nebezpečné sledování (stalking) se projevuje opakovaným sledováním, nechtěnými kontakty (dopisy, zprávy, telefonáty atp.), dlouhodobým sledováním aktivit určité osoby a sbíráním informací o ní, případně nemístným oslovováním jejích příbuzných, přátel atd.

Patriarchát

Patriarchát je nastavení společnosti, které předpokládá a vyžaduje muže (vyhovující genderovým stereotypům) ve vládnoucích/rozhodovacích rolích.

Pohlaví

Pohlaví jsou biologicky podmíněné rozdíly mezi ženami a muži. Jsou to biologické vlastnosti, které odlišují lidské bytosti jako ženy a muže, zejména odlišnosti týkající se pohlavních orgánů a reprodukčních dispozic.

Psychické násilí

Psychické násilí je úmyslné způsobení psychické a emocionální újmy například hrozbami, ponižováním, nebo jiným verbálním nebo neverbálním chováním. Konkrétně se může jednat o urážky, slovní napadání až vyhrožování fyzickým ublížením (likvidací) nebo izolací.

Sekundární (neboli druhotná) viktimizace obětí

Sekundární (neboli druhotná) viktimizaci obětí je proces, během něhož se poškozená osoba stane znovu obětí, např. po uveřejnění zprávy v médiích o jeho/jejím případě, šířením informací různého druhu prostřednictvím internetu, zlehčování a znevažování výpovědi poškozené osoby.

Sexismus, sexistická společnost

Sexismus, sexistická společnost je přesvědčení o tom, že vztahy mezi pohlavími jsou dány jejich komplementaritou (doplňují se) a zároveň jsou hierarchické, přičemž muži stojí na žebříčku prestiže a moci ve společnosti výše než ženy. Sexismus je jednou z forem diskriminace na základě pohlaví, při které jsou uplatněny genderové stereotypy.

Sexuální násilí

Sexuální násilí jsou jakékoli sexuální jednání zahrnující pokusy o dosažení sexuálního styku, nežádoucí sexuální poznámky a návrhy, činy směřující k obchodování s lidmi či jinak namířené proti sexualitě jedince, které využívají

nátlak. Ve většině případů s sebou sexuální násilí nese používání sexuality jako nástroje moci.

Sexuální obtěžování

Sexuální obtěžování je nežádoucí chování sexuální povahy, které může být jak verbální, tak neverbální. Jeho cílem je narušení důstojnosti, snižování statusu a psychické pohody dané osoby.

Znásilnění

Znásilnění je donucení k pohlavnímu (vaginálnímu, análnímu, orálnímu) styku násilím nebo pohrůžkou násilí nebo pohrůžkou jiné těžké újmy nebo k takovému činu zneužije něčí bezbrannost.

2. DOMÁCÍ NÁSILÍ NA ŽENÁCH

Z historického hlediska se výzkumná pozornost nejprve soustředila na akty fyzického domácího násilí páchaného v heterosexuálních (často konkrétně manželských) svazcích na ženách. Vlivem feministického hnutí byla zviditelněna genderová podmíněnost domácího násilí, jeho provázanost s asymetrickým vztahem mužů a žen ve společnosti, a tedy i dalšími formami násilí praktikovaného vůči ženám (obchod se ženami, obřízka, vraždy ze cti, interrupce plodů ženského pohlaví). Předpoklad, že genderová asymetrie je podstatnou dynamikou v pozadí domácího násilí, ovšem nijak nepopírá existenci násilí na mužích ani neumenšuje jeho závažnost. Je současně pravděpodobné, že vlivem postupného narovnávání genderových vztahů se vzorce násilí páchaného muži a ženami přibližují. Dosavadní výzkumy však z hlediska intenzity násilí a závažnosti újmy stále předpokládají vyšší míru ohrožení žen (Čírtková 2002, Pikálková 2004b, 2015a).

2.1 FYZICKÉ NÁSILÍ

2.1.1 Obecná míra viktimizace

Z průniku výsledků jednotlivých šetření vyplývá, že fyzické násilí ze strany bývalého či současného partnera zažily někdy v průběhu života jedna až dvě pětiny žen (19 % - 38 %). Vzhledem k tomu, že hodnoty získané z jednotlivých šetření vykazují jistou souvislost s jejich časovým rozložením, zjištěný rozptyl hodnot lze přinejmenším částečně připsat snižování podílu fyzického násilí na ženách ve sledovaném období. Jak naznačují hodnoty z výzkumu agentury FRA (European Union Agency for Fundamental Rights 2014), ČR v tomto ohledu spadá do evropského průměru, což potvrzuje již dřívější domněnku, že se z hlediska výskytu a specifik domácího násilí od jiných zemí zásadně neliší (např. Huňková, Voňková 2004).

Jak je z popisů výzkumů zřejmé, každý z nich se zaměřuje na poněkud jiný výsek toho, co lze zahrnout pod kategorii partnerského domácího násilí. V některých případech je fyzické násilí zkoumáno společně se sexuálním, v jiných také s násilím psychickým (či ekonomickým). Pokud fyzické násilí ve svých výstupech neizolují jako samostatnou kategorii a odděleně neanalyzují autoři či autorky jednotlivých studií, údaje o obecné míře žen, které ho zakoušejí nebo zakoušely, nelze bez přístupu k samotným datovým maticím získat.⁵ Další komplikace pak samozřejmě vyplývají z odlišnosti používaných indikátorů.

Spolehlivý, aktuální a zároveň mezinárodně srovnatelný údaj vztahující se k fyzickému násilí poskytuje agentura FRA (European Union Agency for Fundamental Rights 2014). Podle dat z jejího průzkumu zažilo fyzické násilí ze strany bývalého či současného partnera někdy v průběhu života 19 % českých žen (průměr EU-28 je 20 %).⁶

Fyzické násilí bývá nejčastěji zkoumáno společně se sexuálním. Podle téhož výzkumu bylo v průběhu života vystaveno minimálně jedné z položek náležejících do těchto kategorií ze strany bývalého či současného partnera 21 % Češek (průměr EU-28 je v tomto případě 22 %).⁷ Tento údaj se blíží 17 % z výzkumu Násilí v partnerských vztazích Pikálkovou (2015b), nicméně v závěru společné publikace autoři Buriánková a Pikálková (2015) označují tuto hodnotu za důsledek metodologických pochybení ze strany agentury, která prováděla sběr dat. O deset let starší Mezinárodní výzkum násilí na ženách ukázal, že některou z forem fyzického či sexuálního násilí zažilo přibližně 38 % žen (Pikálková 2004c).⁸ Tak výrazný posun v hodnotách nelze podle Buriánková a Pikálkové

⁵ Jelikož se mají jednotlivé typy partnerského násilí zpravidla tendenci prolínat, tato hodnota nevznikne prostým odečtem položek vztahujících se k ostatním typům násilí.

⁶ V oblasti fyzického násilí výzkum zjišťoval zda, jak často a jestli v průběhu v minulých 12 měsících do respondentek minulý či současný partner vrážel nebo strkal; dal jim facku; hodil po nich tvrdý předmět; popadl je za vlasy nebo je za ně tahal; bil je pěstí nebo tvrdým předmětem nebo do nich kopal; popálil je; zkusil je dusit nebo škrtnout; pořezal je nebo bodl, případně po nich vystřelil; tloukl jim o něco hlavou.

⁷ Zkušenosti se sexuálním násilím ze strany bývalého či současného partnera jsou zde zjišťovány pomocí následujících otázek: „Přinutil vás k pohlavnímu styku (orální, anální nebo vaginální sex) tím, že vás držel nebo vám nějak ubližoval? Pokusil se vás přinutit k pohlavnímu styku tím, že vás držel nebo vám nějak ubližoval? Přinutil vás zúčastnit se jakékoli formy sexuální aktivity, když jste to nechtěla nebo jste to nebyla schopná odmítnout? Svolila k nějaké sexuální aktivitě, protože jste se bála, co by se stalo, kdybyste odmítla?“

⁸ Výzkum zjišťoval četnost následujících aktů: vyhrožování ubližením; házení věcí nebo úder předmětem; strkání, pevné sevření, kroucení rukou, tahání za vlasy; facka, kopání, kousání, úder pěstí; škrtení, pokus o udušení, utopení, popálení, opaření; ohrožování nožem nebo pistolí (a případně jiné fyzické násilí). Ze sexuálního násilí se pozornost zaměřila na vynucený sexuální styk nebo pokus o něj, osahávání či vynucené sexuální aktivity s jinou osobou (Pikálková 2004c).

(2015) vysvětlit pouze objektivními společenskými změnami. Skutečnou hodnotu předpokládají o dost vyšší. Přiměřenost údaje z Mezinárodního výzkumu násilí na ženách současně potvrzuje i o něco starší průzkum Bezpečnostní rizika 1999, podle něhož některý z druhů fyzického či sexuálního násilí zažilo přibližně 35 % žen (Vymětalová 2001).⁹

K ještě vyššímu údaji (40 %) dospívá i nedávný průzkum agentury NMS Market Research (Kunc a kol. 2012). Toto číslo však zahrnuje také respondentky se zkušeností psychického násilí a pronásledování. K samotnému fyzickému násilí se vztahují dotazníkové položky „fyzické napadání“ (které zažilo během života 18 % respondentek), „ohrožování zbraní“

(4 %) a „přímý útok zbraní“ (2 %).¹⁰ Na základě těchto výsledků lze konstatovat pouze to, že fyzické násilí ze strany bývalého či současného partnera zakusilo nebo zakouší minimálně 18 % žen. Poměrně vysoká četnost odpovědí u kategorie „jiný druh násilí“ (11 %) však naznačuje, že fyzické násilí bude ve výsledku čtenější, jelikož, jak tentýž výzkum ukazuje, respondentky řadu z položek samy neklasifikují jako „násilí“ (ve zmíněných 11 % se nicméně ke kategorii „násilí“ přihlásily).

Klíčové studie a zdroje dat:

- Buriánek, J. S. Pikálková. 2015. „Diskuse: Dochází ke změnám výskytu partnerského násilí?“ Pp. 119–131 in S. Pikálková, Z. Podaná, J. Buriánek. *Ženy jako oběti domácího násilí: Sociologická perspektiva*. Praha: Slon.
- European Union Agency for Fundamental Rights. 2014. *Violence against women: an EU-wide survey*. 2014. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Kunc, K., J. Poláková, S. Hradecká, E. Hurychová, A. Budinová, M. Klusáčková. 2012. *Ekonomické dopady domácího násilí v ČR*. Praha: profEM.

⁹ V tomto výzkumu byly respondentky a respondenti dotazováni na facku; házení předmětů, tahání za oděv; tahání za vlasy; prudké strčení, smýkání; sražení; škrčení; škrábání, kroucení rukou; udeření rukou; udeření nějakým předmětem; sexuální obtěžování, osahávání; vynucený sexuální styk (Vymětalová 2001).

¹⁰ Partnerské násilí v konfiguraci fyzické, sexuální i psychické mapovala také agentura STEM v letech 2001 (STEM 2001) a 2006 (STEM 2006). V dostupných prezentacích výsledků šetření není nicméně explicitně rozlišováno mezi pohlavími, získáváme tak pouze údaj, že v roce 2001 přiznalo zkušenost s násilím ve svém partnerském vztahu cca 16 % respondentů a respondentek, v roce 2006 pak tento údaj činil 14 %. V interpretacích výsledků šetření je nicméně reflektováno, že skutečné podíly budou pravděpodobně vyšší.

- Pikálková, S. 2004c. „Mezinárodní výzkum násilí na ženách („International Violence Against Women Survey“).“ Pp. 42–104 in S. Pikálková (ed.).
Mezinárodní výzkum násilí na ženách – Česká republika/2003: Příspěvek k sociologickému zkoumání násilí v rodině. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky.
- Pikálková, S. 2015b. „Fyzické násilí v partnerském vztahu.“ Pp. 29–40 in S. Pikálková, Z. Podaná, J. Buriánek. *Ženy jako oběti domácího násilí: Sociologická perspektiva.* Praha: Slon.
- Vymětalová, S. 2001. „Domácí násilí: přirozený jev?“ *Sociologický časopis* 37(1): 103–121.

2.1.2 Aktuální riziko viktimizace

Pravděpodobnost, že bude žena během jednoho roku vystavena ze strany partnera některé z forem fyzického násilí, se na základě nejaktuálnějších údajů o roční viktimizaci pohybuje mezi 1- 4 %.

Obecná statistická pravděpodobnost, že bude žena během roku vystavena ze strany partnera některé z forem fyzického násilí, je na základě zjištěných údajů o roční viktimizaci odhadována agenturou FRA (European Union Agency for Fundamental Rights 2014) na 4 %. Hodnota pro ČR je shodná s evropským průměrem (EU-28).

Zcela stejné výše (4 %) dosahují obě hodnoty i v případě sloučené baterie otázek pro fyzické a sexuální násilí, což dokládá průnik těchto dvou forem násilí (European Union Agency for Fundamental Rights 2014). Na základě šetření **Násilí v partnerských vztazích** provedeného ve stejném roce (2012) nicméně Pikálková (2015b) uvádí pouze 1% riziko, přičemž podle výzkumu realizovaného o deset let dříve, v jehož rámci byl výskyt násilí mapován prostřednictvím shodné baterie otázek, bylo odhadované riziko 9 % (Pikálková 2004c). Ani v tomto případě nelze nicméně rozptýl interpretovat čistě nebo primárně jako důsledek sociální změny, ale je třeba za ním hledat, jak naznačují Buriánek a Pikálková (2015), i metodologické důvody či posuny ve způsobu měření mezi jednotlivými šetřeními.¹¹

Dalším výzkumem, který se na roční viktimizaci zaměřuje a který pochází ze stejného roku jako výzkum agentury FRA a šetření Násilí v partnerských vztazích, je výzkum agentury NMS Market Research (Kunc a kol. 2012). Zde je však míra roční viktimizace odhadována na základě souboru položek zjišťujících nejenom fyzické a sexuální, ale také psychické násilí. Hodnota pro tento souhrn je 11 %. Nejvíce zastoupená položka vztahující se čistě k fyzickému násilí („fyzické napadání“) je 2 % (na základě datových výstupů však není možné určit,

¹¹ V případě pětiletého horizontu, na nějž se ovšem zaměřil pouze „Mezinárodní výzkum násilí na ženách“ a jej částečně opakující výzkum „Násilí v partnerských vztazích“, bylo riziko fyzického či sexuálního násilí (v roce 2012) 7% (Pikálková 2015b), v případě dat z roku 2002 bylo odhadnuto na 21 % (Pikálková 2004c).

zda se ostatní položky vztahují ke stejnému okruhu respondentek nebo další skupině, což by míru roční viktimizace navyšovalo).¹²

Klíčové studie a zdroje dat:

- European Union Agency for Fundamental Rights. 2014. *Violence against women: an EU-wide survey*. 2014. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Kunc, K., J. Poláková, S. Hradecká, E. Hurychová, A. Budinová, M. Klusáčková. 2012. *Ekonomické dopady domácího násilí v ČR*. Praha: profEM.
- Pikálková, S. 2004c. „Mezinárodní výzkum násilí na ženách („International Violence Against Women Survey“).“ Pp. 42–104 in S. Pikálková (ed.). *Mezinárodní výzkum násilí na ženách – Česká republika/2003: Příspěvek k sociologickému zkoumání násilí v rodině*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky.
- Pikálková, S. 2015b. „Fyzické násilí v partnerském vztahu.“ Pp. 29–40 in S. Pikálková, Z. Podaná, J. Buriánek. *Ženy jako oběti domácího násilí: Sociologická perspektiva*. Praha: Slon.

2.1.3 Viktimizace dle forem násilných incidentů

Mezi nejčastější formy násilí vůči ženám náleží facka, úder pěstí, kopání nebo strkání. Data pro ČR naznačují, že ačkoli klesají míry výskytu, struktura četností jednotlivých činů se příliš nemění.

Co se týče forem násilí vůči ženám, i zde se indikátory poměrně liší, protože je nemožné sestavit jednoznačné pořadí. Je také otázkou, zda je možno na základě formy násilí určit závažnost situace. Současně je třeba počítat i s tím, že násilné akty mohou zahrnovat více forem násilí.

¹² Určitý odhad o četnosti domácího násilí (avšak nejen partnerského) lze získat na základě policejních a justičních statistik. Do těchto statistik se však, jak je zřejmé, dostane pouze část činů, přičemž lze předpokládat, že spíše těch závažnějších. Vypovídají tak spíše o rozsahu a charakteru výseku zkušenosti, která se dostane do rukou policie a soudů. Problematika domácího násilí je v trestním zákoníku upravena prostřednictvím § 199 tz – „týrání osoby žijící ve společném obydlí“ (dříve § 215a tz). V justičních statistikách (CSLAV) je zaveden třídící znak „domácí násilí“, pod který jsou zařazeny také další paragrafy trestního zákoníku (Martinková, Slavětinský, Vlach 2014: 107).

Agentura FRA označuje za **nejběžnější zkušenost spadající do partnerského fyzického násilí** strkání, facku a tahání za vlasy. Tyto údaje se týkají souhrnu evropských zemí (EU-28), podrobná data ohledně četností jednotlivých činů v rámci ČR nejsou v prezentacích dat z výzkumu k dispozici (European Union Agency for Fundamental Rights 2014). Výsledky českého šetření Násilí v partnerských vztazích, které se – společně s Mezinárodním výzkumem násilí na ženách, na něž navazuje – zaměřovalo na toto téma nejdetajněji, nicméně naznačují, že v kontextu ČR je struktura nejčastějších násilných činů obdobná. Kategorie násilných činů jsou zde však formulovány širěji. Podle tohoto výzkumu 12 % žen zažilo někdy v životě (ze strany bývalého či současného partnera) „facku, kopání, kousání, úder pěstí“, 9 % „strkání, pevné sevření, kroucení rukou, tahání za vlasy“ a 7 % „házání věcí nebo úder předmětem“ (Pikálková 2015b).

V porovnání s daty z Mezinárodního výzkumu násilí na ženách realizovaném v roce 2002 se zdá, že došlo ke zlepšení situace (Pikálkové 2004c). Podle tohoto výzkumu zažilo kolem čtvrtiny žen v partnerském vztahu alespoň jednou během života činy z kategorie „facka kopání, kousání, úder pěstí“ (25 %) a „strkání, pevné sevření, kroucení rukou, tahání za vlasy“ (23 %). S „házáním věcí nebo úderem předmětem“ mělo zkušenost 15 %.¹³

Jak shrnují Buriánek a Pikálková (2015), **struktura četností jednotlivých forem násilného jednání zůstala téměř stejná**. To platí i pro činy, které jsou obvykle chápány jako velmi závažné. Některý z aktů z kategorie „škrčení, pokus o udušení, utopení, popálení, opaření“ zažilo během života podle průzkumu z roku 2002 4 % žen, o deset let později to byla 2 % žen. U kategorie „ohrožování nožem nebo pistolí“ poklesla tato hodnota během deseti let z 3 % na 1 %.¹⁴ Obě šetření současně potvrzují, že pravděpodobnost viktimizace ze strany partnera je v případě „lehčích“ i závažnějších forem násilí vyšší než ze strany jiných mužů.

¹³ Dle časově blízkého průzkumu „Bezpečnostní rizika 1999“ pak dostalo někdy v životě od partnera facku 21 % žen. Dalšími čteně obsazenými kategoriemi zde byly „prudké strčení, smýkání, sražení“ (12 %), „udeření rukou“ (10 %), „tahání za oděv“ (9 %), „házání předmětů“ (8 %) (Vymětalová 2001).

¹⁴ V průzkumu „Bezpečnostní rizika 1999“ figuruje z těchto kategorií explicitně pouze škrčení, které zažilo cca 3 % žen (Vymětalová 2001).

Ve snaze o bližší popis typického charakteru násilného incidentu se oba výzkumy blíže soustředily na **poslední incident**, který ženy zažily.¹⁵ Buriánek a Pikálková (2015) opět shrnují, že z hlediska profilu násilného incidentu nedošlo mezi lety 2002 a 2012 k výraznějším změnám. Při popisu posledního incidentu ze strany žen, které zažily jakoukoli zkušenost s násilím ze strany partnera, převažovala facka (61 % v roce 2002, 67 % v roce 2012), strkání, pevné sevření, kroucení rukou, tahání za vlasy (56 % v roce 2002, 49 % v roce 2012), házení věcí nebo úder předmětem (34 % v obou sledovaných letech). Zmiňovány byly však i závažné formy násilí jako škrčení (9 % v roce 2002, 8 % v roce 2012) a použití nebo výhrůžka použitím nože nebo pistole (5 % v roce 2002 a 6 % v roce 2012). U dvou z nich přitom došlo ke statisticky významnému poklesu – u pokusu o udušení nebo utopení (z 5 % na 1 %) a u popálení či opaření (z 2 % na 0,4 %).¹⁶ V případě šetření z roku 2012 byly respondentky dotazovány i na to, zda vnímaly **poslední incident jako běžnou součást partnerova jednání**. Varianty „běžná“ a „spíše běžná“ zvolilo 46 %, což poukazuje na vysokou frekvenci násilných aktů (Podaná 2015a).

Některá šetření poukazují na závažný fakt páchaní **fyzického násilí na těhotných ženách**. V českém kontextu byla tato rovina zkoumána pouze v rámci drobných výzkumných sond mezi klientkami nevládních organizací pomáhajících obětem domácího násilí, které reprezentují spíše závažnější případy a odlišují se od ostatních žen vystavených domácímu násilí i v jiných charakteristikách. Podle informací neziskové organizace ROSA (Hronová,

Vavroňová 2011) bylo v těhotenství bito cca 16 % klientek (z celkového počtu 213 respondentek). Huňková a Voňková (2004), které v letech 2000-2001 rovněž provedly výzkumnou sondu mezi klientkami (jichž však bylo v tomto případě pouze 51), uvádějí dokonce 45% podíl klientek s touto zkušeností. Data agentury FRA získané na základě reprezentativního výběru nicméně naznačují, že

¹⁵ Tato konstrukce však není neproblematická. Jak uvádí Pikálková (2015b), v případě násilí od současného partnera se z údajů o posledním incidentu usuzuje na jakýsi průměrný akt, neboť zkoumaný vzorek zahrnuje ženy v různých fázích násilných vztahů. U bývalých partnerů se jedná o incident, po němž došlo k rozchodu (a lze proto očekávat, že má závažnější povahu).

¹⁶ Blíže viz Pikálková (2004c) a Pikálková (2015b). Obraz o zakoušených formách domácího násilí zpřesňují do jisté míry zprávy nevládních organizací, které se problematikou zabývají, byť je třeba zdůraznit, že vypovídající klientky nemohou reprezentovat skupinu žen se zkušeností domácího násilí jako takovou. Například z šetření organizace ROSA (viz. Hronová, Vavroňová 2011) vyplývá, že z 203 dotazovaných klientek – z nichž se s fyzickým násilím setkala 75 % - se největší skupina setkala s opakovaným fackováním (41 %), škrčením (31 %), s bitím a ranami pěstmi (30 %) a sražením (29 %). 8 % klientek bylo napadeno nožem či pistolí.

se tento údaj nemusí od zkušeností žen zásadně odchylovat: 42 % evropských žen se zkušeností domácího násilí (EU-28) zažilo bití v těhotenství od bývalého partnera, 20 % od partnera současného (European Union Agency for Fundamental Rights 2014).

Všeobecně přijímanou **skutečností je, že se fyzické násilí často kombinuje s psychickým či sexuálním**. Vzhledem k šíři indikátorů používaných k měření každé z násilných rovin je kvantifikace měř průniku problematická a nutně nepřesná. Za častější je považována situace, kdy fyzické násilí doprovází násilí psychické. Podle výzkumů agentury STEM (2001, 2006) se násilí (vezmeme-li v úvahu fyzické, psychické, sexuální a jejich možné kombinace) vyskytuje přibližně v polovině případů právě v této konfiguraci. Ve spojitosti se sexuálním je to pak v jedné až dvou desetinách případů.¹⁷

Klíčové studie a zdroje dat:

- Buriánek, J. S. Pikálková. 2015. „Diskuse: Dochází ke změnám výskytu partnerského násilí?“ Pp. 119–131 in S. Pikálková, Z. Podaná, J. Buriánek. *Ženy jako oběti domácího násilí: Sociologická perspektiva*. Praha: Slon.
- European Union Agency for Fundamental Rights. 2014. *Violence against women: an EU-wide survey*. 2014. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Pikálková, S. 2004c. „Mezinárodní výzkum násilí na ženách („International Violence Against Women Survey“).“ Pp. 42–104 in S. Pikálková (ed.). *Mezinárodní výzkum násilí na ženách – Česká republika/2003: Příspěvek k sociologickému zkoumání násilí v rodině*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky.
- Pikálková, S. 2015b. „Fyzické násilí v partnerském vztahu.“ Pp. 29–40 in S. Pikálková, Z. Podaná, J. Buriánek. *Ženy jako oběti domácího násilí: Sociologická perspektiva*. Praha: Slon.

¹⁷ STEM (2001) udává 11 %, STEM (2006) 14 %, Buriánek a Pikálková (2015) v souhrnu výsledků výzkumů z let 2002 a 2012 kolem 17 % v obou ročnících.

2.1.4 Subjektivní hodnocení závažnosti zakoušeného násilí

Navzdory posunu společenského diskurzu ohledně domácího násilí nejvýznamnější česká šetření (Pikálková 2004c, Podaná 2015a) identifikovala přetrvávající tendenci žen omlouvat či bagatelizovat partnerovo násilí – přibližně čtvrtina žen s danou zkušeností označila situaci za nepřilíživě vážnou, více než třetina pak za „něco, co se stává“. Jedna čtvrtina žen však zakoušela situaci jako velmi vážnou či přímo jako ohrožení života (v roce 2002 dokonce 41 % respondentek).

Specifickým rysem partnerského násilí je to, že ho část osob, na nichž je páčáno, v těchto termínech plně nenahlíží. Děje se tak v důsledku součinnosti kulturních představ o mužství a ženství (tj. genderových stereotypů) a psychického násilí, které fyzické násilí mnohdy doprovází. Jak potvrzuje i kvalitativní analýza otevřených otázek Mezinárodního výzkumu násilí na ženách (Červinková et al. 2004), **část žen má tendenci pohlížet na domácí násilí jako na normální součást života či ženského údělu**. Některé ženy násilné akty omlouvají s odkazem na vnější okolnosti ovlivňující jednání partnera (nezaměstnanost, alkohol apod.), jiné mají tendenci hledat část viny u sebe (Podaná 2015a).

Tento soubor postojů se částečně odráží i v kvantitativních ukazatelích vyjadřujících subjektivní hodnocení závažnosti zakoušeného násilí. V rámci Mezinárodního výzkumu násilí na ženách (Pikálková 2004c) i o deset let novějšího výzkumu Násilí v partnerských vztazích (Buriánek, Pikálková 2015, Podaná 2015a) **označilo situaci (poslední incident) za „ne příliš vážnou“ přibližně čtvrtina žen se zkušeností partnerského násilí**. Tři čtvrtiny žen však vnímaly problém jako závažný. Jedna čtvrtina z nich označila (v obou ročnících) situaci přímo za velmi vážnou. S tím koresponduje i více než čtvrtinový podíl respondentek, které se v roce 2012 přiklonily k variantě, že situaci vnímaly v pojmech **ohrožení života** (Podaná 2015a). V roce 2002 byl tento podíl ještě významnější – k pocitu ohrožení života během incidentu se přihlásilo 41 % respondentek (Pikálková 2004c).

Relativně vysoká společenská tolerance vůči domácímu násilí, jeho vnímání jako něčeho v zásadě normálního, se odráží i v odpovědích respondentek na otázky týkající se spatřované právní kvalifikace násilného jednání. V roce 2002 ho 34 % žen s osobní zkušeností s násilím označilo za „něco, co se prostě

stává“, o deset let později tak učinilo (vzhledem k posunu diskurzu poněkud překvapivě) dokonce 41 %. Jako trestný čin ho vnímala v obou ročnících cca pětina respondentek, necelá třetina zvolila variantu „porušení práva, ale ne trestný čin“. Tendence vnímat domácí násilí jako něco veskrze běžného se přitom projevila i u žen, jejichž zranění byla natolik vážná, že vyžadovala lékařské ošetření. V obou ročnících násilí zhruba čtvrtina z těchto žen označila za „něco, co se prostě stává“. Obecně byla však vnímaná míra závažnosti situace u této skupiny vyšší (Buriánek, Pikálková 2015, Pikálková 2004c, Podaná 2015a).

Tyto dva výzkumy současně potvrzují předpoklad, že **násilí od současného partnera je vnímáno v méně negativních termínech** – obecně jako méně závažné a z hlediska motivu jako více situační než úmyslné. V aktuálním vztahu je pravděpodobně ještě prostor pro eskalaci násilí (Podaná 2015a). Jak je nicméně známo z řady předchozích výzkumů, jejichž zjištění potvrzuje i zmíněná kvalitativní studie Červinkové a kolektivu (2004), do hodnocení násilných aktů může vstupovat dvojaké vnímání osobnosti partnera. Ten se může na jednu stranu (především zpočátku) jevit jako mimořádně pozorný a být tak vnímán skrze „diskurz velké lásky“ (Towns a Adams 2000 in Červinková et al. 2004), což v ženách vyvolává onu tendenci omlouvat jeho jednání, vysvětlovat ho vnějšími vlivy a především doufat v nápravu vztahu. Jak popisuje tzv. cyklická teorie násilí (Walker 1979, LaViolette, Barnett 2000), násilí ve vztazích nabývá často dynamiky, kdy po násilném incidentu dochází postupem času k usmíření a opětovnému nastolení důvěry. V souladu s touto teorií i Červinková a kolektiv (2004) na základě otevřených odpovědí respondentek docházejí k závěru, že ženy málokdy opouštějí vztah po první násilné epizodě. Časové rozpětí, v němž se rozhodnou pro radikální řešení situace, je podle autorek velmi široké – od několika měsíců po několik let.

Řešení v podobě opuštění vztahu však nezávisí pouze na ztrátě víry v partnerství, je nutně ovlivňováno také dalšími faktory. Svou **roli v setrvání ve vztahu sehrává i strach o vlastní život či život dětí**. Jako hlavní motiv respondentky uváděly **snahu o zachování rodiny**. Druhým nejčastějším důvodem pak byla **finanční a bytová situace**¹⁸ (Červinková et al. 2004).

¹⁸ Tyto důvody podtrhují naléhavost v současné době diskutovaných řešení, která by urychlila řešení a umožnila tak mírnit dopady situace, jako jsou například poskytování mimořádné peněžité pomoci nebo zálohovaného výživného.

Jak nicméně potvrzuje nejen tato kvalitativní studie, násilí ze strany partnera odchodem ze vztahu nutně nekončí. Podle Pikáلكové (2004c) zažívalo 22 % žen násilí i po rozchodu. Průzkum agentury FRA (European Union Agency for Fundamental Rights 2014) pak uvádí, že tuto zkušenost mělo či má 16 % žen se zkušeností násilí ve vztazích (zde se však jedná o průměrný údaj pro EU-28).¹⁹

¹⁹ Obdobný údaj (14 %) uvádí Huňková a Voňková (2004), jejich odhad je však vzhledem k méně přesné metodice i velmi nízkému počtu dotazovaných pouze orientační.

Klíčové studie a zdroje dat:

- Červinková, A., M. Linková, K. Šaldová, B. Tupá. 2004. „Analýza kvalitativních doplňujících otázek.“ Pp. 113–127 in S. Pikálková (ed.). *Mezinárodní výzkum násilí na ženách – Česká republika/2003: Příspěvek k sociologickému zkoumání násilí v rodině*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky.
- Buriánek, J. S. Pikálková. 2015. „Diskuse: Dochází ke změnám výskytu partnerského násilí?“ Pp. 119–131 in S. Pikálková, Z. Podaná, J. Buriánek. *Ženy jako oběti domácího násilí: Sociologická perspektiva*. Praha: Slon.
- European Union Agency for Fundamental Rights. 2014. *Violence against women: an EU-wide survey*. 2014. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Pikálková, S. 2004c. „Mezinárodní výzkum násilí na ženách („International Violence Against Women Survey“).“ Pp. 42–104 in S. Pikálková (ed.). *Mezinárodní výzkum násilí na ženách – Česká republika/2003: Příspěvek k sociologickému zkoumání násilí v rodině*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky.
- Podaná, Z. 2015a. „Subjektivní vnímání násilí ve vztahu a reakce žen na ně.“ Pp. 65–76 in S. Pikálková, Z. Podaná, J. Buriánek. *Ženy jako oběti domácího násilí: Sociologická perspektiva*. Praha: Slon.

2.1.5 Utrpěná zranění

Z průniku dat z provedených výzkumů vyplývá, že z žen, které zažily domácí násilí, utrpělo minimálně 36 % zranění (Pikálková 2015b), podle výzkumu FRA z obdobného období však minimálně 54 % (European Union Agency for Fundamental Rights 2014). Nejčastějšími typy zranění se jeví být modřiny, škrábance, řezné rány či spáleniny.

Důsledky páchaného násilí lze rozdělit na přímé následky a dlouhodobější dopady. Tato část textu se soustředí především na bezprostřední fyzické následky (o dlouhodobějších zdravotních dopadech i jejich ekonomických dimenzích bude pojednáno v 8. kapitole „Dopady partnerského násilí“). Z reprezentativních výzkumů se tomuto tématu nejvíce věnovala opět šetření Mezinárodní výzkum násilí na ženách (Pikálková 2004c) a o deset let novější výzkum Násilí v partnerských vztazích (Pikálková 2015b), dále pak průzkum agentury FRA (European Union Agency for Fundamental Rights 2014) a průzkum agentury NMS Market Research pro organizaci proFEM (Kunc a kol. 2012).

Podíl žen, které utrpěly v důsledku násilného aktu zranění, klesl mezi lety 2002 a 2012 z 53 % (Pikálková 2004c) na 36 % (Pikálková 2015b). Nejčastějším identifikovaným zraněním byly v obou průzkumech modřiny, které mělo jako následek násilných aktů přes 90 % žen, jež nějaká zranění utrpěly. Druhou nejjobsazenější kategorií byly řezné rány, škrábnutí, popáleniny, jejichž podíl poklesl během sledovaného desetiletí z 27 % na 11 %. Zlomeniny utrpělo podle průzkumu z roku 2002 7 % respondentek, o deset let později to bylo 9 %. Cca 7 % uvedlo v obou ročnících poranění hlavy nebo mozku, zkušenost se zlomeným nosem mělo v roce 2002 4 % respondentek, v roce 2012 pak 10 % z nich (Pikálková 2004c, 2015b).

Agentura NMS Market Research zvolila ve výzkumu mírně odlišný indikátor. Soustředila se na následky posledního incidentu, na jejichž základě lze zprostředkovaně usuzovat na povahu „průměrného incidentu“. Jako nejčastější následek se opět ukázaly být modřiny a škrábance (19 %), druhou nejčastější kategorií byly zhmožděniny nebo mírně krvácející zranění (8 %). Četnost závažných zranění (zlomeniny; bodné či řezné rány; poranění páteře) se pohybovala v případě posledního incidentu okolo 1 % (Kunc a kol. 2012).

Ještě jiný indikátor – důsledky nejzávažnějšího násilného incidentu – byl použit v průzkumu agentury FRA. (I v tomto případě vyjadřuje zjištěná četnost podíl žen v rámci skupiny těch, které mají zkušenost s násilím, údaje se tedy nevztahují pouze k těm, jež utrpěly zranění.) V 54 % šlo o modřiny nebo škrábance, ve 12 % o poranění, výrony, spáleniny. 6 % žen se zkušeností domácího násilí utrpělo zlomeniny nebo mělo zlomený zub a stejný podíl měl zkušenost s otřesem mozku nebo jeho zraněním (European Union Agency for Fundamental Rights 2014).²⁰ Údaje z tohoto výzkumu tedy naznačují, že minimálně 54 % žen, které někdy zažily domácí násilí, nějaký typ zranění utrpělo. Tento výsledek se téměř shoduje s výsledkem Mezinárodního výzkumu násilí na ženách (Pikálková 2004c), ačkoli jeho opakování z roku 2012 naznačuje trend ke zlepšování situace.

Klíčové studie a zdroje dat:

- European Union Agency for Fundamental Rights. 2014. *Violence against women: an EU-wide survey*. 2014. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Kunc, K., J. Poláková, S. Hradecká, E. Hurychová, A. Budinová, M. Klusáčková. 2012. *Ekonomické dopady domácího násilí v ČR*. Praha: proFEM.
- Pikálková, S. 2004c. „Mezinárodní výzkum násilí na ženách („International Violence Against Women Survey“).“ Pp. 42–104 in S. Pikálková (ed.). *Mezinárodní výzkum násilí na ženách – Česká republika/2003: Příspěvek k sociologickému zkoumání násilí v rodině*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky.
- Pikálková, S. 2015b. „Fyzické násilí v partnerském vztahu.“ Pp. 29–40 in S. Pikálková, Z. Podaná, J. Buriánek. *Ženy jako oběti domácího násilí: Sociologická perspektiva*. Praha: Slon.

²⁰ Šetření mezi 152 klientkami organizace ROSA (Hronová, Vavroňová 2011), jehož výsledky však, vzhledem k rozsahu vzorku i metodologickým zřetelům, nemohou být porovnávány s výsledky reprezentativních šetření, uvádí jako nejčastější zranění žen podlitiny (39 %), dále pak poranění krční páteře (6 %), zlomeniny (6 %) a kontuzi či otřes mozku (5 %).

2.1.6 Ne/vyhledání lékařské pomoci

Česká šetření naznačují, že kolem třetiny žen, které někdy utrpěly v důsledku partnerského násilí zranění, zažilo zranění vyžadující dle jejich názoru lékařské ošetření (Pikálková 2004c, 2015b). Rovněž kolem třetiny žen, které utrpěly zranění při posledním incidentu, některou z forem lékařské pomoci vyhledalo (Kunc et al. 2012).

Problematiky bezprostředního lékařské ošetření zranění se realizované výzkumy dotýkají spíše okrajově. Bez ohledu na to, zda k ošetření skutečně došlo, nicméně Mezinárodní výzkum násilí na ženách identifikoval, že 28 % žen považovalo některé ze zranění za vyžadující lékařské ošetření (Pikálková 2004c). O deset let později se k této variantně přihlásilo dokonce 38 % respondentek (Pikálková 2015b).

Tyto výsledky poměrně korespondují s výzkumem Agentury NMS Market Research, podle níž **vyhledalo 32 % žen – z žen, které utrpěly zranění při posledním incidentu – lékařskou pomoc**. Cca polovina z nich byla ošetřena na pohotovosti, 2 % využila rychlé záchranné služby první pomoci. Z žen popisujících případ posledního násilí pak musely být 3 % hospitalizovány (Kunc a kol. 2012).²¹ Jak je však zřejmé, ne vždy se ženy odhodlají lékařské pomoci využít. Důvody žen shrnuje sonda mezi 152 klientkami realizovaná organizací ROSA. Podle jejich slov jim v tom bránily základy partnera a obavy z vyvolání dalšího násilí z jeho strany, jakož i obavy z necitlivého přístupu zdravotního personálu, někdy založené na předchozí zkušenosti (Hronová, Vavroňová 2011).

V případě nejširší skupiny žen se zkušeností partnerského násilí uvádí agentura FRA, že 14 % využilo služeb lékaře či lékařky nebo zdravotního zařízení, 10 % pak služeb nemocnice (European Union Agency for Fundamental Rights 2014). Z dostupných výstupů však nelze určit, do jaké míry se skupiny prolínají.

²¹ Přibližně třetinový podíl žen, které vyhledaly lékařskou pomoc, uvádí také již zmíněné šetření mezi klientkami organizace ROSA. Zde se však číslo nevztahuje pouze k poslednímu incidentu. Hospitalizována byla 2 % klientek, 1 % bylo nuceno využít rychlé záchranné služby (Hronová, Vavroňová 2011).

Klíčové studie a zdroje dat:

- European Union Agency for Fundamental Rights. 2014. *Violence against women: an EU-wide survey*. 2014. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Kunc, K., J. Poláková, S. Hradecká, E. Hurychová, A. Budinová, M. Klusáčková. 2012. *Ekonomické dopady domácího násilí v ČR*. Praha: proFEM.
- Pikálková, S. 2004c. „Mezinárodní výzkum násilí na ženách („International Violence Against Women Survey“).“ Pp. 42–104 in S. Pikálková (ed.). *Mezinárodní výzkum násilí na ženách – Česká republika/2003: Příspěvek k sociologickému zkoumání násilí v rodině*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky.
- Pikálková, S. 2015b. „Fyzické násilí v partnerském vztahu.“ Pp. 29–40 in S. Pikálková, Z. Podaná, J. Buriánek. *Ženy jako oběti domácího násilí: Sociologická perspektiva*. Praha: Slon.

2.1.7 Vraždy v kontextu partnerského násilí

Podíly žen, které jsou zavražděny v důsledku partnerského násilí, nelze vzhledem ke spektru možné evidence daných činů určit. Patrně nejvhodnějším zdrojem pro utváření odhadů jsou vraždy evidované jako „motivované osobními vztahy“.

Nejzávažnějším následkem partnerského násilí je bezesporu smrt. Jak zmiňují Voňková a Oplatek (2015), kriminální statistiky i odborná literatura udávají, že **k přibližně polovině vražd dochází mezi partnery či členy rodiny. Jelikož však mohou být vraždy spojené s partnerským násilím evidovány různými způsoby, přesné údaje není možno získat.**

Určitým indikátorem mohou být **vraždy zařazované do kategorie „motivované osobními vztahy“** (§ 140 ntz /§ 219 tz). Na základě statistické evidence obětí kriminality Policejním prezidiem ČR z roku 2013 Martinková (2014) uvádí, že z celkového počtu dokonatých, nedokonatých a připravovaných vražd do této kategorie zařazených se odehrálo **cca 27% mezi partnery. Ženy byly přitom oběťmi v 84 %**. Co se týče konkrétních čísel, v letech 2004-2012 bylo zařazeno do kategorie trestného činu vraždy motivované osobními vztahy (včetně pokusu a přípravy) v jednotlivých letech 103-132 osob (což zhruba odpovídá výše uvedenému polovičnímu podílu na všech zaznamenaných vraždách či pokusech o ně). Podíl obětí pokusu o vraždu či její přípravy se pohyboval v hladině do 40 %. Možnosti odhadu přesných čísel však komplikuje nejenom fakt, že do této kategorie nespádají pouze partnerské vraždy, ale ani ty nemusejí být klasifikovatelné jako domácí násilí. Některé činy mohou být také kvalifikovány jinak než vraždy, například jako ublížení na zdraví s následkem smrti. V důsledku trestného činu „týrání osoby žijící ve společném obydlí“ (§ 199 tz) bylo ve sledovaných letech 0-2 osob ročně (Martinková, Slavětínský, Vlach 2014).

K dílčímu rozkrytí subtilnějších rovin partnerských vražd může přispět analýza klinických dat, psychologických vyšetření a soudně znaleckých posudků z oboru psychiatrie, na niž odkazují Voňková a Oplatek (2015). Jedná se nicméně nejenom o malý vzorek, ale též skupinu zvolenou na základě ne zcela známých kritérií. Analýza se soustředila na 26 osob (5 žen a 21 mužů), které spáchaly

partnerskou vraždu. Podle autorky a autora byly **činy spáchány převážně v důsledku afektivní agrese** (oproti agresi instrumentální či chladné, jejíž definici naplňovaly například ženy, které si najaly k odstranění partnera jinou osobu). Jednoznačně také **převládaly činy úmyslného usmrcení**.

Klíčové studie a zdroje dat:

- Martinková, M., V. Slavětínský, J. Vlach. 2014. *Vybrané problémy z oblasti domácího násilí v ČR*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci.
- Voňková, J., D. Oplatek. 2015. *Vraždy v kontextu domácího násilí*. Praha: proFem.

2.2 SEXUÁLNÍ NÁSILÍ

Akční plán prevence domácího a genderově podmíněného násilí na léta 2015 – 2018 definuje sexuální násilí jako „*jakékoli sexuální jednání zahrnující pokusy o dosažení sexuálního styku, nežádoucí sexuální poznámky a návrhy, činy směřující k obchodování s lidmi či jinak namířené proti sexualitě jedince, které využívají nátlak*“ (Úřad vlády 2015: 6–7). Z hlediska vymezení je zásadní, že se jedná o sexuální kontakt vykonaný proti vůli druhého člověka, včetně pokusu o něj (Ježková a kol. 2015). Škála forem, jichž může sexuální násilí nabývat, je poměrně široká. Extrémním případem je znásilnění (vaginální, orální, anální), patří sem však také obtěžování či jiné vynucené typy úkonů nebo například nucené sledování pornografie.

Sexuální násilí v partnerských vztazích bylo dlouho tématem opomíjeným. Z hlediska rozhodování o vlastním sexuálním životě se na ženy nepohlíželo jako na osoby plně rovnocenné mužům (Krulová, Weiss 2007). Klíčovou charakteristikou sexuálního násilí je to, že se neděje v důsledku „nekontrolovatelnosti sexuálního pudu“ (což je však jeden z přetrvávajících mýtů), ale že je zde sexualita používána jako nástroj moci.²² Cílem tedy není primárně sexuální uspokojení, nýbrž získání kontroly nad obětí nebo její pokoření. S tím souvisí také fakt, že se má sexuální násilí tendenci prolínat

²² V tomto ohledu se sexuální násilí v partnerských vztazích neliší od jeho použití ve válečných konfliktech, kdy je zprostředkovaným cílem ublížit protivníkovi (Nesehnutí 2008).

s fyzickým či psychickým (případně oběma). Současné výzkumy pak poukazují na to, že sexuální násilí vůči ženám vykonané partnerem je častější než ze strany jiných mužů (např. European Union Agency for Fundamental Rights 2014, Krulová 2010).

2.2.1 Obecná míra viktimizace

Z průniku výsledků jednotlivých výzkumů vyplývá, že minimálně 2-8 % žen má nějakou formu zkušenosti se sexuálním násilím ze strany partnera, přičemž se současně jedná o zkušenost závažného charakteru.

Stejně jako v případě fyzického násilí naráží i u sexuálního násilí snaha stanovit podíl žen, které s ním mají zkušenost, na problém toho, že je ve výzkumech zřídka sledováno samostatně. Výjimkou je **výzkum agentury FRA, podle níž se v rámci partnerského vztahu setkalo se sexuálním násilím 7 % českých žen, což je zároveň průměrná hodnota pro EU-28** (European Union Agency for Fundamental Rights 2014).²³

Ve většině ostatních výzkumů, respektive publikací, které z nich vycházejí, jsou zkušenosti kategorizovatelné jako sexuální násilí prezentovány dohromady s násilím fyzickým. Jelikož se oba typy násilí prolínají, údaje ohledně četnosti sexuálního násilí nelze získat odečtem (zde by byl nutný přístup k samotným datům). Většina výstupů současně prezentuje data v podobě výčtu četností různých forem sexuálního násilí. Vzhledem k možnému prolínání jednotlivých forem u téže skupiny respondentek je možné s jistotou stanovit pouze minimální hranici obecné míry viktimizace, která odpovídá četnosti pozitivních odpovědí u nejvíce obsazované formy sexuálního násilí.

Z chronologického hlediska je nejstarším výstupem z dat, který tyto informace uvádí, text Vymětalové (2001) čerpající z výzkumu Bezpečnostní rizika 1999. Nejčtenější formou partnerského sexuálního násilí zde byl vynucený sexuální styk, který zažilo 7 % respondentek. Zcela stejný údaj pro tuto kategorii uvádí

²³ Zkušenosti se sexuálním násilím ze strany bývalého či současného partnera jsou zde zjišťovány pomocí následujících otázek: „Přinutil vás k pohlavnímu styku (orální, anální nebo vaginální sex) tím, že vás držel nebo vám nějak ubližoval? Pokusil se vás přinutit k pohlavnímu styku tím, že vás držel nebo vám nějak ubližoval? Přinutil vás zúčastnit se jakékoli formy sexuální aktivity, když jste to nechtěla nebo jste to nebyla schopná odmítnout? Svolila jste k nějaké sexuální aktivitě, protože jste se bála, co by se stalo, kdybyste odmítla?“

také Pikálková (2004c) na základě Mezinárodního výzkumu násilí na ženách (v tomto výzkumu však byla současně zjišťována i četnost pokusů o vynucený sexuální styk, která dosáhla 6 %). Ve srovnání po deseti letech mělo zkušenosti obojího druhu cca 2 % respondentek (Pikálková 2015b). Posledním průzkumem, který se na tuto problematiku zaměřoval, byl průzkum agentury NMS Market Research. Zde byly nejčetněji (8 %) obsazeny (poněkud se překrývající) kategorie nucení ke styku a vynuceného styku (vaginálního, análního nebo orálního) či intenzivního pokusu o něj (Kunc a kol. 2012).

Klíčové studie a zdroje dat:

- European Union Agency for Fundamental Rights. 2014. *Violence against women: an EU-wide survey*. 2014. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Kunc, K., J. Poláková, S. Hradecká, E. Hurychová, A. Budinová, M. Klusáčková. 2012. *Ekonomické dopady domácího násilí v ČR*. Praha: proFEM.
- Pikálková, S. 2004c. „Mezinárodní výzkum násilí na ženách („International Violence Against Women Survey“).“ Pp. 42–104 in S. Pikálková (ed.). *Mezinárodní výzkum násilí na ženách – Česká republika/2003: Příspěvek k sociologickému zkoumání násilí v rodině*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky.
- Pikálková, S. 2015b. „Fyzické násilí v partnerském vztahu.“ Pp. 29–40 in S. Pikálková, Z. Podaná, J. Buriánek. *Ženy jako oběti domácího násilí: Sociologická perspektiva*. Praha: Slon.
- Vymětalová, S. 2001. „Domácí násilí: přirozený jev?“ *Sociologický časopis* 37(1): 103–121.

2.2.2 Aktuální riziko viktimizace

Výsledky výzkumů naznačují, že v případě sexuálního partnerského násilí se hodnota roční míry viktimizace pohybuje kolem 1 %.

Co se týče zkušeností s nějakou formou sexuálního násilí **za poslední rok**, agentura FRA udává **1 % respondentek**. Tento údaj se opět **shoduje s průměrem pro EU-28** (European Union Agency for Fundamental Rights 2014). U ostatních výzkumů, které tuto veličinu analyzovaly, lze vzhledem k pravděpodobnému paralelnímu výskytu různých forem násilí opět stavět pouze na nejobsazenější kategorii, která pak představuje minimální hranici aktuální viktimizace. Jak Mezinárodní výzkum násilí na ženách (Pikálková 2004c), tak i výzkum agentury NMS Market Research (Kunc a kol. 2012) udávají **taktéž hodnoty pohybující se kolem 1 %**. Této četnosti dosahuje v obou případech více násilných forem (opět se však zejména jedná o vynucený sexuální styk a pokus o něj). Nižší hodnoty udává pouze výzkum Násilí v partnerských vztazích (Pikálková 2015b), kde dosahuje několik forem násilí četnosti 0,1 % (což lze patrně přičíst nízkému absolutnímu počtu respondentek v dané situaci, v jehož důsledku je daná hodnota snadno ovlivnitelná).

Klíčové studie a zdroje dat:

- European Union Agency for Fundamental Rights. 2014. *Violence against women: an EU-wide survey*. 2014. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Kunc, K., J. Poláková, S. Hradecká, E. Hurychová, A. Budinová, M. Klusáčková. 2012. *Ekonomické dopady domácího násilí v ČR*. Praha: proFEM.
- Pikálková, S. 2004c. „Mezinárodní výzkum násilí na ženách („International Violence Against Women Survey“).“ Pp. 42–104 in S. Pikálková (ed.). *Mezinárodní výzkum násilí na ženách – Česká republika/2003: Příspěvek k sociologickému zkoumání násilí v rodině*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky.

- Pikálková, S. 2015b. „Fyzické násilí v partnerském vztahu.“ Pp. 29–40 in S. Pikálková, Z. Podaná, J. Buriánek. *Ženy jako oběti domácího násilí: Sociologická perspektiva*. Praha: Slon.

2.2.3 Viktimizace dle forem násilných incidentů

Údaje o podílu žen se zkušeností vynuceného sexuálního styku v rámci partnerského vztahu coby nejzávažnější formy sexuálního násilí se pohybují mezi 2–8 %. Vývoj v čase nelze na základě těchto údajů určit. Pokus o vynucený styk ze strany partnera zažilo 2-6 % žen (Pikálková 2004c, 2015b).

Formy sexuálního násilí, jež jednotlivé výzkumy rozlišují, se poměrně liší. Všem z nich je nicméně společné soustředění na **vynucený sexuální styk nebo pokus o něj**. Vymětalová (2001) čerpající z výzkumu Bezpečnostní rizika 1999 uvádí, že zkušenost s vynuceným sexuálním stykem v partnerském vztahu mělo **7 % respondentek**. Tato hodnota **plně souhlasí se zjištěním Mezinárodního výzkumu násilí na ženách z roku 2002, jeho opakování po deseti letech nicméně dospělo k zásadně nižší (pouze 2%) hodnotě** (Buriánek, Pikálková 2015).²⁴ **Taktéž agentura NMS Market Research udává 8 %**, zde byla však dotazníková otázka formulována o něco širěji, směřovala také k intenzivnímu pokusu o styk (vaginální, anální či orální) přes odpor respondentky (Kunc a kol. 2012). Souhrnem lze tedy konstatovat, že dostupné údaje o podílu žen se zkušeností vynuceného sexuálního styku v rámci partnerského vztahu varíují mezi 2-8 % (časový trend však není možno určit). Jak naznačují zjištění Buriánka a Pikálkové (2015) založená na jejich dvou rozsáhlých výzkumech, vynucený styk či znásilnění zažívá větší podíl žen ze strany partnera než od jiných mužů.²⁵ Pro ostatní formy sexuálního násilí však podle nich tento vztah spíše neplatí.

²⁴ Zde opět zůstává otázkou, do jaké míry je možné takto významný posun v čase vysvětlit skutečnými změnami v realitě a do jaké míry je rozdíl hodnot nutno přiřknout posunům ve způsobu sběru dat.

²⁵ Tato data dobře korespondují i se staršími průzkumy sexuálního chování obyvatel ČR realizovanými Weissem a Zvěřinou. Podle autorů se míra zkušenosti s vynuceným pohlavním stykem pohybuje u žen kolem 12 %, přičemž z průzkumů z let 1993 i 1998 se ukazuje, že něco přes polovinu těchto činů mají na svědomí partneři či manželé (Weiss, Zvěřina 1999, 2001). Podle novějšího kola výzkumu sexuálního chování obyvatel ČR z roku 2008 (podle něhož má zkušenost s vynuceným sexuálním stykem 11 % žen) je tento podíl dokonce 62 % (Krulová 2010). Lze se však domnívat, že tento narůst je mj. výsledkem proměny genderových vzorců, tedy menší akceptace sexuálně agresivního chování ze strany mužů.

Z analytického hlediska je zajímavým faktem, že zatímco vynucený styk páchají spíše partneři, již v kategorii „pokus o vynucený sexuální styk“ převládají podle Mezinárodního výzkumu násilí na ženách z roku 2002 jiní pachatelé (Pikálková 2004c).²⁶ Tento rozdíl se nicméně v návazném výzkumu minimalizuje (Pikálková 2015b). **Pokus o vynucený styk** ze strany partnera zažilo podle prvního z výzkumů během života **6 %**, podle druhého **2 %**.

Dalšími zkoumanými kategoriemi byly v těchto dvou výzkumech „osahávání“ a „vynucená sexuální aktivita s jinou osobou“. Zkušenost s vynucením sexuální aktivity s jinou osobou ze strany partnera uvedlo v obou výzkumech méně než 1 % respondentek. Podíl zkušenosti s nechtěným osaháváním poklesl mezi ročníky výzkumů z 5 % (Pikálková 2004c) na 2 % (Pikálková 2015b). První z údajů koresponduje i s výsledky obdobně časově situovaného výzkumu (1999), kde podíl u „kategorie sexuální obtěžování, osahávání“ činil 6 % (Vymětalová 2001).

Ještě další spektrum činů, které by bylo možno klasifikovat jako sexuální obtěžování, mapoval výzkum agentury NMS Market Research. V rámci tohoto výzkumu uvedlo 12 % žen zkušenost se sexuálními doteky a líbáním přes vlastní odpor, 5 % někdy od partnera dostalo „dopisy, e-maily, sms nebo pohledy s obscénním nebo ohrožujícím obsahem“, 4 % zažilo „obscénní, ohrožující, nepříjemné nebo tiché telefonáty“ (Kunc a kol. 2012). Jak je však patrné, ne všechny položky uvnitř stanovených kategorií mají čistě sexuální obsah.²⁷ Konečně agentura FRA rozlišuje sexuální násilí a partnerské sexuální obtěžování. S druhým jmenovaným má podle dostupných údajů zkušenost dokonce 24 % žen v ČR, přičemž průměr EU-28 činí 16 % (European Union Agency for Fundamental Rights 2014).

²⁶ Otázkou je, zda o překročení hranice mezi „pokusem“ a „aktem“ rozhoduje spatřované riziko související s kvalifikací činu jako znásilnění, které si nemusejí muži páchat daný akt vůči partnerce plně připouštět, či se jedná spíše o efekt odlišných vztahových dynamik.

²⁷ Zkušenosti s partnerským sexuálním násilím mapovala také organizace ROSA (Hronová, Vavroňová 2011). Jelikož se však jednalo o zkušenosti klientek, výsledky nejsou s výše uvedenými šetřeními porovnatelné.

Klíčové studie a zdroje dat:

- European Union Agency for Fundamental Rights. 2014. *Violence against women: an EU-wide survey*. 2014. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Kunc, K., J. Poláková, S. Hradecká, E. Hurychová, A. Budinová, M. Klusáčková. 2012. *Ekonomické dopady domácího násilí v ČR*. Praha: proFEM.
- Pikálková, S. 2004c. „Mezinárodní výzkum násilí na ženách („International Violence Against Women Survey“).“ Pp. 42–104 in S. Pikálková (ed.). *Mezinárodní výzkum násilí na ženách – Česká republika/2003: Příspěvek k sociologickému zkoumání násilí v rodině*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky.
- Pikálková, S. 2015b. „Fyzické násilí v partnerském vztahu.“ Pp. 29–40 in S. Pikálková, Z. Podaná, J. Buriánek. *Ženy jako oběti domácího násilí: Sociologická perspektiva*. Praha: Slon.
- Vymětalová, S. 2001. „Domácí násilí: přirozený jev?“ *Sociologický časopis* 37(1): 103–121.

2.2.4 Subjektivní hodnocení závažnosti zakoušeného násilí

Z dostupných dat vyplývá, že vynucení sexuálního styku partnerem nebo pokus o něj jsou vnímány naprostou většinou žen jako velmi závažné činy. Stejně formy násilí vykonané jiným mužem byly hodnoceny mírněji.

Tématu vnímání či hodnocení partnerského sexuálního násilí se specificky věnuje pouze text Pikálové (2004c) vycházející z Mezinárodního výzkumu násilí na ženách. Ze statistik vyplývá, že vybrané formy násilí ze strany partnera byly vnímány jako velmi závažné. Například **vynucení sexuálního styku hodnotilo jako velmi vážnou či poměrně vážnou záležitost 88 % respondentek. V případě pokusu o vynucený styk to bylo 81 % z nich.** Jak si autorka všímá, **tytéž činy byly vnímány jako o něco méně závažné, došlo-li k nim mimo kontext partnerského vztahu** (74 % a 66 %). Tento vztah se projevil také v přisuzované právní klasifikaci. Vynucení sexuálního styku vnímalo v partnerském vztahu 43 % jako trestný čin, 25 % jako porušení práva a 11 %

jako „něco, co se stává“ (což bylo mimo partnerský vztah 20 %). Pokus o vynucený sexuální styk byl pro 30 % trestným činem, pro 37 % porušením práva a pro 17 % něčím, co se stává (mimo partnerský vztah pro 27 %). Výše uvedená čísla tedy prokazují, že nerespektování nesouhlasu ze strany partnera není ženami rozhodně vnímáno v pojmech jakéhosi „drsnějšího sexu“, ale představuje pro ně zásadní zásah do jejich osobní integrity.

Klíčové studie a zdroje dat:

- Pikálková, S. 2004c. „Mezinárodní výzkum násilí na ženách („International Violence Against Women Survey“).“ Pp. 42–104 in S. Pikálková (ed.). *Mezinárodní výzkum násilí na ženách – Česká republika/2003: Příspěvek k sociologickému zkoumání násilí v rodině*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky.

2.3 PSYCHICKÉ NÁSILÍ

Psychické násilí je častým doprovodným jevem násilí fyzického, vyskytuje se však také samostatně. Stanovení jeho rozsahu ve společnosti je do značné míry komplikováno jeho nejasnou definicí i rozdílnou individuální vnímavostí. O to komplikovanější je – přes snahy o standardizaci indikátorů – srovnání výsledků různých výzkumů.

2.3.1 Míra výskytu

Výsledky výzkumů vztahující se k partnerskému psychickému násilí se značně rozcházejí, shodují se však na skutečnosti, že se jedná o velmi častý fenomén, který alespoň někdy v životě zažila minimálně polovina žen. Často, podle Podané (2015b) až v 54 %, se vyskytuje samostatně, empiricky však byla potvrzena i silná souvislost s násilím fyzickým či sexuálním.

Podle agentury FRA **zažilo v průběhu života od partnera některou z forem psychického násilí 47 % českých žen (23 % od současného a 50 % od bývalého partnera)**. Tato hodnota mírně převyšuje průměr pro EU-28, který činí 43 %. Výzkum zjišťoval výskyt několika typů jednání – kontrolující jednání, psychické zneužívání, vydírání a ekonomické násilí (o ekonomickém násilí bude pojednáno odděleně v další kapitole). **Nejčastějším typem psychického násilí se jeví být kontrolující jednání, s nímž má zkušenost 41 % českých žen.** Rozsah tohoto typu jednání byl zjišťován prostřednictvím otázek dotazujících se na partnerovo zamezování setkávání s přáteli nebo příbuznými; nepřiměřenou kontrolu toho, kde respondentka právě je; rozčarování v případě hovoření partnerky s jiným mužem; podezírání z nevěry, omezování v opuštění bytu/domu apod. **Druhou nejčastější formou psychického násilí bylo „zneužívání“ (31 % žen).** Do této kategorie byly ve výzkumu zařazeny položky jako veřejné či soukromé ponižování; zastrasování, rozbíjení věcí, křik; nucení ke sledování pornografických materiálů; vyhrožování. Alarmující je, že **8 % českých žen** (a stejný podíl v rámci EU-28) **zažilo od partnera vyhrůžky, že ublíží dětem,**

nebo dokonce skutečně ubližující jednání vůči nim (European Union Agency for Fundamental Rights 2014).

Výzkum Násilí v partnerských vztazích (Podaná 2015b) realizovaný v přibližně stejném časovém období se soustředil na podobné indikátory (kategorizované zde jako kontrola, ponižování, zastrašování a ekonomické násilí), všiml si však pouze psychického násilí v aktuálním vztahu. Alespoň **některou ze sledovaných forem násilí zažilo podle tohoto výzkumu v současném vztahu dokonce 64 % žen**. Tento výsledek se překvapivě rozchází s 23 % zjištěnými agenturou FRA. Nicméně i tento výzkum poukázal na převažující formu kontrolujícího jednání (hněv v případě komunikace s jinými muži; kontrola toho, kde partnerka je; podezírání a žárlení při mimodomácích aktivitách; podezírání z nevěry; omezování v kontaktech s rodinou; sledování).²⁸ 18 % respondentek se přihlásilo k tomu, že některou z násilných forem zažívají v současném vztahu „často“ nebo „stále“. Jednotlivé typy psychického násilí (kontrola, ponižování, zastrašování a ekonomické násilí) se také do jisté míry prolínají, 12 % respondentek uvedlo dokonce souběh všech čtyř forem (FRA uvádí pro EU-28 výrazný souběh forem u 7 % žen).

Analýza provedená agenturou FRA poukazuje na obecný vzorec: **většina žen, které zažily více forem psychického násilí, zažila ze strany partnera i fyzické a/nebo sexuální násilí** (European Union Agency for Fundamental Rights 2014). Empiricky je tak potvrzena teze o prolínání různých forem násilí. Tímto vztahem se podrobněji zabýval také Mezinárodní výzkum násilí na ženách (Buriánek 2004). Analýza se soustředila nejen na to, jak často dochází v aktuálním vztahu respondentek k jednotlivým formám psychického násilí, ale také na to, jak četnost koreluje s tím, zda respondentky zakoušely nebo nezakoušely v posledním roce fyzické a/nebo sexuální násilí. V případě

²⁸ Spíše okrajově se problematiky psychického násilí dotýkal také výzkum Bezpečnostní rizika 1999. Podle výsledků tohoto výzkumu se 25 % žen setkalo někdy v životě ze strany partnera se soustavným srážením sebedůvěry nebo slovním ponižováním, 20 % dotázaných žen zažilo vydírání ve formě hrozeb rozvodem či rozchodem (Pikálková 2004a). Obdobnou míru opakovaného ponižování (21 %) pak zjistil také průzkum agentury NMS Market Research. Tento výzkum dále mapoval (z psychických forem) vyhrožování ublížením (10 %), zasahování do majetku nebo jeho ničení (10 %) a vyhrožování zabitím, které uvedlo alarmujících 5 % respondentek (Kunc et al. 2012). Přehled zkušeností s psychickým násilím u klientek organizace ROSA (které však tvoří poměrně specifický vzorek) pak podávají také Hronová, Vavroňová (2011).

zkušenosti s fyzickým či sexuálním násilím se zvyšovala také četnost psychických útoků. Tento vztah byl silný například u urážení a ponižování, snahy omezit kontakty s jinými muži a kontrolovat aktivity partnerky. Silnou souvislost – zejména v případě ponižování a zastrašování – potvrdil také již výše zmíněný výzkum Násilí v partnerských vztazích. Podle Podané (2015b) ženy, které čelí fyzickému či sexuálnímu násilí, zažívají obecně psychické násilí častěji a ve více formách. Projevům kontroly čelí 92 % z nich, ponižování 88 % a zastrašování 62 %.

Přes uvedené souvislosti nelze nicméně opomíjet, že **nemalý podíl žen je konfrontován s psychickým násilím jako samostatným fenoménem.** To platí zejména o kontrolujícím jednání. Podaná (2015b) uvádí, že mezi fyzicky netýranými ženami má nějakou formu této zkušenosti v aktuálním vztahu **54 % žen** (11 % často nebo stále). Starší výzkumy agentury STEM (2001, 2006) udávají, že s výhradně psychickým násilím má obecně ve vztazích zkušenost cca 15 % osob (nerozlišují však mezi pohlavími respondentek a respondentů). Co se týče nejobecnějšího trendu, Buriánek a Pikálková (2015) se na základě srovnání dat z Mezinárodního výzkumu násilí na ženách a o deset let později realizovaného výzkumu Násilí v partnerských vztazích domnívají, že u většiny forem dochází k poklesu prevalence.

Klíčové studie a zdroje dat:

- Buriánek, J. 2004. „Psychické a jiné formy násilí na ženách.“ Pp. 105–112 in S. Pikálková (ed.). *Mezinárodní výzkum násilí na ženách – Česká republika/2003: Příspěvek k sociologickému zkoumání násilí v rodině.* Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky.
- European Union Agency for Fundamental Rights. 2014. *Violence against women: an EU-wide survey.* 2014. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Podaná, Z. 2015b. „Psychické násilí.“ Pp. 77–90 in S. Pikálková, Z. Podaná, J. Buriánek. *Ženy jako oběti domácího násilí: Sociologická perspektiva.* Praha: Slon.

2.3.2 Nebezpečné pronásledování (stalking)

Podíly žen, které jsou zavražděny v důsledku partnerského násilí, nelze vzhledem ke spektru možné evidence daných činů určit. Patrně nejvhodnějším zdrojem pro utváření odhadů jsou vraždy evidované jako „motivované osobními vztahy“.

Mezi obzvláště tísnivé formy psychického násilí lze zařadit i stalking. Ten lze definovat jako nebezpečné či nežádoucí pronásledování či slídění. Velmi často následuje po rozchodu. Stalking bývá doprovázen znepokojivými zprávami a vyhrožováními, které se může týkat také ublížení blízkým lidem či domácím mazlíčkům. Jiným možným projevem je zasílání nechtěných přání či dárků (Špatenková, Ševčík 2011). V současné době jsou významnou arénou stalkingu prostředky elektronické komunikace a sociální sítě, které zároveň umožňují i rafinované poškozování obětí (můžeme tedy hovořit o kyberstalkingu).

Přestože se jedná o téma, které je v poslední době hojně diskutováno a medializováno, výzkumné pozornosti mu bylo v českém prostředí prozatím věnováno poměrně málo.²⁹ Základní rámec pro odhad četnosti stalkingu poskytuje výzkum agentury FRA, podle něhož se s tímto jevem setkalo v průběhu života ze strany bývalého partnera 9 % žen v EU-28 a další 1 % v případě partnera současného. O situaci v ČR se lze na základě výstupů z tohoto výzkumu dozvědět pouze to, že **zkušenost se stalkingem má 9 % žen, dvě třetiny z nich – tedy cca 6 % - pak se stalkingem ze strany partnera.** Podle výzkumu je obecně nejčastější formou stalkingu telefonický (European Union Agency for Fundamental Rights 2014). K obdobné hodnotě dospěla také dílčí část šetření „Násilí v partnerských vztazích“, podle níž má zkušenost se stalkingem **7 % žen, cca 4 % ze strany (ex)partnera** (Podaná, Imříšková 2016).

Z českých výzkumů se stalkingem částečně zaobíral také výzkum NMS Market Research, kde bylo tomuto jevu věnováno několik dotazníkových položek. Z výzkumu vyplynulo, že **11 % žen** někdy v průběhu života zažilo, že (ex)partner čekal nebo postával před jejich bydlištěm nebo zaměstnáním,

²⁹ Závěry zahraničních studií shrnují v českém prostředí Čírtková (2010b) a Válková (2010).

pronásledoval a pozoroval je (Kunc a kol. 2012). V porovnání s předchozími výzkumy je tento odhad – vztahující se navíc přímo k fyzickému stalkingu – výrazně vyšší. Výzkum mapoval i další položky, které bývají součástí stalkingu (výhrůžky ublížením, ničení majetku), na základě výstupů však nelze jednoznačně určit, do jaké míry byly propojeny v daném případě se stalkingem.

Co se týče dalších charakteristik fenoménu, situace není zatím dostatečně zmapována. Výzkum agentury FRA se sice věnuje například demografickým charakteristikám obětí, pocitů se stalkingem spojeným či dalším aspektům problematiky, samostatné údaje pro ČR, které by se týkaly (ex)partnerského stalkingu, však nejsou dostupné. Ojedinělou sondu představuje text Podané a Imříškové (2016), který vychází z dat z výzkumu Násilí v partnerských vztazích a který se soustřeďuje na pocity a strategie obětí pronásledování. Podle autorek vykazují obecně pronásledované ženy vyšší míru strachu než muži pronásledovaní ženami a vnímají také situaci jako závažnější. Stalking ze strany (ex)partnera je podle autorek spojen s nižší mírou strachu než ze strany jiných osob a dlouhodobost pronásledování zvyšuje jak míru strachu, tak i percipovanou míru závažnosti jednání. Mimo to autorky uvádějí, že se **oběti stalkingu neliší z hlediska vzdělání nebo národnosti od průměru populace, výjimkou je pouze věk** (jsou o něco mladší).

Klíčové studie a zdroje dat:

- European Union Agency for Fundamental Rights. 2014. *Violence against women: an EU-wide survey*. 2014. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Kunc, K., J. Poláková, S. Hradecká, E. Hurychová, A. Budinová, M. Klusáčková. 2012. *Ekonomické dopady domácího násilí v ČR*. Praha: proFEM.
- Podaná, Z., R. Imříšková. 2016. „Victims` Responses to Stalking. An examination of Fear Levels and Coping Strategies.“ *Journal of Interpersonal Violence* 31(5): 792–809.

2.4 EKONOMICKÉ NÁSILÍ

Dle dosavadních dat vztahujících se k české populaci zažilo některou z forem ekonomického násilí 16-18 % žen. Výzkum poukazuje rovněž na souvislost ekonomického a fyzického násilí (Podaná 2015b).

S nárůstem pozornosti věnované psychickému násilí začíná narůstat i povědomí o jedné z jeho specifických podob, jíž je násilí ekonomické. To zahrnuje různé typy jednání, jejichž cílem je omezit zdroje kontrolované osoby a tím její soběstačnost a nezávislost: omezování přístupu k penězům, neadekvátní kontrolu výdajů nebo neoprávněné nakládání s majetkem druhé osoby. Náleží sem však také omezování ekonomické aktivity jiné osoby (Špatenková, Ševčík 2011, Úřad vlády 2015).

Prvním českým výzkumem, který se částečně soustředil i na tuto problematiku, byl výzkum Bezpečnostní rizika 1999, v němž přibližně **18 % žen uvedlo zkušenost se „záměrným a systematickým odepíráním finančních prostředků na domácnost“** (Vymětalová 2001). K velmi podobné hodnotě dospěl i **novější výzkum agentury FRA**, podle něhož má tuto zkušenost s bývalým či současným partnerem **16 % žen**. Průměr EU-28 je 12 %, přibližně 5 % zažilo ekonomické násilí v současném vztahu (European Union Agency for Fundamental Rights 2014).³⁰ Podaná (2015b) vycházející z výzkumu Násilí v partnerských vztazích, která se soustředila na ekonomické násilí v aktuálním partnerském vztahu, si pak všímá poměrně silné **souvislosti ekonomického násilí s fyzickým**. Zatímco ve vztazích bez fyzického násilí k ekonomickému dochází „občas“ v 15 % případů a „často“ či „stále“ ve 4 %, tam, kde je přítomno fyzické násilí, se ekonomické vyskytuje „občas“ ve 22 %, „často“ a „stále“ pak dokonce v 31 %. Tomu odpovídá i vysoká míra (66 %) dané zkušenosti u klientek organizace ROSA zaměřené na boj s domácím násilím (Hronová, Vavroňová 2011).

³⁰ Indikátory ekonomického násilí byly v tomto výzkumu „zabraňování v rozhodování o vynakládání rodinných financí a v samostatném nakupování“ a „zabraňování v práci mimo domov“.

Klíčové studie a zdroje dat:

- European Union Agency for Fundamental Rights. 2014. *Violence against women: an EU-wide survey*. 2014. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Podaná, Z. 2015b. „Psychické násilí.“ Pp. 77–90 in S. Pikálková, Z. Podaná, J. Buriánek. *Ženy jako oběti domácího násilí: Sociologická perspektiva*. Praha: Slon.
- Vymětalová, S. 2001. „Domácí násilí: přirozený jev?“ *Sociologický časopis* 37(1): 103–121.

3. DOMÁCÍ NÁSILÍ NA MUŽÍCH

Data ohledně násilí na mužích jsou prozatím spíše sporá. Nejedná se pouze o „český nedostatek“, i řada rozsáhlých mezinárodních šetření se věnuje primárně násilí na ženách. Problém partnerského násilí na mužích je sice dlouhodobě veden v patrnosti, diskuze o genderové a/symetrii se však zpravidla vracejí k poznatku, že z hlediska intenzity násilí a závažnosti újmy jsou více ohroženy ženy (Čírtková 2002, Pikálková 2004a, 2015a). Současně se ovšem uznává, že rozsah problému u mužů může být podhodnocen. Vlivem genderových stereotypů vztahujících se k mužství zůstává často dlouhodobě nepovšimnut, ze strany mužů-obětí bývá zlehčován a tajen.

V následujících odstavcích budu čerpat především ze dvou klíčových českých šetření soustředěných specificky na násilí na mužích. První z nich (Buriánek, Kovařík 2006) bylo realizováno v roce 2004 Jihočeskou univerzitou, avšak nebylo plně reprezentativní. Druhé šetření bylo součástí projektu Násilí v partnerských vztazích: výzkum navazující na IVAWS 2003 (Buriánek et al. 2014). Navazovalo částečně jak na toto první šetření na mužích, tak i na rozsáhlé šetření z roku 2003 zkoumající domácí násilí na ženách, což otevírá prostor pro základní porovnání.

3.1 FYZICKÉ NÁSILÍ

Jak je zřejmé, genderové stereotypy zamlžují zejména rozsah fyzického násilí na mužích. Má se za to, že ženy jsou v principu nenásilné a k fyzickému násilí přistupují spíše v sebeobraně. S tradiční maskulinitou se naopak neslučuje pozice oběti (u mužů se též předpokládá, že se jsou schopni fyzickému násilí ze strany ženy snadno ubránit). To má za následek větší neviditelnost násilí pro okolí, k níž dále přispívá intenzivnější snaha mužů vyhnout se stigma „slabého muže“ i předpokládané menší fyzické následky násilných činů páchaných ženami. Zahraniční studie poskytují prozatím poměrně nejednotný obraz ohledně podílu partnerského násilí na mužích (Buriánek, Podaná 2006, Pikálková 2004a), jaké jsou dostupné údaje o české populaci?

3.1.1 Obecná míra viktimizace

Dat ohledně násilí na českých mužích je nedostatek, současně se poměrně rozcházejí. Výzkum z roku 1999 postuluje 29% četnost zkušenosti s partnerským fyzickým či sexuálním násilím (Vymětalová 2001), výzkum z přelomu roku 2012/2013 pak četnost 10% (Pikálková 2014a). Tato diskrepance pouze potvrzuje potřebu dalšího zkoumání v této oblasti.

První publikace, které prezentovala údaje ohledně partnerského násilí zakoušeného muži, je text Vymětalové (2001) vycházející z výzkumu **Bezpečnostní rizika 1999. Podle tohoto výzkumu zažilo některou z forem fyzického (či sexuálního) násilí ze strany bývalé nebo současné partnerky 29 % mužů.**³¹ V případě žen mělo tuto zkušenost 35 %, což naznačuje relativní genderovou symetrii. Pozdější reprezentativní šetření **Násilí v partnerských vztazích** však dospělo k mnohem optimističtější hodnotě. Zkušenost s fyzickým (nebo sexuálním) násilím ze strany partnerky má podle tohoto šetření **10 % mužů** (Pikálková 2014a).

³¹ V dotazníku byly položky zjišťující zkušenost s následujícími formami: facka, házení předmětů, tahání za oděv, tahání za vlasy, prudké strčení / smýkání / sražení, škracení, škrábání, kroucení rukou, udeření rukou, udeření nějakým předmětem, sexuální obtěžování / osahávání, vynucený sexuální styk (Vymětalová 2001).

Na základě prvního z uvedených výzkumů se ukazuje, že existuje poměrně značná mezera mezi tím, co je definováno jako násilí skrze dotazníkový výčet možných aktů, a vlastním vnímáním respondentů. V případě přímého dotazu na to, zda byl respondent někdy v průběhu života napaden svou partnerkou, odpovědělo kladně (oproti 29 % respondentů, kteří zaškrtnli jednu z dotazníkových položek) necelých 5 % mužů (Vymětalová 2001).³² Tyto údaje tedy patrně napovídají o podílu závažnějších případů, současně však mohou indikovat i určitou bagatelizaci části násilných činů partnerek.³³

Jak novější reprezentativní výzkum násilí na mužích (Pikálková 2014a), tak i výsledky staršího šetření na mužích shrnuté Buriánkem a Kovaříkem (2006), potvrzují logický předpoklad, že větší podíl násilných zkušeností respondenti získali v rámci minulých vztahů (příčemž ovšem nezanedbatelný podíl z nich zažije násilí ve více vztazích). Na základě údajů v textu Pikálkové (2014a) lze odhadnout, že **cca 2 % mužů zažilo nebo zažívá násilí v současném partnerském vztahu**, dle zprávy Buriánka a Kovaříka (2006) jsou to přibližně 4 % (dle výpovědí respondentů jsou však v tomto případě v jedné pětině iniciátory sami partneři).

Klíčové studie a zdroje dat:

- Pikálková, S. 2014a. „Fyzické násilí v partnerském vztahu.“ Pp. 29–44 in J. Buriánek, S. Pikálková, Z. Podaná. *Násilí na mužích: Sonda do zákoutí partnerských vztahů*. Praha: Univerzita Karlova v Praze.
- Vymětalová, S. 2001. „Domácí násilí: přirozený jev?“ *Sociologický časopis* 37(1): 103–121.

3.1.2 Aktuální riziko viktimizace

Na četnost násilných zkušeností v posledním roce (na jejímž základě se odhaduje míra ročního rizika) se zaměřil pouze jeden z českých výzkumů – již zmiňovaný výzkum Násilí v partnerských vztazích. Dle Pikálkové (2014a) dosahuje **roční**

³² V případě žen odpovědělo kladně 13 % (Vymětalová 2001).

³³ Na obdobný vzorec ve svých datech upozorňují i Buriánek a Kovařík (2006).

viktimizace u mužů hodnoty **mírně přesahující 1 %** (a vztahuje se nejvíce k činům z kategorie „facka, kopání, kousání, úder pěstí“).

Klíčové studie a zdroje dat:

- Pikálková, S. 2014a. „Fyzické násilí v partnerském vztahu.“ Pp. 29–44 in J. Buriánek, S. Pikálková, Z. Podaná. *Násilí na mužích: Sonda do zákoutí partnerských vztahů*. Praha: Univerzita Karlova v Praze.

3.1.3 Viktimizace dle forem násilných incidentů

V obrazech zakoušených forem násilí se jednotlivé výzkumy značně rozcházejí, především pak v odhadech četnosti jednotlivých zkušeností. Podobně jako v případě žen mezi nejčetnějšími zkušenostmi dominují facka nebo hození předmětem, které zažilo 4-17 % respondentů.

Vlivem značné odlišnosti indikátorů, které různé výzkumy používají, není možno stanovit jednoznačné pořadí násilných činů. Mezi nejčetnější však bývají řazeny

většinou takové formy násilí jako **facka, hození předmětu po partnerovi, úder, strkání** apod. Například podle Vymětalové (2001) vycházející z výzkumu Bezpečnostní rizika 1999 dostalo někdy v průběhu života od partnerky facku téměř 17 % mužů, přibližně po 15 % mužů partnerka hodila předmětem. Nad 5 % mužů zažilo dále tahání za oděv, udeření rukou a prudké strčení / smýkání / sražení.

Buriánek a Kovařík (2006) sledovali četnosti jednotlivých zkušeností odděleně pro současný vztah a bývalé vztahy. Jenom v současném vztahu (zde je však při případném porovnávání s obecnou populací třeba počítat s omezením na respondenty, kteří aktuálně mají partnerku) zažilo „uhození nebo hození věcí“ 15 % a „uhození, kopnutí, kousnutí, nebo uhození pěstí“ 10 % mužů. 2 % mužů se přitom setkala i s činy ze závažné kategorie „škrčení, dušení, spálení nebo opaření“, další 2 % pak dokonce s použitím nože nebo pistole.

Výrazně nižší hodnoty – v porovnání s oběma předchozími výzkumy – vzešly z výzkumu Násilí v partnerských vztazích. Podle Pikálkové (2014a) zažilo někdy během života ze strany partnerky 6 % některý z činů „facka, kopání, kousání,

úder pěstí¹⁶ a 4 % házení věcí nebo úder předmětem (tyto dva typy činů byly také nejčteněji zastoupeny při posledním incidentu, na základě něhož se obvykle usuzuje na podoby incidentu typického). Zkušenost s ostatními formami násilí je ještě nižší. Se závažným činem ohrožování nožem nebo pistolí mělo v rámci tohoto výzkumu zkušenost necelé 1 % mužů.

Klíčové studie a zdroje dat:

- Buriánek, J., Kovařík, J. (eds.). 2006. *Domácí násilí – Násilí na mužích a seniorech*. Praha: Triton.
- Pikálková, S. 2014a. „Fyzické násilí v partnerském vztahu.“ Pp. 29–44 in J. Buriánek, S. Pikálková, Z. Podaná. *Násilí na mužích: Sonda do zákoutí partnerských vztahů*. Praha: Univerzita Karlova v Praze.
- Vymětalová, S. 2001. „Domácí násilí: přirozený jev?“ *Sociologický časopis* 37(1): 103–121.

3.1.4 Subjektivní hodnocení závažnosti zakoušeného násilí

Data naznačují, že muži mají tendenci ve výzkumech zakoušené násilí klasifikovat jako málo závažné. Pro téměř 40 % však byla násilná zkušenost poměrně nebo velmi vážná (Pikálková (2014a)).

Již na základě prvního českého výzkumu, který se vedle násilí na ženách věnoval důsledně i fyzickému násilí na mužích, výzkumu Bezpečnostní rizika 1999, Vymětalová (2001) upozorňuje na určitou bagatelizaci, na fakt, že oslovení muži vnímali stejné formy násilí jako o něco méně závažné než ženy. To však nemusí nutně značit pouze zlehčování či snahu vyhnout se vnímání sebe sama jako oběti, tytéž činy mohou mít přeci jen i jiná genderová „provedení“ (jakkoli není záhodno žádnou agresi zlehčovat).

Podrobnější informace o subjektivním hodnocení zakoušeného násilí přináší pouze výzkum Násilí v partnerských vztazích. **Podle Pikálkové (2014a) pro téměř polovinu mužů, kteří měli nějakou zkušenost s agresivní partnerkou, tehdejší situace nebyla příliš vážná. Pro 7 % však byla velmi vážná a pro 32 % poměrně vážná. 7 % mužů se zkušeností partnerského násilí také pociťovalo přímo ohrožení života.** Při klasifikaci pohnutek na straně partnerky převládaly situační faktory ve smyslu nezvládnutých emocí. Ve 12 % však respondenti toto jednání vnímali jako „cílevědomé, záměrné, vedené snahou druhému ublížit nebo ho potrestat“.

Připisovaná míra závažnosti úzce souvisí se způsobem řešení situace, konkrétně s relativně nízkou mírou využívání pomoci policie (Čírtková 2011) nebo služeb nevládních organizací (Vitoušová 2011). Jak je však zřejmé, důvody jsou komplexnější, přičemž důležitou roli sehrává obava ze specifické stigmatizace muže coby oběti (Pikálkové 2014a). Ačkoli však situace může být vnímána jako závažná, stejně jako v případě žen může být pro muže přesto velmi těžké ze vztahu odejít. Vedle důvodů jako jsou snaha udržet vztah nebo rodinu, strach z partnerky nebo ztráta útočiště je jejich situace ztěžována i převládající soudní praxí, kdy jsou děti svěřovány v převážné míře do péče matkám (Buriánek, Podaná 2006, Buriánek 2014).

Klíčové studie a zdroje dat:

- Buriánek, J., Z. Podaná. 2006a. „Domácí násilí jako společenský problém a výzkumné téma.“ Pp. 11–37 in J. Buriánek, J. Kovařík (eds.). *Domácí násilí – Násilí na mužích a seniorech*. Praha: Triton.
- Pikálková, S. 2014a. „Fyzické násilí v partnerském vztahu.“ Pp. 29–44 in J. Buriánek, S. Pikálková, Z. Podaná. *Násilí na mužích: Sonda do zákoutí partnerských vztahů*. Praha: Univerzita Karlova v Praze.
- Vymětalová, S. 2001. „Domácí násilí: přirozený jev?“ *Sociologický časopis* 37(1): 103–121.

3.1.5 Utrpěná zranění

Jediným z českých výzkumů, který se dotkl i problematiky zranění v důsledku partnerského násilí, je výzkum Násilí v partnerských vztazích. Fyzická zranění utrpělo podle svých slov **více než 16 %** mužů se zkušeností násilí (Pikálkové 2014a).

Klíčové studie a zdroje dat:

- Pikálková, S. 2014a. „Fyzické násilí v partnerském vztahu.“ Pp. 29–44 in J. Buriánek, S. Pikálková, Z. Podaná. *Násilí na mužích: Sonda do zákoutí partnerských vztahů*. Praha: Univerzita Karlova v Praze.

3.1.6 Vraždy v kontextu partnerského násilí

Jak bylo zmíněno již v případě vražd žen, k nimž došlo v kontextu domácího násilí, spolehlivé údaje o této oblasti není možno v důsledku nejednotné evidence činů získat (Voňková, Oplatek 2015). Důležitým zdrojem informací jsou **počty vražd zařazovaných do kategorie „motivované osobními vztahy“**. Na základě statistické evidence obětí kriminality Policejním prezidiem ČR z roku 2013 Martinková (2014) uvádí, že z celkového počtu dokonaných, nedokonaných a připravovaných vražd zařazených do této kategorie (jejichž počet se pohyboval mezi lety 2004-2012 mezi 103-132 osob) se odehrálo cca 27 % mezi partnery. Muži byli přitom oběťmi v 16 % (ne vždy se však muselo jednat o domácí násilí).

Klíčové studie a zdroje dat:

- Martinková, M. 2014. „Údaje o v České republice policií evidovaných obětech kriminality.“ Pp. 61–84 in A. Marešová a kol. *Analýza trendů kriminality v roce 2013*. Praha: Institut pro kriminologii a kriminální prevenci.

3.2 SEXUÁLNÍ NÁSILÍ

Data ohledně sexuálního násilí jsou prozatím velmi limitovaná. Vynucený sexuální styk zažilo podle dosavadních poznatků do 1 % respondentů (Krulová 2010, Pikálová 2014a).

Jestliže existuje řada stereotypů, v jejichž důsledku se fyzické násilí na mužích jeví být raritním fenoménem, totéž platí o násilí sexuálním. Muži jsou v naší kultuře nahlíženi jako bytosti s nepřetržitým zájmem o (heterosexuální) sex. Má se za to, že se v případě nevole vždy snadno ubrání a že pokud se dostaví erekce, o nevoli ani nemůže být řeč. Za sexuální násilí je tedy v případě mužů považováno především anální znásilnění jiným mužem. Jak však uvádí Krulová, Gerlová a Weiss (2006), sexuální násilí žen vůči mužům, které je v zahraničním kontextu zkoumáno už od 80. let, až tolik zřídkaým fenoménem ve skutečnosti není. Vzhledem k převládajícím genderovým stereotypům však toto jednání nemusí být hodnoceno přímo jako „násilí“. K dosažení nechtěného sexuálního kontaktu (ne nutně pouze genitálního či análního styku) nemusí být také nutně použito fyzického násilí.

Česká data vztahující se k fenoménu partnerského sexuálního násilí na mužích jsou prozatím velmi sporá. Otázka na zkušenost se „sexuálním nátlakem“ byla sice zařazena do prvního výzkumu věnovaného mužům, jehož výsledky shrnuli Buriánek a Kovařík (2006), avšak otázka se ptala současně na odpírání i vynucování styku. Na nepatřičnou klasifikaci odpírání styku jako násilí upozornili dokonce sami respondenti při závěrečném hodnocení dotazníku. Přestože tak publikace shrnuje četnost „sexuálního nátlaku“ v minulém i současném vztahu respondenta, jakož i subjektivní hodnocení závažnosti, vzhledem k definici pojmu jsou tyto hodnoty zavádějící. V novějším výzkumu Násilí v partnerských vztazích

(Pikálková 2014a) již byla definice upravena na „**vynucený sexuální styk**“, který **během života zažilo 0,1 % respondentů (v absolutních počtech 1 respondent)**. O něco vyšší hodnotu (1 %) uvádí Krulová (2010), která čerpá z Výzkumu sexuálního chování obyvatel ČR z roku 2008.

Klíčové studie a zdroje dat:

- Pikálková, S. 2014a. „Fyzické násilí v partnerském vztahu.“ Pp. 29–44 in J. Buriánek, S. Pikálková, Z. Podaná. *Násilí na mužích: Sonda do zákoutí partnerských vztahů*. Praha: Univerzita Karlova v Praze.

3.3 PSYCHICKÉ NÁSILÍ

3.3.1 Míra výskytu

Výzkumy potvrzují, že psychické násilí na mužích je poměrně časté, zkušenost s ním má podle dostupných dat 30-50 % mužů. Převládající formou se jeví být kontrolující jednání ze strany partnerky. Potvrzena byla také silná souvislost fyzického násilí partnerek s užíváním násilí psychického.

Psychické násilí je jev s velmi nejednoznačnou definicí a ve snaze o jeho zachycení používají jednotlivé výzkumy ne zcela souměřitelné indikátory. Stanovit podíl mužů se zkušeností psychického násilí je proto takřka nemožné. Buriánek a Kovařík (2006) na základě výzkumných dat předpokládají, že se vyskytuje **u cca poloviny mužů**. Podle Podané (2014), která vychází z novějšího výzkumu Násilí v partnerských vztazích, se **s některým z projevů psychického násilí ve vztazích setkalo asi 30 % mužů, 12 % pak s velmi častým psychickým násilím**.³⁴

³⁴ Uvedený výzkum se soustředil na následující formy chování partnerky / otázky: „Rozčillovala se, když jste se bavil s jinou ženou? Trvala na tom, že musí vždy vědět, s kým a kde přesně jste? Podezírala vás a žárlila na vaše mimodomácí aktivity? Urážela vás, nadávala vám, slovně vás ponižovala? Pokoušela se omezovat vaše kontakty s rodinou a přáteli? Vyhrožovala, že vám po rozchodu znemožní kontakt s dětmi? Ničila váš nebo váš společný majetek? Vyhrožovala vám pomluvou? Sledovala vás či pronásledovala? Vyhrožovala, že si vezme život? Ublížila nebo hrozila, že ublíží vašim dětem?“

Jednou z obvykle sledovaných dimenzí jsou nepřiměřené projevy partnerské žárlivosti a s ní související kontroly. Tato forma psychického násilí je považována za nejčastější. Podle Buriánka a Kovaříka (2006) **muže kontroluje „často“ nebo „občas“ 40 % partnerek, muži jsou však vůči těmto projevům tolerantnější než ženy**, vnímají toto jednání jako do jisté míry normální. 15 % současných partnerek vadí „vždy“ nebo „často“, pokud se muž baví s jinou ženou (dalších 55 % to však vadí „občas“). Podezírání v případě mimodomácích aktivit přichází stále nebo často v 11 %, občas ve 33 %. 9 % partnerek vždy nebo často trvá na tom, že musí mít přehled o tom, kde a s kým partner je (30 % občas).

Dalším možným projevem je **ponižování a srážení sebedůvěry**. Podle Vymětalové (2001) se s tímto jevem u některé z partnerek setkalo (v rámci výzkumu z roku 1999) **22 % mužů** (v případě žen 25 %). Buriánek a Kovařík (2006) se zaměřili na obdobnou položku, konkrétně na to, zda se k dotazovaným mužům někdy partnerka chovala, jako by byli méněcenní. Stále nebo často se tak v některém vztahu dělo cca 3 % mužům, v současném vztahu zhruba 2 %. O něco obvyklejší je **soustavné přehlížení pocitů a názorů** – v některém ze svých vztahů ho stále nebo často zažívalo asi **7 % mužů**, v současném pak 3 %. Novější a více reprezentativní výzkum Násilí v partnerských vztazích však přinesl podstatně vyšší údaje – 25 % pro všechny vztahy a 11 % pro vztah současný (Podaná 2014).

Za třetí výrazný vzorec psychického násilí lze považovat různé formy **vyhrožování**. Nejčastějšími formami vyhrožování (ze strany kterékoli z partnerek) bylo ve výzkumu Buriánka a Kovaříka (2006) vyhrožování **ukončením vztahu (19 %), odchodem a zamezením kontaktu s dětmi (3 %)**, vyhrožování **zveřejněním nějaké kompromitující informace (3 %)**.

V případě současných partnerek jsou však tyto formy psychického nátlaku zřídka.

Buriánek a Kovařík (2006) obecně uvádějí, že jednotlivé formy psychického násilí dosahují vyšší četnosti u bývalých partnerek. Zde je však třeba vzít v úvahu vystupňování negativních emocí v období rozchodu i fakt, že po rozchodu mohlo dojít k určité narativní rekonstrukci, vlivem níž jsou události týkající se minulého vztahu vnímány ve více negativním světle. Tito autoři pak dále potvrzují **propojenost psychického a fyzického násilí**. Podle šetření Násilí

v partnerských vztazích se téměř všechny partnerky, které se někdy uchylují k fyzickému násilí, dopouštějí také násilí psychického. U těchto partnerek se projevuje zejména vyšší tendence k žárlení a kontrole partnera. Některé z forem psychického násilí se dopouštějí ve dvou třetinách v četnosti „často“ nebo „stále“ (Podaná 2014).

Souhrnem je třeba na základě výzkumu Násilí v partnerských vztazích konstatovat, že v případě respondentů, kteří některou z forem psychického násilí zakoušeli stále nebo často (ale u nichž nebylo psychické násilí spojeno s fyzickým), nepovažovalo 83 % žádnou ze sledovaných forem za závažnou. S určitou bagatelizací psychického násilí je spojen i fakt, že zjištěná četnost psychického násilí nutně nekoresponduje s nespokojeností ve vztahu. Současně by však nemělo zaniknout, že 7 % mužů (v rámci této skupiny) vyhledalo pomoc a 2 % se obrátila na policii (Podaná 2014).

Klíčové studie a zdroje dat:

- Buriánek, J., Kovařík, J. (eds.). 2006. *Domácí násilí – Násilí na mužích a seniorech*. Praha: Triton.
- Podaná, Z. 2014. „Psychické násilí.“ Pp. 45–65 in J. Buriánek, S. Pikálková, Z. Podaná. *Násilí na mužích: Sonda do zákoutí partnerských vztahů*. Praha: Univerzita Karlova v Praze.

3.3.2 Nebezpečné pronásledování (stalking)

S psychickým násilím úzce souvisí i nežádoucí pronásledování. Studie Podané a Imříškové (2016), která byla součástí projektu Násilí v partnerských vztazích, ukazuje, že **zkušenost se stalkingem má něco přes 4 % mužů** (v případě žen je to něco přes 7 %). Muži pronásledovaní ženami vykazují podle autorek **méně strachu než ženy pronásledované muži** a vnímají situaci jako méně závažnou. Tomu odpovídá i fakt, že jsou z hlediska vyhledávání možných řešení o něco častěji pasivní (32 % mužů versus 20 % žen). V případě partnerek dopouštějících se fyzického násilí se sledování či pronásledování dopouští „stále“ nebo „často“ 18 % (Podaná 2014).

Klíčové studie a zdroje dat:

- Podaná, Z. 2014. „Psychické násilí.“ Pp. 45–65 in J. Buriánek, S. Pikálková, Z. Podaná. *Násilí na mužích: Sonda do zákoutí partnerských vztahů*. Praha: Univerzita Karlova v Praze.
- Podaná, Z., R. Imříšková. 2016. „Victims` Responses to Stalking. An Examination of Fear Levels and Coping Strategies.“ *Journal of Interpersonal Violence* 31(5): 792–809.

3.4 EKONOMICKÉ NÁSILÍ

Ekonomické násilí na mužích je dosud téměř neprobádanou oblastí, ukazuje se nicméně, že se nejedná o fenomén zcela okrajový. Přestože se dostupná data poměrně rozcházejí, v současném vztahu má čtenější zkušenost s tímto jevem 3-10 % mužů, v některém z minulých pak 8-13 % mužů.

Jestliže patří ekonomické násilí k méně prozkoumaným aspektům domácího násilí v případě žen, poznatky ohledně mužů coby jeho možných obětí jsou (přínejmenším v českém prostředí) útržkovité ještě mnohem více. Například kvalitativní studie Pešákové (2014) však naznačuje, že se může jednat o významnou komponentu, která spoluutváří celkovou dynamiku domácího násilí.

V obou českých výzkumech zaměřených na násilí na mužích byla nicméně respondentům položena alespoň základní otázka orientovaná na tuto problematiku, která mapovala zkušenost s nepatřičnou **kontrolou vynakládání financí** ze strany partnerky. Dle Buriánka a Kovaříka (2006) k tomuto dochází **v případě aktuálních vztahů často až stále cca ve 2 % a občas v 8 %**. **V některém z minulých vztahů mělo tuto zkušenost často až stále 5 % respondentů, občas 8 %**. Na základě aktuálnějšího výzkumu Násilí v partnerských vztazích (Podaná 2014), který je současně spolehlivějším zdrojem z hlediska reprezentativity výsledků, se však tento jev jeví být o něco častější. **V případě současné partnerky k němu dochází stále či často ve 3 %, u některé z bývalých partnerek v 8 %**. Tento výzkum současně zjišťoval i odpověď na další otázku ohledně ekonomického tlaku – zda se partnerka bezdůvodně „nechala žít“. U současné partnerky tomu bylo dle respondentů stále nebo často ve 3 %, u některé z bývalých v 10 %.

Klíčové studie a zdroje dat:

- Buriánek, J., Kovařík, J. (eds.). 2006. *Domácí násilí – Násilí na mužích a seniorech*. Praha: Triton.
- Podaná, Z. 2014. „Psychické násilí.“ Pp. 45–65 in J. Buriánek, S. Pikálková, Z. Podaná. *Násilí na mužích: Sonda do zákoutí partnerských vztahů*. Praha: Univerzita Karlova v Praze.

4. DOMÁCÍ NÁSILÍ A SPECIFICKY OHROŽENÉ SKUPINY

Jestliže obecně existují skupiny, které jsou násilím v rodině ohroženy více než jiné (například seniorky a senioři nebo hendikepovaní, kteří jsou do velké míry závislí na původci/kyni násilí), totéž samozřejmě platí i o násilí partnerském. Vedle individuální závislosti spojené například s hendikepem jednoho z partnerů se na specifických konfiguracích násilí podílejí i nejrůznější faktory sociální. Výzkumné poznatky ohledně všech níže uvedených skupin se specifickými konfiguracemi partnerského násilí – a zejména pak potřebou zvláštního přístupu při prevenci a řešení násilí – jsou však zatím v ČR velmi omezené. Vztahují se také pouze k násilí na ženách.

4.1 OSOBY OHROŽENÉ SOCIÁLNÍM VYLOUČENÍM A ŽENY BEZ DOMOVA

Jak ukázal kvalitativní výzkum organizace Jako doma (Hetmánková 2013), domácí násilí (a snaha před ním utéci) je v případě žen **jedním z hlavních faktorů vedoucím k bezdomovectví**. Spolupůsobícími spouštěči pak mohou být dále chudoba, absence dostupného a bezpečného bydlení, úmrtí dítěte, věková a genderová diskriminace na trhu práce, drogová či alkoholová závislost, rodinná historie sociálního vyloučení, vážné psychiatrické onemocnění. **Snaha vyhnout se ztrátě domova současně vede ženy ohrožené sociálním vyloučením k delšímu setrvávání v násilném vztahu**. Ten bývá opuštěn až v případě extrémního vyhocení situace. Na ústřední roli bytové otázky v opuštění násilného vztahu poukazuje i sonda mezi klientkami organizace zaměřené na pomoc obětem domácího násilí provedená Huňkovou a Voňkovou (2004). Podle autorek nebývá ani v rámci následného soudního posuzování bytové otázky fakt pachatelství domácího násilí dostatečně zohledněn.

Podle výzkumu organizace Jako doma nicméně odchodem ze vztahu pro tyto ženy kruh násilí často nekončí. **Násilí bývají často vystaveny i na ulici** – ať už

ze strany ostatních lidí bez domova nebo veřejnosti. Zejména od mužů bez domova jim hrozí odebírání dávek a další formy finančního zneužívání. Za účelem ochrany nezřídká ženy bez domova vstupují do vztahů, které se však ukazují jako rovněž nevyhovující – jsou v nich zneužívány nejen finančně, ale i sexuálně. Tyto poznatky poukazují na prospěšnost specifických služeb určených pro ženy bez domova (např. odděleného azylového bydlení) a ženy ohrožené bezdomovectvím (Hetmánková 2013).

Klíčové studie a zdroje dat:

- Hetmánková, R. 2013. *Zpátky ze dna: Zaostřeno na ženy*. Praha: Jako doma, o. s.

4.2 ROMSKÉ ŽENY

Na sklonku roku 2015 přinesla média zprávu o alarmujícím (až polovičním podílu) podílu slovenských romských žen z vyloučených lokalit, které zažívají domácí násilí. Tato informace pocházela z výzkumu občanského sdružení Quo Vadis založeného na výpovědích 202 respondentek z 51 vyloučených lokalit. Podle tohoto výzkumu trpí také každá šestá až sedmá žena násilím sexuálním.³⁵ Výsledky týkající se života romského etnika ve vyloučených lokalitách však nelze v žádném případě jednoduše aplikovat na české prostředí a život mimo vyloučené lokality. Na základě dvou nedávno vydaných publikací, které se věnují postavení romských žen v ČR (Hynková 2015, Slovo 21 2014), se naopak nejeví, že by domácí násilí náleželo k obzvláště palčivým problémům – první z publikací téma nezmiňuje vůbec, druhá z nich možnost problému naznačuje, nicméně se mu nijak detailně nevěnuje. Tato oblast tedy vyžaduje hlubší prozkoumání. Zvláště **v případě Romek žijících v komunitách je v případě výskytu domácího násilí velmi ztížen odchod od agresora**, což může umocňovat problém a vyžadovat specifická řešení (Romské ženy 2014).

³⁵ <http://www.quovadis-oz.sk/index.php/projekty-domace-zahranicne/projekt-tradicie>

Klíčové studie a zdroje dat:

- Hynková, M. 2015. Romská žena: Identita, role, postavení. Brno: Genderové informační centrum NORA.
- Slovo 21. 2014. *Výzkum o postavení romských žen v České republice*. Praha: Slovo 21.

4.3 MIGRANTKY

Další skupinou, která bývá někdy zmiňována v souvislosti s vyšší mírou zakoušeného násilí, jsou ženy-migrantky. **Výzkum specializovaný na toto téma prozatím v ČR neproběhl. Dle souhrnných dat agentury FRA pro EU-28 existuje o něco vyšší riziko fyzického, sexuálního i psychického násilí zejména u žen, které nemají v zemi pobytu status občanství,** u ostatních migrantek se zdá být situace velmi blízká obecné populaci (European Union Agency for Fundamental Rights 2014). V českém prostředí se problematice věnují publikace editované Levovou (2010) a Šusterovou s Vydrou (2011). První z nich je primárně metodikou pro práci s cizinkami a cizinci ohroženými domácím násilím, včetně dětí jako svědků. Čerpá ze zkušeností organizace Spondea i zahraniční praxe s prací s migrantkami či migranty. Popisuje také specifická rizika, která, jak se předpokládá, zhoršující situaci různých skupin migrantek a migrantů – obavy z policie způsobené špatnými zkušenostmi ze země původu či ilegality pobytu, neznalost jazyka, odlišnost tradic, ztráta sociálních kontaktů a s nimi související závislost na partnerovi, nedostatečná obeznámenost s pomáhajícími institucemi apod. (Levová 2010). Druhá z publikací je sborníkem shrnujícím situaci u různých národnostních minorit a zkušenosti a aktivity v této oblasti u vybraných organizací (Šusterová, Vydra 2011).

Klíčové studie a zdroje dat:

- European Union Agency for Fundamental Rights. 2014. *Violence against women: an EU-wide survey*. 2014. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Levová, J. 2010. Metodika pro práci s cizinci žijícími v České republice, kteří jsou ohroženi domácím násilím. Brno: Spondea.
- Šusterová, M., J. Vydra. 2011. Migrantí a domácí násilí: Sborník přednášek. Praha: Centrum sociálních služeb Praha.

4.4 LGBT POPULACE

Další skupinou, která je považována za specifickou jak z hlediska vzorců domácího násilí, tak především z důvodu některých bariér ve využívání pomoci, jsou LGBT lidé. Ani v tomto případě **dosud neexistují česká data**, o která by se bylo možno opřít.

O zachycení situace lesbických žen se pokusil výzkum agentury FRA. Vzhledem k malému podílu leseb ve zkoumaném vzorku a nezanedbatelnému podílu žen, které se odmítly zařadit do nabízených kategorií sexuální orientace, jsou však výsledky výzkumu spíše orientační a nebyly rozděleny pro jednotlivé země. Výsledky výzkumu nicméně naznačují, že **neheterosexuální ženy (tedy nejen lesby, ale i bisexuálky) zakoušejí domácí násilí (ze strany ženských partnerek i případných mužských partnerů) ve vyšší míře než ženy heterosexuální**. Jestliže má v EU-28 s partnerským fyzickým či sexuálním násilím zkušenost 21 % heterosexuálních žen, **v případě neheterosexuálek činí tento podíl 48 %**. Značný rozdíl je také v podílech žen se zkušeností **psychického násilí – tuto zkušenost má 43 % heterosexuálek a 70 % neheterosexuálek** (European Union Agency for Fundamental Rights 2014).

Již z důvodu zvýšeného podílu lesbických a bisexuálních žen³⁶ s násilnými zkušenostmi by si téma zasloužilo větší výzkumnou pozornost. Hunt a Špatenková (2011) současně poukazují na **specifické překážky znesnadňující osobám ohroženým domácím násilím svou situaci účinně řešit: necitlivost relevantních orgánů a institucí související s obecnější společenskou homofobií, přetrvávající stigmatizace i větší obava LGBT osob z omezeného partnerského „trhu“**. Společenská homofobie se promítá také do samotné dynamiky domácího násilí, kdy mohou být ohrožené osoby vydírány prozrazením orientace, čímž jsou izolovány (Hunt, Špatenková 2011, Možíšová 2012).

³⁶ Současně však existují zahraniční studie, které považují míru násilí v lesbických vztazích za nižší než v případě žen žijících v heterosexuálních svazcích (Možíšová 2012).

Klíčové studie a zdroje dat:

- European Union Agency for Fundamental Rights. 2014. *Violence against women: an EU-wide survey*. 2014. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Hunt, E., N. Špatenková. 2011. „LGBT jako osoby ohrožené domácím násilím.“ Pp. 111–119 in D. Ševčík, N. Špatenková (eds.). *Domácí násilí: Kontext, dynamika a intervence*. Praha: Portál.

4.5 ŽENY SE ZDRAVOTNÍM HENDIKEPEM

Hendikepovaní lidé jsou jako skupina ohroženi vyšší mírou násilí vzhledem ke své závislosti na pečujících osobách a zhoršenými možnostmi se ze situace vymanit (Špatenková, Ševčík 2011). **Partnerská linie násilí však v českém kontextu nebyla dosud samostatně analyzována.** Data agentury FRA, která však nejsou rozlišena pro jednotlivé země, které se do výzkumu zapojily, opět naznačují, že **i v partnerském kontextu jsou hendikepované ženy a ženy se závažnějšími zdravotními obtížemi vystaveny oproti nehendikepovaným ženám vyšší míře násilí** (v případě fyzického a sexuálního násilí činil rozdíl cca 15 %, u psychického násilí 13 %). Nejvyšší rozdíly jsou přitom v mladších věkových skupinách (European Union Agency for Fundamental Rights 2014).

Klíčové studie a zdroje dat:

- European Union Agency for Fundamental Rights. 2014. *Violence against women: an EU-wide survey*. 2014. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

5. KORELÁTY VIKTIMIZACE

Za „koreláty viktimizace“ lze souhrnně označit veškeré sociodemografické, sociální nebo osobnostní faktory, jejichž výskyt ze statistického hlediska koreluje se zvýšeným rizikem domácího násilí. Může se jednat o charakteristiky vážící se k původcům/kyním násilí, obětem nebo vztahové konstalaci. Pozornost vůči těm kterým charakteristikám pak úzce variuje s rozličnými modely či konkrétními teoriemi, které se pokoušejí fenomén domácího násilí vysvětlit. Mezi ně patří například psychiatrický model zaměřující se na osobnostní charakteristiky původců/kyň násilí a oběti, sociálně psychologický model, teorie sociálního učení, sociokulturní model, feministická teorie, situační teorie, teorie zdrojů atd. (Pikálková 2004a). Existuje nicméně shoda, že **domácí násilí je svázáno s množstvím rizikových faktorů** a že při jeho vzniku sehrává roli vícero příčin. Mimo níže uvedené faktory je třeba coby modulující faktor započítat i **genderovou kulturu patriční společnosti**. Riziko násilí je vyšší tam, kde panuje tradiční uspořádání rodinných vztahů a kde působí obecnější normy oceňující mužskou dominanci a násilí jako způsob řešení problémů (Heise 1998, Stith et al 2004 in Pikálková 2015c).

5.1 VĚK

Co se týče situace fyzického (a sexuálního) partnerského násilí na ženách, na základě provedených výzkumů se ukazuje, že ač existuje určitá souvislost s věkem obětí i původců násilí, **nejedná se o silnou souvislost**. V českých výzkumech byl u žen sledován vztah věku a zkušenosti s násilím v posledních pěti letech. Dle Mezinárodního výzkumu násilí na ženách (Pikálková 2004c) byly **nejvyšší podíly žen, které zažily násilí od partnera, ve věku 25-44 let**. Zkušenost s násilím byla naopak **nejméně častá mezi nejstaršími generacemi žen (od 55 let výše) a mezi nejmladšími respondentkami (18–24 let)**. Při prezentaci navazujícího výzkumu Násilí v partnerských vztazích (Pikálková 2015c) byla použita odlišná věková kategorizace, souhrnné vzorce se nicméně zdají být v souladu s výše uvedenými výsledky. Výzkumy ukazují, že

věkové rozpětí partnerů coby původců násilí je obdobné.³⁷ Co se týče věkového rozdílu partnerů, dle Pikáلكové (2015c) panuje o něco vyšší riziko stát se obětí fyzického násilí u žen, jejichž partner je o více než 5 let starší.

Výzkumy násilí na mužích neprokázaly statistickou závislost zakoušeného fyzického násilí na věku muže (Pikáلكová 2014a), **u partnerek byl také efekt věku velmi slabý**, což se týká i násilí psychického a věku partnerek (Podaná 2014). Výsledky staršího výzkumu shrnutého Buriánkem a Kovaříkem (2006) nicméně naznačují, že u vyšší věkové kategorie (zejména 40–50 let) je možná větší frekvence některých aktů fyzického i psychického násilí, což autoři dávají do souvislosti s životním cyklem – s fází vyprazdňování „hnízda“.

Klíčové studie a zdroje dat:

- Pikáلكová, S. 2004c. „Mezinárodní výzkum násilí na ženách („International Violence Against Women Survey“).“ Pp. 42–104 in S. Pikáلكová (ed.). *Mezinárodní výzkum násilí na ženách – Česká republika/2003: Příspěvek k sociologickému zkoumání násilí v rodině*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky.
- Pikáلكová, S. 2014a. „Fyzické násilí v partnerském vztahu.“ Pp. 29–44 in J. Buriánek, S. Pikáلكová, Z. Podaná. *Násilí na mužích: Sonda do zákoutí partnerských vztahů*. Praha: Univerzita Karlova v Praze.
- Pikáلكová, S. 2015c. „Partneři, kteří se dopouštějí násilí, a jejich oběti.“ Pp. 41–64 in S. Pikáلكová, Z. Podaná, J. Buriánek. *Ženy jako oběti domácího násilí: Sociologická perspektiva*. Praha: Slon.

5.2 VZDĚLÁNÍ

Také v případě vzdělání se nejvýznamnější české výzkumy násilí na ženách soustřeďují na souvislost jeho výše s pětiletou mírou viktimizace. Zatímco **Mezinárodní výzkum násilí na ženách** potvrdil (pro fyzické i sexuální násilí)

³⁷ Závěry ohledně věku obětí a původců násilí dobře odpovídají i výzkumu organizace ROSA (Hronová, Vavroňová 2011), jakkoli se v případě tohoto výzkumu jedná o věk žen, které zde aktivně vyhledaly pomoc.

závěry některých zahraničních výzkumů, podle nichž **vzdělání oběti nehraje přílišnou roli** (Pikálková 2004c)³⁸, **navazující výzkum poukazuje na výrazně zvýšené riziko stát se obětí fyzického násilí u žen se základním (nebo nižším než základním) vzděláním**. Jeho závěrem je rovněž to, že **ženy s vysokoškolským vzděláním jsou ve významně menší míře oběťmi násilí sexuálního** (Pikálková 2015c). V obou uvedených výzkumech byla nicméně potvrzena významná role vzdělání partnera coby původce násilí, tedy **zvýšující se pravděpodobnost zažít násilí v partnerském vztahu spolu s klesající vzdělanostní úrovní partnera**. (Co však bohužel analyzováno nebylo, je rozdíl ve výši vzdělání mezi partnery, který by mohl dokreslovat úvahy o roli tohoto typu rozložení moci mezi partnery.) Tyto závěry platí pro fyzické a sexuální násilí, avšak také pro násilí psychické (Podaná 2015b).³⁹

V případě násilí na mužích nebyla prokázána statistická závislost vzdělání mužů coby obětí (Pikálková 2014a). Určitý vztah byl však prokázán v případě násilí psychického – pravděpodobnost stát se obětí je o něco nižší u respondentů s vyšším vzděláním i vzděláním nejnižším (Podaná 2014). **V případě vzdělání partnerek výzkumy poukazují na neexistenci vztahu nebo jeho velmi mírnou roli**. Podle Pikálkové (2014a) jsou mezi ženami páchajícími fyzické násilí na partnerech ve zvýšené míře ženy se základním vzděláním a středoškolským vzděláním bez maturity. U psychického násilí je podle Podané (2014) i Buriánka a Kovaříka (2006) nepatrně nižší riziko u vzdělanějších žen, avšak závisí také na jeho typu.

Klíčové studie a zdroje dat:

- Pikálková, S. 2004c. „Mezinárodní výzkum násilí na ženách („International Violence Against Women Survey“).“ Pp. 42–104 in S. Pikálková (ed.).

³⁸ Obdobnou četnost zkušenosti u lidí s různou úrovní vzdělání udává také STEM (2001), odpovídající nicméně nebyli ve výstupech rozdělení podle pohlaví. O zmapování efektu úrovně vzdělání se pokoušela také sonda organizace ROSA (Hronková, Vavroňová 2011), ale vzhledem k tomu, že se jednalo o šetření mezi klientkami a že lze velmi pravděpodobně očekávat vztah mezi úrovní vzdělání a vyhledáváním tohoto typu pomoci, zjištěné údaje zde neuvádím.

³⁹ Huňková a Voňková (2004) se na základě výzkumné sondy mezi 51 klientkami domnívají, že existuje určitá souvislost mezi úrovní vzdělání mužů a formami násilí, jehož se dopouštějí. Podle nich mají muži s vyšším vzděláním tendenci uchýlovat se k rafinovanějším formám násilí a více dbají na to, aby násilí zůstalo bez viditelných stop. Inklinují také více, jak se autorky domnívají, k intenzivnímu psychickému násilí.

- *Mezinárodní výzkum násilí na ženách – Česká republika/2003: Příspěvek k sociologickému zkoumání násilí v rodině.* Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky.
- Pikálková, S. 2014a. „Fyzické násilí v partnerském vztahu.“ Pp. 29–44 in J. Buriánek, S. Pikálková, Z. Podaná. *Násilí na mužích: Sonda do zákoutí partnerských vztahů.* Praha: Univerzita Karlova v Praze.
- Pikálková, S. 2015c. „Partneři, kteří se dopouštějí násilí, a jejich oběti.“ Pp. 41–64 in S. Pikálková, Z. Podaná, J. Buriánek. *Ženy jako oběti domácího násilí: Sociologická perspektiva.* Praha: Slon.
- Podaná, Z. 2014. „Psychické násilí.“ Pp. 45–65 in J. Buriánek, S. Pikálková, Z. Podaná. *Násilí na mužích: Sonda do zákoutí partnerských vztahů.* Praha: Univerzita Karlova v Praze.

5.3 ZAMĚSTNANECKÝ STATUS

Oba výše zmíněné české výzkumy zabývající se násilím na ženách poukazují na **velmi významnou souvislost fyzického a sexuálního násilí** (pětileté míry viktimizace) **a nezaměstnanosti žen**. Toto riziko bylo oproti průměru u různých forem násilí (nejsilněji však násilí sexuálního) až trojnásobné. **Nejnižší podíly obětí násilí** v partnerském vztahu byly nalezeny **u respondentek v důchodu** (Pikálková 2004c, Pikálková 2015c). V případě studujících se výsledky v jednotlivých ročnících poměrně lišily. Zatímco Pikálková (2014) uvádí druhé nejnižší míry zakoušeného násilí, o deset let později se tato skupina jeví být jako poměrně silně ohrožená sexuálním násilím, což je vysvětleno vyšší reflexivitou v této oblasti u této generace studujících (Pikálková 2015c). Hronová a Vavroňová (2011) poukazují na základě šetření mezi klientkami ROSA na významnou roli ekonomické závislosti (mimo nezaměstnané např. ženy na MD/RD či v domácnosti), což je v relativním souladu s výsledky obou zmíněných výzkumů.

Co se dále týče zaměstnaneckého statusu, ještě silnější než u žen se pak ukázala být **role nezaměstnanosti v případě partnera jakožto původce násilí** zejména v novějším z obou výzkumů byl tento faktor z hlediska pravděpodobnosti **velmi významný** (Pikálková 2015c). V tomtéž výzkumu také

nezaměstnanost partnera výrazně korelovala s intenzivním partnerským násilím (Podaná 2015b).

Obdobný vztah se zdá existovat i u násilných žen (kde se týká také žen v domácnosti nebo na RD), nicméně zde **není tento vztah silný** (Pikálková 2014a, Buriánek, Kovařík 2006). Poměrně slabý je i v případě psychického násilí, jehož pravděpodobnost je dále mírně zvýšena u studujících či žen majících svobodné povolání. **Z hlediska mužů-obětí zaměstnanecký status nehraje zásadní roli** (Pikálková 2014a, Podaná 2014).

Klíčové studie a zdroje dat:

- Pikálková, S. 2004c. „Mezinárodní výzkum násilí na ženách („International Violence Against Women Survey“).“ Pp. 42–104 in S. Pikálková (ed.). *Mezinárodní výzkum násilí na ženách – Česká republika/2003: Příspěvek k sociologickému zkoumání násilí v rodině*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky.
- Pikálková, S. 2014a. „Fyzické násilí v partnerském vztahu.“ Pp. 29–44 in J. Buriánek, S. Pikálková, Z. Podaná. *Násilí na mužích: Sonda do zákoutí partnerských vztahů*. Praha: Univerzita Karlova v Praze.
- Pikálková, S. 2015c. „Partneři, kteří se dopouštějí násilí, a jejich oběti.“ Pp. 41–64 in S. Pikálková, Z. Podaná, J. Buriánek. *Ženy jako oběti domácího násilí: Sociologická perspektiva*. Praha: Slon.
- Podaná, Z. 2014. „Psychické násilí.“ Pp. 45–65 in J. Buriánek, S. Pikálková, Z. Podaná. *Násilí na mužích: Sonda do zákoutí partnerských vztahů*. Praha: Univerzita Karlova v Praze.

5.4 VÝŠE PŘÍJMU

Z hlediska výše příjmu je možno teoreticky sledovat roli výši příjmu oběti, původc/kyně násilí, příjmu domácnosti a rozdílu v příjmech partnerů. Přestože by zejména poslední údaj umožnil rozkrýt část mocenských vztahů mezi partnery, v publikovaných výstupech se pracuje především s celkovým příjmem domácnosti.

Ze srovnání pětileté míry viktimizace a celkového příjmu domácnosti (Pikálková 2004c) vyplývá, že **větší pravděpodobnost fyzického a sexuálního násilí je u respondentek z nižších příjmových pásem** (v době výzkumu činících 6 500-14 000 Kč). Statisticky významně nižší míry viktimizace lze naopak nalézt v třetím nejvyšším příjmovém pásmu (20 000–35 000). Jak je tedy zřejmé, nejedná se o přímočarý vztah. Již tento výzkum naznačuje však souvislost, která se jeví být ještě výraznější v navazujícím průzkumu Násilí v partnerských vztazích (Pikálková 2015c), že **ve skupinách s nejvyššími příjmy je (podobně jako ve zmíněné nízkopříjmové skupině) zvýšená přítomnost násilí sexuálního**. Tento vztah zmiňují v případě obětí-mužů i Buriánek a Kovařík (2006).

Podle Pikálkové (2015c) však pravděpodobnost domácího násilí ještě **výrazněji než v případě příjmu souvisí se subjektivním hodnocením finanční situace domácnosti**. Fyzické a sexuální násilí, stejně tak jako vyhrožování coby forma násilí psychického, se významně častěji objevují u těch žen, které tvrdí, že je v jejich domácnosti „velmi těžké vyjít se současným příjmem“. Podaná (2014) uvádí stejný vztah i u psychického násilí, kde jsou oběťmi muži.

Klíčové studie a zdroje dat:

- Pikálková, S. 2004c. „Mezinárodní výzkum násilí na ženách („International Violence Against Women Survey“).“ Pp. 42–104 in S. Pikálková (ed.). *Mezinárodní výzkum násilí na ženách – Česká republika/2003: Příspěvek k sociologickému zkoumání násilí v rodině*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky.

- Pikálková, S. 2015c. „Partneři, kteří se dopouštějí násilí, a jejich oběti.“ Pp. 41–64 in S. Pikálková, Z. Podaná, J. Buriánek. *Ženy jako oběti domácího násilí: Sociologická perspektiva*. Praha: Slon.

5.5 VELIKOST BYDLIŠTĚ

Jak agentura STEM (2001), tak i později Pikálková (2014a), uvádějí, že **nebyla prokázána statistická závislost** partnerského domácího násilí s velikostí místa bydliště.

5.6 NÁRODNOST

Vzhledem k nízkému podílu osob s jinou než českou národností ve výzkumech, které se nesoustřeďují specificky na tento segment populace, jsou závěry šetření pouze orientační. Na základě výzkumu Násilí na ženách Pikálková (2004c) uvádí, že **u žen s jinou než českou národností byla až dvojnásobně častá zkušenost s některými formami fyzického či sexuálního násilí** (nejčastěji se jednalo o národnost slovenskou, romskou, polskou a ruskou). Podle autorky však do tohoto vztahu intervnuje role slabších sociálních poměrů (nezaměstnanost, nižší příjem). Obdobně významný byl také vliv cizí národnosti partnera. Na základě výstupů z výzkumu nelze nicméně určit roli odlišné národnosti partnerů či případný vliv toho, kdo z partnerů náleží k majoritě. **Z hlediska násilí na mužích nebyla statistická závislost národnosti a násilí prokázána** (Pikálková 2014a).

Klíčové studie a zdroje dat:

- Pikálková, S. 2004c. „Mezinárodní výzkum násilí na ženách („International Violence Against Women Survey“).“ Pp. 42–104 in S. Pikálková (ed.). *Mezinárodní výzkum násilí na ženách – Česká republika/2003: Příspěvek k sociologickému zkoumání násilí v rodině*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky.
- Pikálková, S. 2014a. „Fyzické násilí v partnerském vztahu.“ Pp. 29–44 in J. Buriánek, S. Pikálková, Z. Podaná. *Násilí na mužích: Sonda do zákoutí partnerských vztahů*. Praha: Univerzita Karlova v Praze.

5.7 VÍRA V BOHA

Pravděpodobnost vystavení partnerskému domácímu násilí (dle pětileté míry viktimizace) se u žen snižuje, pokud chodí více než jedenkrát týdně do kostela (zde ovšem intervenuje věk jako další proměnná). **Nebyla však nalezena souvislost se samotným faktem, zda jsou dané ženy věřící. U věřících mužů (včetně mužů věřících v „životní sílu nebo osud“) a zejména pak u mužů chodících do kostela je současně výrazně nižší pravděpodobnost, že budou původci fyzického partnerského násilí** (Pikálková 2004c, 2015c) **Ani u mužů coby obětí fyzického násilí nebyla prokázána souvislost s jejich vírou v Boha** (Pikálková 2014a). V případě psychického násilí však platí, že ho v o něco menší míře zažívají muži-ateisté (Podaná 2014). Z hlediska charakteristik partnerek se nicméně zdá, že jejich víra sehrává určitou roli – **u věřících partnerek je o něco méně pravděpodobné, že budou původkyněmi násilí** (Buriánek, Kovařík 2006, Pikálková 2014a).

Klíčové studie a zdroje dat:

- Pikálková, S. 2004c. „Mezinárodní výzkum násilí na ženách („International Violence Against Women Survey“).“ Pp. 42–104 in S. Pikálková (ed.). *Mezinárodní výzkum násilí na ženách – Česká republika/2003: Příspěvek k sociologickému zkoumání násilí v rodině*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky.
- Pikálková, S. 2014a. „Fyzické násilí v partnerském vztahu.“ Pp. 29–44 in J. Buriánek, S. Pikálková, Z. Podaná. *Násilí na mužích: Sonda do zákoutí partnerských vztahů*. Praha: Univerzita Karlova v Praze.
- Pikálková, S. 2015c. „Partneři, kteří se dopouštějí násilí, a jejich oběti.“ Pp. 41–64 in S. Pikálková, Z. Podaná, J. Buriánek. *Ženy jako oběti domácího násilí: Sociologická perspektiva*. Praha: Slon.
- Podaná, Z. 2014. „Psychické násilí.“ Pp. 45–65 in J. Buriánek, S. Pikálková, Z. Podaná. *Násilí na mužích: Sonda do zákoutí partnerských vztahů*. Praha: Univerzita Karlova v Praze.

5.8 ZKUŠENOST S NÁSILÍM V PŮVODNÍ RODINĚ

Faktorem, na který poukazuje řada zahraničních výzkumů (Pikálková 2004b, Špatenková, Ševčík 2011, Vymětalová 2001) a který se ukazuje jako významný i v českých šetřeních, je zkušenost původců/kyň násilí i obětí s domácím násilím v jejich původní rodině. Dochází tak k určitému generačnímu přenosu násilných vzorců. **Tento vztah platí jak pro násilí, které se v původní rodině odehrávalo mezi rodiči, tak v případě násilí směřovaného k respondentkám a respondentům coby dětem.**

V případě žen jako obětí fyzického partnerského násilí (opět na základě pětileté míry viktimizace) se ukazuje být jako **nejsilnější souvislost s násilím z původní rodiny**

směřovaného od otce vůči matce. Tyto ženy mají (u některých násilných forem) **dvojnásobné až trojnásobné riziko stát se obětí** domácího násilí ze strany partnera, souvislost platí i pro násilí sexuální (Pikálková 2004c, 2015c) a vyhrožování (Pikálková 2015c).

O něco slabší, avšak přesto významná, souvislost byla zjištěna v případě násilí zakoušeného ze strany otce nebo matky. S násilím zakoušeným ze strany otce koreluje i zvýšené riziko **sexuálních** forem násilí v pozdějším partnerském vztahu. Riziko stát se obětí sexuálního i fyzického násilí vedle toho souvisí se zkušeností se sexuálním násilím v dětství nebo dospívání (Pikálková 2004c). Podle novějšího výzkumu Násilí v partnerských vztazích (Pikálková 2015c) zvyšuje pravděpodobnost sexuálního i fyzického násilí také **psychické** násilí ze strany rodiče či rodičů. Vedle přenosu odpozorovaných vzorců a snížených nároků na partnera tedy pravděpodobnost násilí zvyšují i možné psychické nastavení plynoucí z negativního klimatu v původní rodině.

Z hlediska žen coby obětí je však pravděpodobnost zažít partnerské násilí ještě silněji spojena s tím, zda se s násilím ve své původní rodině

setkávali jejich partneři (původci násilí).⁴⁰ Podle Pikáلكové (2004c, 2015c) se jedná o **jeden z nejsilnějších prediktorů vůbec**, mnohonásobně zvyšuje pravděpodobnost partnerského fyzického a sexuálního násilí, ale také vyhrožování (Podaná 2015b).⁴¹ O něco výraznější je i v tomto případě souvislost s násilím mezi rodiči, silným faktorem zvyšujícím pravděpodobnost uplatňování násilí vůči partnerce je však i násilí vůči synovi.

Přestože výše uvedené obecné vzorce platí i v případě, kdy jsou oběťmi násilí muži, souvislosti se nejeví být stejně silné. Menší jsou však také vzorky respondentů-mužů se zkušenostmi partnerského násilí, což do jisté míry znemožňuje formulaci jasnějších závěrů. Na základě výzkumu Násilí v partnerských vztazích (Pikáلكová 2014a) potvrzuje roli zážitků z dětství a dospívání u respondentů i jejich násilných partnerek – jak násilí rodičů vůči sobě navzájem v dětství (zde se ukazuje být častěji původkyní matka, avšak počet případů je velmi nízký), tak násilí vůči respondentům a jejich partnerkám coby dětem.

Co se týče partnerského psychického násilí vůči mužům, dle Podané (2014) vycházející ze stejného výzkumu je možno identifikovat u násilné partnerky souvislost s fyzickým násilím mezi rodiči i vůči partnerce jako dítěti. Totéž platí u samotných týraných mužů, avšak zde je o něco silnější souvislost se zážitkem psychického násilí v původní rodině. Na souvislost psychického násilí s fyzickým a psychickým násilím v původních rodinách mužů a jejich partnerek poukazují i Buriánek a Kovařík (2006), podle nich však tento vztah vyžaduje hlubší kvalitativní prozkoumání.

Klíčové studie a zdroje dat:

- Pikáلكová, S. 2004c. „Mezinárodní výzkum násilí na ženách („International Violence Against Women Survey“).“ Pp. 42–104 in S. Pikáلكová (ed.). *Mezinárodní výzkum násilí na ženách – Česká republika/2003: Příspěvek*

⁴⁰ Tyto závěry částečně potvrzuje i šetření mezi klientkami organizace ROSA (Hronová, Vavroňová 2011).

⁴¹ Fyzické násilí od partnera zažilo cca 35 % žen, jejichž partner má zkušenost s (fyzickým) násilím mezi rodiči, oproti 5 % žen, jejichž partner násilí mezi rodiči nezažil. V případě sexuálního násilí to bylo 12 % oproti 2 %, u vyhrožování 14 % oproti 3 % (Pikáلكová 2015c).

- *k sociologickému zkoumání násilí v rodině.* Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky.
- Pikálková, S. 2014a. „Fyzické násilí v partnerském vztahu.“ Pp. 29–44 in J. Buriánek, S. Pikálková, Z. Podaná. *Násilí na mužích: Sonda do zákoutí partnerských vztahů.* Praha: Univerzita Karlova v Praze.
- Pikálková, S. 2015c. „Partneři, kteří se dopouštějí násilí, a jejich oběti.“ Pp. 41–64 in S. Pikálková, Z. Podaná, J. Buriánek. *Ženy jako oběti domácího násilí: Sociologická perspektiva.* Praha: Slon.
- Podaná, Z. 2014. „Psychické násilí.“ Pp. 45–65 in J. Buriánek, S. Pikálková, Z. Podaná. *Násilí na mužích: Sonda do zákoutí partnerských vztahů.* Praha: Univerzita Karlova v Praze.

5.9 „NEÚPLNÁ“ RODINA

Z hlediska žen jako obětí se v Mezinárodním výzkumu násilí na ženách ukázal jako důležitý faktor fakt, že vyrůstaly v „neúplné“ rodině. **Jejich riziko stát se obětí násilí ze strany partnera bylo oproti ženám z „úplných“ rodin až dvojnásobné**, téměř podobně vysoké jako v případě násilí otce vůči matce. Jejich riziko je zvýšené také v případě, že v neúplné rodině vyrůstal násilný partner (Pikálková 2004c), přičemž tento poměrně významný vztah byl potvrzen i v navazujícím výzkumu Násilí v partnerských vztazích“. **Týká se fyzického násilí, sexuálního i vyhrožování** (Pikálková 2015c). Tento druhý výzkum současně poukázal obecně na roli neharmonických vztahů v rodině, případně rozvodu rodičů, které souvisely zejména se zvýšenou pravděpodobností stát se obětí fyzického násilí a vyhrožování. **V případě mužů jako obětí nicméně nebyla prokázána statistická souvislost s parametry jejich výchozí rodiny**, zkušeností rozvodu nebo negativním hodnocením vztahů rodičů (Pikálková 2014a).

Klíčové studie a zdroje dat:

- Pikálková, S. 2004c. „Mezinárodní výzkum násilí na ženách („International Violence Against Women Survey“).“ Pp. 42–104 in S. Pikálková (ed.). *Mezinárodní výzkum násilí na ženách – Česká republika/2003: Příspěvek k sociologickému zkoumání násilí v rodině*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky.
- Pikálková, S. 2014a. „Fyzické násilí v partnerském vztahu.“ Pp. 29–44 in J. Buriánek, S. Pikálková, Z. Podaná. *Násilí na mužích: Sonda do zákoutí partnerských vztahů*. Praha: Univerzita Karlova v Praze.
- Pikálková, S. 2015c. „Partneři, kteří se dopouštějí násilí, a jejich oběti.“ Pp. 41–64 in S. Pikálková, Z. Podaná, J. Buriánek. *Ženy jako oběti domácího násilí: Sociologická perspektiva*. Praha: Slon.

5.10 OSOBNOSTNÍ RYSY

Z historického hlediska se pro vysvětlení domácího násilí nejprve obracela pozornost k údajným specifickým osobnostním rysům původců/kyň násilí a obětí. Výzkumy v této oblasti však nepřinesly průkazné výsledky, které by nasvědčovaly existenci nějakých společných rysů původců/kyň násilí a obětí. Například v klinicko-psychologických popisech násilných mužů podle Čírtkové (2002) figurovaly relativně protichůdné osobnosti od silně se kontrolujícího, dominantního a agresivního typu až po impulzivního, úzkostně zlostného, podezřívavého typu původce. Dalšími vlastnostmi zmiňovanými v zahraničních výzkumech jsou egocentrismus, hypersenzitivita, narcismus apod. (Vymětalová 2001). U žen-obětí nebyly identifikovány žádné společné vlastnosti (Buriánek, Podaná 2006). V případě obětí-mužů zmiňují Špatenková a Ševčík (2011) depresivitu, závislost a submisivitu, u jejich násilných partnerek pak depresivitu, úzkostnost nebo suicidální tendence. Špatenková (2011) pak jmenuje i možné spouštěče jako poškození mozku, psychická onemocnění nebo poruchy osobnosti.

České výzkumy se soustředily u násilných mužů a žen především na oblast agresivity projevující se také mimo partnerský vztah. **Pokud u partnera či partnerky docházelo k projevům agresivity na veřejnosti, velmi významně se zvyšovala i pravděpodobnost páchání domácího násilí** (Buriánek 2004, Buriánek, Kovařík 2006, Pikálková 2004c). Tento vztah platil přinejmenším v případě násilných mužů i pro vyhrožování a násilí sexuální (Pikálková 2015c). Je však otázkou, do jaké míry lze chápat dané chování čistě jako „osobnostní rys“ (a agresivitu jako něco stabilního či dokonce vrozeného). Pravděpodobná je zde souvislost s výchozím sociálním zázemím osoby, sociální marginalizací, třídně podmíněnými normami maskulinity, nadměrnou konzumací alkoholu atd. Tyto projevy tedy mohou svědčit spíše o agresivitě jako přijaté strategii řešení problémů.

Klíčové studie a zdroje dat:

- Buriánek, J., Kovařík, J. (eds.). 2006. *Domácí násilí – Násilí na mužích a seniorech*. Praha: Triton.

- Pikálková, S. 2004c. „Mezinárodní výzkum násilí na ženách („International Violence Against Women Survey“).“ Pp. 42–104 in S. Pikálková (ed.). *Mezinárodní výzkum násilí na ženách – Česká republika/2003: Příspěvek k sociologickému zkoumání násilí v rodině*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky.
- Pikálková, S. 2015c. „Partneři, kteří se dopouštějí násilí, a jejich oběti.“ Pp. 41–64 in S. Pikálková, Z. Podaná, J. Buriánek. *Ženy jako oběti domácího násilí: Sociologická perspektiva*. Praha: Slon.

5.11 ZVÝŠENÁ KONZUMACE ALKOHOLU

České výzkumy potvrzují obvyklý předpoklad, že **vyšší frekvence konzumace většího množství alkoholu zvyšuje i pravděpodobnost výskytu domácího násilí**. Ukazují, že se jedná o **velmi silný faktor**, jakkoli údaje svědčící o síle nejsou plně konzistentní. Na základě Mezinárodního výzkumu násilí na ženách (a ve vztahu k pětileté míře viktimizace) Pikálková (2004c) uvádí, že ženy, které uvedly, že se opijí několikrát do měsíce a častěji, byly v některých případech až třikrát častěji obětí fyzického násilí od partnera než ty, které (téměř) nepijí alkohol. Jak však připomíná, vztah násilí a užívání alkoholu je komplexní, neboť alkohol slouží současně jako prostředek vyrovnávání se s násilím. V návazném výzkumu byla však identifikovaná souvislost relativně slabá (Pikálková 2015c). **Silnějším faktorem – nejvýznamnějším ze všech sledovaných charakteristik partnera – se nicméně ukázala být v obou výzkumech frekvence pití alkoholu u partnera. Vedle fyzického násilí zvyšuje pravděpodobnost sexuálního násilí (Pikálková 2004c, 2015c) a také intenzivního násilí psychického (Podaná 2015b).**

Co se týče situace, kdy je násilí směřováno vůči mužům a kdy jsou původkyněmi násilí ženy, i zde alkohol sehrává určitou roli. **Frekvence alkoholu se zdá být častější u mužů-obětí, vzorec však platí především v případě násilných partnerek** (Pikálková 2014a, Buriánek, Kovařík 2006). Častá nadměrná konzumace alkoholu u každého z partnerů je spojena také s vyšším výskytem psychického násilí (Podaná 2014).

Klíčové studie a zdroje dat:

- Buriánek, J., Kovařík, J. (eds.). 2006. *Domácí násilí – Násilí na mužích a seniorech*. Praha: Triton.
- Pikálková, S. 2004c. „Mezinárodní výzkum násilí na ženách („International Violence Against Women Survey“).“ Pp. 42–104 in S. Pikálková (ed.). *Mezinárodní výzkum násilí na ženách – Česká republika/2003: Příspěvek k sociologickému zkoumání násilí v rodině*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky.
- Pikálková, S. 2014a. „Fyzické násilí v partnerském vztahu.“ Pp. 29–44 in J. Buriánek, S. Pikálková, Z. Podaná. *Násilí na mužích: Sonda do zákoutí partnerských vztahů*. Praha: Univerzita Karlova v Praze.
- Pikálková, S. 2015c. „Partneři, kteří se dopouštějí násilí, a jejich oběti.“ Pp. 41–64 in S. Pikálková, Z. Podaná, J. Buriánek. *Ženy jako oběti domácího násilí: Sociologická perspektiva*. Praha: Slon.
- Podaná, Z. 2014. „Psychické násilí.“ Pp. 45–65 in J. Buriánek, S. Pikálková, Z. Podaná. *Násilí na mužích: Sonda do zákoutí partnerských vztahů*. Praha: Univerzita Karlova v Praze.

6. SPOLUPRÁCE OHROŽENÝCH OSOB S POLICIÍ, VYUŽÍVÁNÍ SPECIALIZOVANÝCH SLUŽEB A PSYCHOLOGICKÉ POMOCI

6.1 MÍRA OHLÁŠENÍ PARTNERSKÉHO NÁSILÍ POLICIÍ

Dle provedených výzkumů se četnost ohlášení partnerského násilí pohybuje u žen kolem jedné desetiny, u mužů jsou to pak pouze 3 %.

Přestože se v posledních desetiletích vnímání problematiky domácího násilí proměnilo a domácí násilí je stále více vnímáno v kontextu porušování práva a trestného činu, **ohlášena je stále pouze malá část činů** (Buriánek et al. 2014, Pikálková 2015a). Podle Mezinárodního výzkumu násilí na ženách (Pikálková 2004c) tak v případě partnerského (fyzického či sexuálního) násilí učinilo pouze **8 %** žen, dle aktuálnějšího navazujícího výzkumu Násilí v partnerských vztazích činil tento podíl **11 %** (Podaná 2015a) a dle výzkumu z obdobného období realizovaného agenturou NMS Market Research **10 %** (Kunc a kol. 2012). Pouze **8 %** udává také agentura FRA, přičemž průměrný podíl v EU-28 činil 14 % (European Union Agency for Fundamental Rights 2014).⁴² **V případě mužů je situace ještě horší, dle Pikálkové (2014a) partnerské násilí ohlásila pouze 3 % ohrožených osob.** Ze skupiny mužů, kteří zažívají pouze psychické násilí, to pak byla 2 % (Podaná 2014).

⁴² Odhaduje se, že v případě sexuálního násilí mezi partnery jsou míry hlášení ještě mnohem nižší (Krulová 2010, Weiss a Zvěřina 2001).

Klíčové studie a zdroje dat:

- European Union Agency for Fundamental Rights. 2014. *Violence against women: an EU-wide survey*. 2014. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Kunc, K., J. Poláková, S. Hradecká, E. Hurychová, A. Budinová, M. Klusáčková. 2012. *Ekonomické dopady domácího násilí v ČR*. Praha: proFEM.
- Pikálková, S. 2004c. „Mezinárodní výzkum násilí na ženách („International Violence Against Women Survey“).“ Pp. 42–104 in S. Pikálková (ed.). *Mezinárodní výzkum násilí na ženách – Česká republika/2003: Příspěvek k sociologickému zkoumání násilí v rodině*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky.
- Pikálková, S. 2014a. „Fyzické násilí v partnerském vztahu.“ Pp. 29–44 in J. Buriánek, S. Pikálková, Z. Podaná. *Násilí na mužích: Sonda do zákoutí partnerských vztahů*. Praha: Univerzita Karlova v Praze.
- Podaná, Z. 2015a. „Subjektivní vnímání násilí ve vztahu a reakce žen na ně.“ Pp. 65–76 in S. Pikálková, Z. Podaná, J. Buriánek. *Ženy jako oběti domácího násilí: Sociologická perspektiva*. Praha: Slon.
- Pikálková, S. 2015a. „Úvod: Východiska výzkumu partnerského násilí.“ Pp. 11–28 in S. Pikálková, Z. Podaná, J. Buriánek. *Ženy jako oběti domácího násilí: Sociologická perspektiva*. Praha: Slon.

6.2 DŮVODY NEOHLÁŠENÍ POLICII

Dle dosavadních výzkumů jsou důvody neohlášení partnerského násilí u žen a mužů velmi podobné (samostatné vypořádání s problémem, snaha skrýt problém před okolím, obava z původce/kyně násilí). Podstatným důvodem je však také nedůvěra vůči policii, která se u žen jeví být výrazně silnější než u mužů.

V obou na sebe navazujících šetřeních (Mezinárodní výzkum násilí na ženách a Násilí v partnerských vztazích) figurovaly **u žen** mezi hlavními důvody neohlášení nejzávažnějšího násilného incidentu policii na prvních místech **samostatné**

vypořádání se s problémem, snaha skrýt problém před okolím (což vedle jiných důvodů značí i obavu ze sekundární viktimizace), **strach z útočníka, přisuzovaná nezávažnost, stud či pocit vlastního zavinění** (Pikálková 2004c, Podaná 2015a).⁴³ Jak uvádějí na základě porovnání výsledků těchto dvou šetření Buriánek a Pikálková (2015), **v průběhu desetiletí došlo k částečnému zmírnění prožívání násilí jako soukromého problému** (poklesu v položkách vztahujících se ke skrývání, studu a přisuzovanému vlastnímu zavinění). Druhý z výzkumů, který se zaměřil i na muže, současně ukazuje, že **struktura odpovědí je u mužů podobná jako u žen** (Pikálková 2014a).

Přes budování veřejného povědomí o tématu domácího násilí i ustavení nových nástrojů řešení situace ze strany policie však v obou ročnících výzkumu (Pikálková 2004c, Podaná 2010, Podaná 2015a) **nezanedbatelný podíl respondentek-žen vyjádřil nedůvěru vůči policii, domněnku, že by policie nic neudělala (24 % / 23 %)⁴⁴ a nebo že by jim nevěřila (5 % / 6 %). Také podíl respondentek, podle nichž by policie nic nezmohla, se téměř nezměnil (15 % / 14 %).** Podstatným zjištěním, které uvádí Podaná (2010, 2015a), je, že nedůvěru v policii jako důvod neohlášení incidentu udávaly výrazně častěji ženy, jejichž poslední incident byl závažný (vedl ke zranění či ženy označily dané chování za pravidelné a záměrné). **V případě mužů byla nedůvěra výrazná mnohem méně – 9 % mužů si myslelo, že by policie nic neudělala a 4 % se domnívala, že by nic nezmohla.** Obdobně jako u žen si 5 % mužů myslelo, že by jim policie nevěřila (Pikálková 2014a). Tento genderový rozdíl pravděpodobně souvisí s výrazně maskulinním kódováním policie, v jehož důsledku mohou některé ženy pociťovat prostředí policejních institucí jako nedostatečně podpůrné a chápavé vůči jejich problémům.

⁴³ Specifické důvody se pak mohou přičleňovat v případě partnerského násilí sexuálního. Kromě zásadního dopadu nahlášení tohoto typu násilí na vztahy a rodinu se oběti musejí potýkat s nejednoznačnou definicí sexuálního násilí a různými stereotypy. V případě znásilnění v kontextu partnerského vztahu se také složitěji prokazuje odpor, který je součástí definice znásilnění v trestním zákoně, problematická je také podmínka pohrůžky bezprostředního násilí (Čechová, Jandová 2010).

⁴⁴ Za pozornost nicméně stojí, že výsledky agentury FRA jsou méně pesimistické – že by policie nic neudělala, se domnívá 9 % žen (European Union Agency for Fundamental Rights 2014).

Klíčové studie a zdroje dat:

- Pikálková, S. 2004c. „Mezinárodní výzkum násilí na ženách („International Violence Against Women Survey“).“ Pp. 42–104 in S. Pikálková (ed.). *Mezinárodní výzkum násilí na ženách – Česká republika/2003: Příspěvek k sociologickému zkoumání násilí v rodině*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky.
- Pikálková, S. 2014a. „Fyzické násilí v partnerském vztahu.“ Pp. 29–44 in J. Buriánek, S. Pikálková, Z. Podaná. *Násilí na mužích: Sonda do zákoutí partnerských vztahů*. Praha: Univerzita Karlova v Praze.
- Podaná, Z. 2010. „Reporting to the Police as a Response to Intimate Partner Violence.“ *Sociologický časopis/Czech Sociological Review* 46(3): 453–474.
- Podaná, Z. 2015a. „Subjektivní vnímání násilí ve vztahu a reakce žen na ně.“ Pp. 65–76 in S. Pikálková, Z. Podaná, J. Buriánek. *Ženy jako oběti domácího násilí: Sociologická perspektiva*. Praha: Slon.

6.3 POSTUP POLICIE V PŘÍPADĚ PARTNERSKÉHO NÁSILÍ A JEHO HODNOCENÍ

Postup policie zůstává i přes řadu nových opatření výrazným předmětem kritiky. Dle aktuálních dat (Podaná 2015a) čtvrtina respondentek uvedla, že policie neučinila v případě ohlášení násilí žádné kroky, potvrzen byl také poznatek z dalších šetření, že převažujícím postupem je pouhé zapsání hlášení.

První z výzkumů detailně analyzující tuto problematiku (Mezinárodní výzkum násilí na ženách) byl realizován ještě před zavedením skutkové podstaty týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě do trestního zákona (2004) a před zavedením institutu vykázání (v účinnosti od roku 2007)⁴⁵. Podle výpovědí respondentek došlo v případě nahlášení incidentu u 86 % k zapsání hlášení. Pouze ve 24 % byly podány informace o specializovaných službách (psychologické pomoci, krizových centrech atd.), ve 22 % byla poskytnuta ochrana nebo zadržen útočník a ve 24 % podány informace o právních

⁴⁵ § 44 a n. zákona o Policii ČR

záležitostech. Ve 20 % případů policie údajně neudělala nic. V případě, že ženy ohlásily incident policii, bylo proti útočníkovi vzneseno obvinění pouze zhruba ve 40 % a pouze v necelé polovině z tohoto podílu situace vedla k soudnímu rozsudku (Pikálková 2004c).

Výstupy z návazného šetření Násilí v partnerských vztazích, v nichž by se nastolené změny už teoreticky mohly odrazit, nejsou v tomto ohledu stejně podrobné. Zdá se však, že se v průběhu deseti let, i přes změny v legislativě a uskutečňovaná školení patřičných policejních složek v oblasti domácího násilí, příliš nezměnilo. Dle Podané (2015a) **postup policie zahrnoval jiné kroky než zapsání hlášení poměrně zřídka a celá čtvrtina žen uvedla, že policie neudělala vůbec nic**. Obvinění bylo vzneseno zhruba v polovině ohlášených případů. Podle výpovědí respondentek ve výzkumu agentury NMS Market Research ve čtvrtině případů nedělala policie nic ani v případě přítomnosti na místě (Kunc a kol. 2012).⁴⁶

Co se týče konkrétně institutu vykázání, ze sociologických šetření jsou k dispozici pouze výsledky výzkumu agentury NMS Market Research (Kunc a kol. 2012). Podle něho došlo u posledního případu domácího násilí k vykázání u cca 1 % respondentek, (v 6 % případů pak byla situace řešena domluvou, v 1 % pokutou a v 1 % zatčením.) Absolutní počty vykázání v ČR pro léta 2007 – 2012 uvádí (na základě výkazů Bílého kruhu bezpečí) Martinková, Slavětínský a Vlach (2014). V tomto období počet vzrostl z 862 na 1407, což autorka a autoři přisuzují většímu využívání institutu ze strany policie. Na základě podrobnějších údajů Policie ČR pro roky 2010 a 2011 pak poukazují, že vykazanými osobami v souvislosti s domácím násilím byly ve 2–3 % ženy a mezi ohrožené osoby patřily, a to více než ve čtvrtinovém množství, osoby mužského pohlaví (kam ovšem patří i děti).⁴⁷

⁴⁶ V průzkumu bylo současně zjištěno, že ze všech případů domácího násilí skončila u soudu pouze 2 % (a další 1 % k tomuto směřuje). Martinková, Slavětínský, Vlach (2014) pak uvádějí na základě údajů z justičních statistik CSLAV počet pravomocně odsouzených osob za trestnou činnost zařazenou pod třídící znak „domácí násilí“. Ten se v letech 2008–2012 pohyboval mezi cca 330 a 420 případy (přibližně 30 případů se v každém roce týkalo žen).

⁴⁷ Se stejnými údaji pracovala také Čírtková (2011), podle níž se muži odhodlávají k podání trestního oznámení na partnerku zejména v situacích vážnějších útoků. Oznamují však poslední fyzický incident a při kontaktu s policií mnohdy neuvádějí další informace, které by usnadnily kvalifikovat dění jako domácí násilí.

S nedostatečnou aktivitou policie úzce souvisí nízká spokojenost s jejím postupem ze strany respondentek. K dispozici jsou nicméně pouze výsledky Mezinárodního výzkumu násilí na ženách (Pikálková 2004c), které dnes již nemusejí být – vzhledem ke změnám postupů řešení, vzdělávání patřičných pracovníků a pracovníc a rozvoji intervenčních center – aktuální. Položka „velmi spokojená s postupem policie“ zůstala ze strany respondentek zcela nevyužita, 30 % bylo spokojeno. 26 % respondentek bylo nespokojeno a 34 % dokonce velmi nespokojeno. **Mezi názory na to, co policie měla udělat, aby ženám pomohla, dominovaly činnosti spojené s větším uznáním závažnosti situace a poskytnutím podpory.** V tomto smyslu vnímalo práci policie jako nedostatečnou více než 40 % žen, které se na policii obrátily. Jako druhý nejčastější nedostatek se pak ukázala být **rychlost postupu**, třetina respondentek však zmiňovala i potřebu poskytnutí informací o právních záležitostech a doporučení odborných služeb (což by dnes měla řešit intervenční centra). Dle poměrně vysokého podílu respondentek však nedošlo také k dostatečnému zajištění jejich bezpečí (výstraze útočníkovi či jeho zajištění), také v této oblasti již však patrně proběhly změny (institut vykázání). K obdobným závěrům došly na základě kvalitativní části téhož šetření i Červinková a kolektiv (2004). Respondentky hodnotily práci policie negativně a velká část z nich hovořila o primární nutnosti změn právě v této oblasti.

Do jaké míry se postup policie v průběhu uplynulých let zlepšil, zůstává otevřenou otázkou. V tomto směru zajímavým počinem je výzkumná sonda mezi policisty a policistkami, která si kladla za cíl zmapovat vnímání úlohy policie a nástroje vykázání u případů domácího násilí (Střílková, Fryšták 2009). Možnost vykázání byla hodnocena pozitivně, mj. proto, že dřívější prostředek vzetí do vazby byl rezervován pouze pro nejzávažnější případy a nemohl tedy příliš chránit ohrožené osoby před vystupňováním násilí. Dotazovaní současně zmiňovali některá omezení policejních řešení situace: málo zkušeností souvisejících s četností situací, nemožnost intenzivnější práce s původcem/kyní násilí a částečně i obětí (zde záleží zejména na vlastní aktivitě oběti a na tom, zda využije nabídku intervenčního centra).

Klíčové studie a zdroje dat:

- Pikálková, S. 2004c. „Mezinárodní výzkum násilí na ženách („International Violence Against Women Survey“).“ Pp. 42–104 in S. Pikálková (ed.). *Mezinárodní výzkum násilí na ženách – Česká republika/2003: Příspěvek k sociologickému zkoumání násilí v rodině*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky.
- Podaná, Z. 2015a. „Subjektivní vnímání násilí ve vztahu a reakce žen na ně.“ Pp. 65–76 in S. Pikálková, Z. Podaná, J. Buriánek. *Ženy jako oběti domácího násilí: Sociologická perspektiva*. Praha: Slon.
- Střílková, P., M. Fryšták. 2009. *Vykázání jako prostředek ochrany před domácím násilím*. Ostrava: KEY Publishing.

6.4 NĚKTERÉ PROBLEMATICKÉ ASPEKTY POSTUPU DALŠÍCH SLOŽEK PŘI ŘEŠENÍ PARTNERSKÉHO NÁSILÍ

Reflexe rozličných aktérek a aktérů zapojených v tomto procesu řešení domácího násilí poukazují na přetrvávající problém sekundární viktimizace nejen na straně policie, ale také při postupu soudních znalců/kyň, lékařů/ek nebo pracovníků/ic v sociálních službách.

Je však zřejmé, že při procesu řešení partnerského násilí je policie pouze jednou z mnoha institucí a složek, s níž se oběti setkávají (ale mnohdy první, a proto z hlediska ohrožených osob klíčovou). Jak ukazují zkušenosti obětí i reflexe rozličných aktérek a aktérů zapojených v tomto procesu, problematické aspekty lze patrně nalézt v každé z jeho úrovní. Často zmiňovaným problémem je **sekundární viktimizace. K té mnohdy přispívá nejen práce policie, ale také soudních znalců/kyň, lékařů/ek, pracovníků/ic v sociálních službách či dalších složek.** Cenným zdrojem praktických informací o těchto oblastech je publikace *Stop znásilnění: Analýza stavu pomoci obětem znásilnění v České republice* (Čechová, Jandová 2010). Přestože se věnuje primárně tématu znásilnění, čerpá částečně ze zkušeností obětí i odborných složek, které jsou v řadě aspektů aplikovatelné i na oběti domácího násilí, které znásilnění

neprožily. S ohledem na dosavadní mezery autorky nastiňují oblasti vylepšení jako například: minimalizaci počtů výsledků a využití možností záznamu, zvýšení profesionality soudních znalců/kyň a jejich působení v odpovídajících prostorách poskytujících soukromí, omezení spolupráce na lékaře/ky nebo zařízení dostatečně obeznámená s problematikou, informování obětí o krocích procesu a průběhu trestního řízení, nabízení kontaktů psychologické či právní pomoci, oddělení poškozené a obžalované osoby při jednání u soudu. Další (i když již starší) publikací, která nastiňuje meze intervence ze strany různých profesí a usiluje o formulaci standardů postupu pro jednotlivé instituce, je publikace *Od dobrého úmyslu k dobré spolupráci: Manuál pro efektivní interdisciplinární spolupráci v případech domácího násilí* (Vargová, Vavroňová 2006). S ohledem na profesní standardy a trénink lze zmínit také riziko genderových stereotypů vztahujících se k mužům-obětem (Pešáková 2014).

Klíčové studie a zdroje dat:

- Čechová, J., H. Jandová. 2010. *Stop znásilnění: Analýza stavu pomoci obětem znásilnění v České republice*. Brno: Persefona.
- Vargová, B., M. Vavroňová. 2006. *Od dobrého úmyslu k dobré spolupráci: Manuál pro efektivní interdisciplinární spolupráci v případech domácího násilí*. Praha: ROSA.

6.5 VYUŽÍVÁNÍ SLUŽEB POMÁHAJÍCÍCH ORGANIZACÍ

Přestože se kategorizace pomáhajících organizací a zjištěné četnosti jejich využívání mezi jednotlivými výzkumy značně ličí, zřejmé je, že tyto četnosti jsou

Přestože zahraniční výzkumy zpravidla poukazují na kladné hodnocení služeb pomáhajících organizací (Podaná 2015a), české výzkumy ukazují, že je **využívá pouze malé procento osob** zakoušející domácí násilí. Podrobnější data však přináší pouze Mezinárodní výzkum násilí na ženách (Pikálková 2004c), který nelze (vzhledem k nárůstu veřejného povědomí o problému) považovat v tomto ohledu za příliš aktuální. Podle tohoto výzkumu 85 % žen, které zažily násilí

v partnerském vztahu, nekontaktovalo žádnou takovou organizaci⁴⁸. Nejvíce žen (7 %) se obrátilo na manželskou poradnu, cca 3 % na linku důvěry/krizové centrum. Datové výstupy z návazného výzkumu Násilí v partnerských vztazích nejsou stejně podrobné, nicméně naznačují, že se situace příliš nezlepšila (Podaná 2015a). Taktéž výzkum agentury NMS Market Research poukazuje pouze na cca 1% podíl žen kontaktujících specializované organizace (Kunc a kol. 2012), stejně jako FRA, avšak tato agentura udává také 2 % žen, které využily azylových domů, a 6 % uživatelů sociálních služeb (European Union Agency for Fundamental Rights 2014).

Na základě rozboru údajů Bílého kruhu bezpečí ohledně historie jeho působení se pak lze domnívat, že podíl kontaktujících mužů je nízký (Vitoušová 2011). Pešáková (2014) chápe jako problematickou **nedostupnost pomáhajících služeb orientovaných specificky na muže**, což podle ní může mít vliv na vnímání legitimacy problému i u samotných ohrožených mužů.

Klíčové studie a zdroje dat:

- Pikálková, S. 2004c. „Mezinárodní výzkum násilí na ženách („International Violence Against Women Survey“).“ Pp. 42–104 in S. Pikálková (ed.).
- *Mezinárodní výzkum násilí na ženách – Česká republika/2003: Příspěvek k sociologickému zkoumání násilí v rodině*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky.
- Podaná, Z. 2015a. „Subjektivní vnímání násilí ve vztahu a reakce žen na ně.“ Pp. 65–76 in S. Pikálková, Z. Podaná, J. Buriánek. *Ženy jako oběti domácího násilí: Sociologická perspektiva*. Praha: Slon.
- European Union Agency for Fundamental Rights. 2014. *Violence against women: an EU-wide survey*. 2014. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

⁴⁸ Zařazeny jsou zde azylový dům, linka důvěry/krizové centrum, manželská poradna, ženské centrum.

6.6 VYUŽÍVÁNÍ PSYCHOLOGICKÉ POMOCI

Dle dostupných dat využívá psychologické pomoci necelá desatina žen-obětí, o něco menší podíl osob se však svěřuje také zdravotnickému personálu.

Oproti službám specializovaných organizací se využívání psychologické pomoci jeví být mnohem častější. Mezinárodní výzkum násilí na ženách udává **cca 9 %** (Pikálková 2004c), výzkum agentury NMS Market Research **8 %** (Kunc a kol. 2012). **Menší podíly osob se pak podle obou výzkumů svěřují zdravotnickému personálu**, který představuje další významnou složku, která může napomoci v řešení situace. Podle prvního z výzkumů využil u cca 8 % žen psychologických služeb za účelem řešení svého chování i násilný partner. Také v tomto ohledu je nicméně důležité, aby byly dané osoby poskytující psychologické služby dostatečně vzdělány ve specificích domácího násilí. Zejména práce s původci/kyněmi násilí je zatím spíše v počátcích (k některým zásadám viz Trávníček, Řezníček 2014).

Klíčové studie a zdroje dat:

- Pikálková, S. 2004c. „Mezinárodní výzkum násilí na ženách („International Violence Against Women Survey“).“ Pp. 42–104 in S. Pikálková (ed.). *Mezinárodní výzkum násilí na ženách – Česká republika/2003: Příspěvek k sociologickému zkoumání násilí v rodině*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky.
- Kunc, K., J. Poláková, S. Hradecká, E. Hurychová, A. Budinová, M. Klusáčková. 2012. *Ekonomické dopady domácího násilí v ČR*. Praha: proFEM.

7. DOPADY PARTNERSKÉHO NÁSILÍ

Vedle aktuálních zdravotních dopadů, které jsou naznačeny výše, má domácí násilí řadu dlouhodobějších konsekvencí (zejména zdravotních a psychických následků), které nemusejí zasahovat pouze přímé oběti násilí, ale také děti žijící ve společné domácnosti. V poslední době se také stále častěji poukazuje na ekonomické dopady, které se nemusejí týkat pouze obětí (náklady na zdravotní péči, soudní výlohy apod.).

7.1 ZDRAVOTNÍ DOPADY

Část aktů partnerského násilí způsobuje zranění s dlouhodobějšími zdravotními následky. Vedle nich se na zhoršení zdravotního stavu podílejí i psychosomatické obtíže, které jsou rovněž důsledkem prožitků spojených s násilím.

Je zřejmé, že jakékoli statistiky mohou zachytit dlouhodobější zdravotní dopady násilí pouze přibližně, neboť v dlouhodobějším horizontu na dané osoby nutně působí i řada dalších faktorů. Výzkum agentury NMS Market Research se soustředil na zranění v důsledku posledního násilného aktu, přičemž výsledky naznačují, že řada z daných činů měla **dlouhodobější následky. 2 % případů skončila otřesem mozku, kolem 1 % zlomeninami, další 1 % poraněním páteře a 1 % bodnými a řeznými zraněními.** Závažnost zranění potvrzuje fakt, že 3 % žen byly v důsledku posledního aktu domácího násilí hospitalizovány (Kunc a kol. 2012).

Výzkumná sonda mezi klientkami organizace ROSA – kde lze očekávat větší zastoupení žen s následky násilí – poukazuje na následující **zranění s očekávatelnými dlouhodobějšími dopady: poranění krční páteře (6 %), zlomeniny (6 %), otřes mozku (5 %), proražený bubínek (2 %), krvácení do mozku (0,5 %).** Daná zranění se ovšem nevztahují pouze k poslednímu případu. Autorky této sondy pak na základě zahraničních zdrojů poukazují na obvyklé zdravotní a **psychosomatické následky** jako např. různé

chronické bolesti, migrény, gastrointestinální poruchy nebo hypertenze. Zde je však zřejmá součinnost více faktorů. Poukazují na to, že tyto obtíže mohou přetrvávat i velmi dlouho poté, co již k násilí nedochází (Hronová, Vavroňová 2011).

Klíčové studie a zdroje dat:

- Kunc, K., J. Poláková, S. Hradecká, E. Hurychová, A. Budinová, M. Klusáčková. 2012. *Ekonomické dopady domácího násilí v ČR*. Praha: proFEM.
- Hronová, M., M. Vavroňová. 2011. *Vliv domácího násilí na zdraví žen-obětí násilí a jejich dětí, které jsou svědky násilí v rodině*. Praha: ROSA.

7.2 PSYCHICKÉ DOPADY

Partnerské násilí ústí u obětí v dlouhodobé psychické problémy, které jsou závažnější v případě prožitého sexuálního násilí. U žen bývá nezdědka také spouštěčem alkoholismu (Pikálková 2004c).

Rozličné výzkumy a stejně tak i zkušenosti organizací pracujících s oběťmi násilí dokládají, že zakoušené domácí násilí má často za následek **dlouhodobé psychické problémy**. O jejich „vyčíslení“ se pokusila agentura FRA. Pomocí webové aplikace k výzkumu Násilí na ženách⁴⁹ lze získat údaje pro ČR, podle nichž **35 % žen prožívá úzkost, 33 % pocity zranitelnosti a 22 % ztrátu sebedůvěry. 19 % má potíže se spánkem, 17 % potíže ve vztazích a stejný podíl deprese**. Některé ženy trpí **panickými záchvaty nebo potížemi s koncentrací**.⁵⁰ Souhrnná data pro EU-28 ukazují, že **v případě partnerského sexuálního násilí jsou podíly žen zažívajících dané stavy ještě významně vyšší** (European Union Agency for Fundamental Rights 2014). Některá specifika psychických dopadů sexuálního násilí a znásilnění shrnují Krulová (2010) a Krulová a Weiss (2007).

⁴⁹ <http://fra.europa.eu/en/publications-and-resources/data-and-maps/survey-data-explorer-violence-against-women-survey>

⁵⁰ Podle agentury NMS Market Research mělo psychické problémy po posledním aktu násilí (nicméně vliv posledního aktu lze těžko oddělit od celé násilné konstelace) 41 % žen (Kunc et al. 2012).

Autorky výzkumné sondy organizace ROSA pak doplňují takové symptomy jako nechutenství, pokles výkonnosti nebo sebevražedné myšlenky. Uvádějí, že některé z žen **odmítají využít psychologickou či psychiatrickou pomoc**, neboť byly jako „vyšinuté“ nálepkovány násilným partnerem. Upozorňují také na důležitý fakt, že oznámení psychických následků bývá někdy soudy považováno za přitěžující okolnost při rozhodování o svěření dítěte do péče (Hronová, Vavroňová 2011). Dle Pikáلكové (2004c) je partnerské násilí u žen **významným spouštěčem alkoholismu nebo zneužívání léků** (hovoří až o čtvrtinovém podílu žen).

V odborné literatuře se často zmiňuje tzv. syndrom týrané osoby – souboru určitých charakteristik a důsledků zneužívání, jež dohromady vedou ke snížené schopnosti jedince zamezit násilí. Tento syndrom zahrnuje řadu z výše uvedených obtíží, které však mohou přetrvávat i po vymanění z násilného vztahu (Ševčík 2011b). **V případě mužů se k výše uvedeným faktorům může přičítat dopad na sebepojetí v důsledku ohrožení vlastní maskulinity** (Pešáková 2014). Je-li jedním z důležitých faktorů, prostřednictvím nichž lze pozitivně ovlivnit stav obětí, psychologické poradenství a poradenství ze strany specializovaných organizací, důležitá je mj. citlivá práce se stereotypy maskulinity.

Klíčové studie a zdroje dat:

- European Union Agency for Fundamental Rights. 2014. *Violence against women: an EU-wide survey*. 2014. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Pešáková, K. 2014. *Násilí páchané na mužích v partnerských vztazích: Příběhy mužských obětí* (dizertační práce). Brno: Fakulta sociálních studií, Masarykova univerzita.

7.3 EKONOMICKÉ DOPADY

Partnerské násilí může mít vliv jak na individuální ekonomickou situaci (v důsledku pracovní neschopnosti, omezeného výkonu či dokonce propuštění), zejména v důsledku vynaložené zdravotní péče má však také ekonomické dopady celospolečenské.

Na základě výčtu zdravotních a psychologických dopadů domácího násilí na jeho oběti je zřejmé, že násilí nezřídka ústí také v **pracovní neschopnost** nebo v **omezený pracovní výkon**, čímž **ohrožuje ekonomickou existenci obětí (a případně i jejich dětí)**. Dle výzkumu agentury NMS Market Research **vedl poslední násilný čin u 6 % k pracovní neschopnosti, 4 % údajně ztratily práci** (Kunc a kol. 2012). Mimo tyto individuální ekonomické dopady však můžeme hovořit také o **celospolečenských ekonomických dopadech**. Touto problematikou se v kontextu ČR zabývala studie organizace proFEM (Kunc a kol. 2012). Tato studie byla založena na kombinaci reprezentativního výzkumu, analýze dostupných dat z výkaznictví jednotlivých rezortů, rozhovorech s poskytovateli sociálních služeb a expertních odhadech vztahujících se k různým oblastem řešení domácího násilí.

Ekonomické dopady domácího násilí v ČR byly odhadnuty na 1 328,2 milionů Kč. V této částce byly započítány náklady policie (32,3 milionů), státních zastupitelství (7,7 milionů), soudů (314,2 milionů), přestupkových řízení (1,9 milionů), dotace na poskytování sociálních služeb (190,4 milionů), zdravotnictví (545,9 milionů), náklady na vyplácené podpory v nezaměstnanosti (210,2 milionů) a nemocenské (25,6 milionů). **Nejvyšší položkou** byla tedy **zdravotní péče**, kam byly zahrnuty výdaje za ambulantní i lůžková ošetření zranění, rehabilitace, psychologická a psychiatrická pomoc.

Klíčové studie a zdroje dat:

- Kunc, K., J. Poláková, S. Hradecká, E. Hurychová, A. Budinová, M. Klusáčková. 2012. *Ekonomické dopady domácího násilí v ČR*. Praha: proFEM.

7.4 DOPADY DOMÁCÍHO NÁSILÍ NA DĚTI

Jednotlivá šetření odhalují fakt, že přibližně ve dvou třetinách jsou partnerskému násilí přítomny děti. Panuje přitom konsensus, že u dětí jako svědků domácího násilí se rozvíjejí závažné emoční příznaky, které mají blízko k příznakům, které vykazují týrané děti.

Aspektem, který je při tematizování domácího násilí často opomíjen, je jeho dopad na děti partnerů. Děti jsou neviditelnými oběťmi domácího násilí, nepřímá viktimizace na nich zanechává řadu závažných následků (Sobotková 2011). Na základě zkušeností klientek organizace ROSA Hronová a Vavroňová (2011) současně připomínají, že **děti bývají nejen svědky, ale někdy také nucenými spoluaktéry násilné situace** – mohou být využívány k manipulaci či získání kontroly nad obětí a případně se také stát obětí.

Většina provedených šetření, které zjišťovaly přítomnost dětí u partnerského násilí, dospívají k přibližně dvoutřetinovému podílu.

Dle šetření agentury STEM se v roce 2001 vyjádřilo kladně 69 % respondentů/ek, které mají zkušenost s násilím a mají současně děti (STEM 2001). V roce 2006 to bylo 57 % (STEM 2006). Mezinárodní výzkum násilí na ženách dospěl k hodnotě 63 % (Pikálková 2004c) a návazný výzkum Násilí v partnerských vztazích k 47 % (Pikálková, Podaná, Buriánek 2015). Přes náznak poklesu četnosti této situace v nejnovějším výzkumu je však třeba vzít na vědomí, že reálná situace bude pravděpodobně závažnější, neboť u tohoto typu otázky je nutno počítat s tendencí respondentek a respondentů produkovat sociálně žádoucí odpovědi (a lze zde také počítat s jejich menší ochotou vypovídat).

Odborná veřejnost se shoduje, že děti, které jsou svědky domácího násilí, vykazují obdobně závažné emoční příznaky jako děti, které byly samy týrány či zneužívány (Sobotková 2011, Ševčík 2011c). Z tohoto důvodu jsou Radou Evropy tyto děti klasifikovány jako psychicky týrané (Ježková a kol. 2015). Na základě zahraničních studií⁵¹ následky pro děti různých věkových kategorií přehledně shrnují Marvánová-Vargová, Pokorná, Toufarová (2008).

⁵¹ Wolak a Finkelhor (1998) a Clever (1999)

Typickými příznaky jsou například úzkost, depresivita, agresivita, opožděný vývoj, předvádění se, snížené sebevědomí, problémy ve vztazích s vrstevníky, psychosomatické obtíže, pomočování, podvýživa, nespavost, záškoláctví nebo kriminalita (Bednářová 2010, Dušková 2010). Příznaky popsané danými studii potvrzuje (a v případě popisu některých psychologických mechanismů i dále rozvádí) i výzkumná sonda organizace ROSA (Hronová, Vavroňová 2011). Tato sonda, stejně tak jako kvalitativní výzkum Červinkové a kol. (2004), poukazují na tendenci některých dětí kopírovat násilný postoj k matce. Jak bylo uvedeno výše a prokázáno i na českých datech (Pikálková 2004c, 2015c), zkušenost domácího násilí mezi rodiči je však zejména jedním z nejsilnějších prediktorů uvíznutí v kruhu násilí v dospělém věku. Je zde **silná tendence k transgeneračnímu přenosu**.

Z výše uvedených závěrů vyplývá, že ochrana dětí před násilím je zcela klíčovou oblastí prevence jak celoživotních negativních dopadů na dítě, tak i šíření domácího násilí jako takového.⁵² S ohledem na detekci násilí i jejich dopadů pro dítě by mohlo být výraznou pomocí rozšíření kompetencí pedagogických pracovníků či pracovníků, případně jiných specializovaných služeb zaměřených přímo na děti. Vzhledem k míře, do níž partnerské násilí zasahuje i děti, by měl být tento faktor také bedlivě sledován i při formování rozhodnutí ohledně toho, komu bude po rozchodu partnerů dítě svěřeno do péče (Ježková a kol. 2015). V úvahu by měla být brána také varianta asistovaného styku násilného rodiče s dítětem (Dušková 2010). Jelikož mají odchod od násilného partnera a vyrovnávání se s danými životními zkušenostmi často za následek riziko chudoby obětí a jejich dětí, v zájmu zamezení kumulace negativních efektů by měla být pozornost směřována také do oblasti okamžitého pokrytí jejich materiálních potřeb – například skrze zavedení institutu náhradního výživného a cenově dostupné (nejen azylové) bydlení (Budinová 2012).

⁵² K některým právním prostředkům ochrany dětí jako svědků násilí viz Huňková a Voňková (2004). Základní principy komunikace s dětmi zažívajícími domácí násilí pro policisty, policistky i další profese shrnuje Bednářová (2010), vodítka pro psychologickou práci pak Kotková (2014).

Klíčové studie a zdroje dat:

- Ježková, V. a kol. 2015. *Domácí násilí a genderově podmíněné násilí*. Praha: proFem.
- Pikálková, S. 2004c. „Mezinárodní výzkum násilí na ženách („International Violence Against Women Survey“).“ Pp. 42–104 in S. Pikálková (ed.). *Mezinárodní výzkum násilí na ženách – Česká republika/2003: Příspěvek k sociologickému zkoumání násilí v rodině*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky.
- Pikálková, S., Z. Podaná, J. Buriánek. 2015. *Ženy jako oběti domácího násilí: Sociologická perspektiva*. Praha: Slon.
- Marvánová-Vargová, B., D. Pokorná, M. Toufarová. 2008. *Partnerské násilí*. Praha: Linde.

8. SPOLEČENSKÉ POVĚDOMÍ O DOMÁCÍM NÁSILÍ A POSTOJE POPULACE

Dosavadní výzkumy ukazují, že v českém prostředí panuje nízká senzitivita ohledně domácího násilí i nízká informovanost. O něco vyšší tendence k bagatelizaci byla shledána u mužů. Přesto se však česká veřejnost kloní ve vzrůstající míře k názoru, že partnerské násilí je závažným fenoménem, který by neměl být řešen pouze v kontextu páru.

Společenská citlivost vůči domácímu násilí a informovanost ohledně možných řešení situace představují patrně neúčinnější zbraně v boji proti domácímu násilí. Provedené výzkumy však opakovaně poukazují na to, že **senzitivita vůči fenoménu i informovanost o dané oblasti jsou v ČR poměrně nízké**. Z výzkumu agentury FRA například vyplynulo, že ze zemí zahrnutých do výzkumu ví v ČR **nejmenší podíl osob o někom ze svého okolí, rodiny nebo přátel, kdo má zkušenost s domácím násilím**. V kontextu ČR tvořil tento podíl 16 %, přičemž průměrná hodnota pro EU-28 byla 39 % (European Union Agency for Fundamental Rights 2014).

Tyto výsledky lze samozřejmě interpretovat nejenom jako projev nižší citlivosti vůči tomuto jevu a tendence neklasifikovat patřičné činy jako násilí, avšak i další výzkumy potvrzují, že tolerance vůči partnerskému násilí je v ČR poměrně vysoká. **Dle výzkumu NMS Market Research klasifikovalo pouze 55 % žen prožitý útok partnera (fyzické, sexuální nebo psychické násilí) jako „domácí násilí“** (Kunc a kol. 2012). Již starší výzkum **Bezpečnostní rizika 1999** (Vymětalová 2001), který zjišťoval, zda by vyjmenované formy násilí dotazovaní vnímali jako „opravdové a nepřipustné násilí“ pak dospěl k tomu, že u každé z vyjmenovaných položek byla nezanedbatelná skupina těch, kdo ji za násilí nepovažovali (nebo se vyjádřili, že záleží na situaci). **O něco větší tendenci k bagatelizaci přitom vykazovali muži**. Například facku nepovažovalo za násilí 11 % mužů a 8 % žen, podle dalších 49 % mužů (a 43 % žen) závisí na situaci. Obdobný vzorec se projevoval i v případě dalších forem chování (zejména u hození předmětem, bolestivého sevření paže a strkání či

smýkání), avšak podíly osob zlehčujících tyto činy byly o něco nižší. Vynucení sexuálního styku nepovažovalo za násilí 3 % žen a 5 % mužů, na situaci to záleží podle 4 % žen (a 8 % mužů). Překvapivě nemalý podíl osob za násilí označil psychický nátlak či ponižování (69 % mužů a 81 % žen). **Výrazným diferencujícím faktorem v postojích veřejnosti k formám násilí mezi partnery se ukázalo být vzdělání** (tolerance klesala spolu s vyšší dosaženého vzdělání), čímž se do jisté míry potvrzuje předpoklad o souvislosti postojů s mírou informovanosti.

Rovněž starší výzkumy agentury STEM (2001, 2006), které umožňují díky opakování otázek v obou ročnících i zachycení dílčích změn v postojích, pak poukazují na poměrně **stereotypní představy o domácím násilí**. Kolem dvou třetin dotazovaných se klonilo k tomu, že oběťmi se stávají zpravidla slabé a bojácné ženy (61 % v roce 2001, 68 % v roce 2006). V roce 2006 každý druhý člověk (51 %) souhlasil s tvrzením, že lidé, kteří jsou na pracovišti známi svým slušným a společenským chováním vůči svým kolegům a kolegyním, se domácího násilí nedopouštějí (zde je patrný jistý posun, jelikož v roce 2001 s daným výrokiem souhlasilo 64 %). Přestože se však odpovídající měli tendenci klonit k tomu, že se domácí násilí zpravidla odehrává u ekonomicky slabších a méně vzdělaných skupin, 81 % z nich v obou ročnících současně odpovědělo, že se jedná o obecný jev zasahující všechny vrstvy společnosti.

Ačkoli se zdá, že v ČR zatím převládá tendence k podhodnocování partnerského násilí, v odpovědích na otázky, které se přímo tázaly na „domácí násilí“, se **respondentky a respondenti klonili k tomu, že se jedná o problém s vysokou závažností**, jenž je třeba řešit. Dle výzkumů agentury STEM (2001, 2006) došlo mezi sledovanými lety k výraznému **posílení tohoto názoru** (k posunu z 61 % na 84 %). Posílilo se také přesvědčení, že domácí násilí není pouze rodinnou záležitostí a že proto nemůže být řešeno pouze v kontextu rodiny (posun ze 71 % na 80 % kladných odpovědí).

Na určitý posun ve vnímání domácího násilí od soukromého k více veřejnému problému pak poukazují i studie vycházející z výzkumu Násilí v partnerských vztazích. Podle Buriánka a Pikákové (2015) se tento posun částečně projevuje v důvodech, které udávají ženy, jež neohlásily násilný incident policii. Podaná

(2015a), která analyzovala postoje žen, pak uvádí, že **79 % žen by doporučovalo (nebo spíše doporučovalo) obětem vyhledat odbornou pomoc a 66 % kontaktovat policii. Na druhou stranu se však nezanedbatelná část žen (43 %) domnívala, že by danou situaci měl pár řešit jen mezi sebou, případně ji řešit s dalšími institucemi pouze dojde-li ke zranění (44 %).** Tomu, že vnímání násilí coby soukromého problému do jisté míry přetrvává a že je tato tendence v ČR o něco silnější než v okolních zemích, nasvědčuje i poznatek z výzkumu agentury FRA. Pouze 65 % respondentek (oproti 87 % coby průměru EU-28) hodnotilo ve výzkumu agentury FRA kladně možnost, že by v případě určitých indikativních zranění byly při lékařských ošetřeních aktivně kladeny otázky, zda ke zranění nedošlo v důsledku domácího násilí (European Union Agency for Fundamental Rights 2014).

Dle Podané (2015a) měly tendenci hodnotit násilí jako záležitost páru často ženy, které násilí aktuálně zažívají (avšak v případě zkušeností s násilím v bývalém vztahu zastávaly ženy naopak postoj, že je vhodné do řešení zapojit někoho dalšího). Jak poukazuje i kvalitativní studie Červinková a kol. (2004), k rozpoznání toho, že se člověk ocitl v kruhu násilného vztahu, často člověk dospívá až po určitém čase. Toto **rozpoznání úzce souvisí s informovaností o domácím násilí a jeho mechanismech.** V tomto smyslu dotazované osoby pozitivně hodnotily větší informovanost o domácím násilí ze strany médií (STEM 2006), část z nich však naopak hovořila o tom, že je nutno problém tematizovat důrazněji a že je dostupných málo informací.

Přestože se informovanost o domácím násilí a možných řešení situace v uplynulých letech bezesporu zlepšila, nedostatky se mnohdy projeví právě až v situaci, kdy se osoba obětí násilí stane. Jak uvádějí Čechová a Jandová (2010) ve vztahu k obětem (nejen partnerského) znásilnění, klientky mají obecně velký informační deficit ohledně svých práv a možností pomoci. Často jsou také pod vlivem určitých mýtů ohledně znásilnění. Jak ukázal rovněž nedávný průzkum agentury FOCUS (2015) pro Amnesty International ⁵³, **představy české populace o znásilnění jsou obecně velmi zkreslené.**

⁵³ Jednalo se o reprezentativní kvantitativní výzkum na vzorku populace ČR starší 18 let, který proběhl v roce 2015. Výběrový soubor čítal 1040 respondentů a respondentek, kteří byli vybráni skrze kvótní výběr (FOCUS 2015).

V populaci převládá názor, že pachatelem znásilnění je nejčastěji cizí osoba (pouze 6 % se přiklonilo k variantě, že je to osoba, která s obětí žije v manželském či partnerském vztahu). Většina dospělé populace se také domnívá, že v některých situacích je žena spoluzodpovědná za své znásilnění, zejména pokud se chovala koketně (až 45 %) nebo byla opilá (až 43 %). **Mýty ohledně znásilnění a nedostatek informací o vlastních právech a možnostech řešení přispívají k vysokému podílu neoznámených činů** (Amnesty International 2015). Dalším důležitým faktorem, kvůli němuž se klientky uchylují k soukromým řešením (s případnou psychologickou či lékařskou pomocí), je nicméně také nedůvěra v soudní systém a obava z necitlivého přístupu orgánů činných v trestním řízení (Čechová, Jandová 2010).

Na obecnější mezery v informovanosti a nedostatečné pozornosti věnované osvětě však poukazují opět i zjištění agentury FRA, která umožňují porovnávání situace v jednotlivých zemích. **České respondentky prokázaly nejmenší obeznámenost s místními organizacemi zabývajícími se pomocí obětem domácího násilí a prevencí (z nabídnutého seznamu neznalo 75 % žádnou). Pouze 26 % (oproti průměrným 50 %) si také vybavilo, že v nedávné době zaznamenaly nějakou kampaň, což byl třetí nejhorší výsledek v EU-28** (European Union Agency for Fundamental Rights 2014). Vedle kampaní zaměřených konkrétně na domácí násilí je z hlediska zmírnění problému důležité upozorňovat na stereotypy spojované s mužstvem a ženstvem (Linková 2004). Pešáková (2014) současně zdůrazňuje, že v rámci pomoci mužům je **důležité taktéž šíření informací specificky cílených na muže**. Jak lze očekávat, účinnost informačních kampaní nespočívá pouze v oslovení samotných ohrožených osob, ale také ve zcitlivění relevantních odborných profesí, jakož i nejširší veřejnosti.

Klíčové studie a zdroje dat:

- Čechová, J., H. Jandová. 2010. *Stop znásilnění: Analýza stavu pomoci obětem znásilnění v České republice*. Brno: Persefona.
- European Union Agency for Fundamental Rights. 2014. *Violence against women: an EU-wide survey*. 2014. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

- FOCUS – Centrum pro sociální a marketingovou analýzu. 2015. *Problematika násilí na ženách optikou české populace* (závěrečná zpráva z výzkumu pro Amnesty International ČR). Brno: FOCUS – Centrum pro sociální a marketingovou analýzu. Dostupné z: <http://www.focus-agency.cz/z-nasich-vyzkumu/nasili-na-zenach>.
- Pešáková, K. 2014. *Násilí páchané na mužích v partnerských vztazích: Příběhy mužských obětí* (dizertační práce). Brno: Fakulta sociálních studií, Masarykova univerzita.
- Podaná, Z. 2015a. „Subjektivní vnímání násilí ve vztahu a reakce žen na ně.“ Pp. 65–76 in S. Pikálková, Z. Podaná, J. Buriánek. *Ženy jako oběti domácího násilí: Sociologická perspektiva*. Praha: Slon.
- Vymětalová, S. 2001. „Domácí násilí: přirozený jev?“ *Sociologický časopis* 37(1): 103–121.

9. KLÍČOVÉ POZNATKY Z VYBRANÝCH ZAHRANIČNÍCH STUDIÍ

GLOBAL AND REGIONAL ESTIMATES OF VIOLENCE AGAINST WOMEN (World Health Organization 2013)

Cílem této zprávy⁵⁴ je poskytnout první systematický přehled světového výskytu dvou forem násilí směřovaného vůči ženám – partnerského násilí a sexuálního ne-partnerského násilí. Jejím záměrem je také informovat o dopadech násilí na tělesné, duševní a sexuální zdraví žen. Část zprávy věnovaná partnerskému násilí vychází z existujících studií čerpajících z reprezentativních dat, které byly publikovány do roku 2011. Provedena byla také analýza „WHO Multi-country Study on Women’s Health and Domestic Violence against Women“ a dodatečné analýzy dalších šetření. Celkově bylo do zprávy zahrnuto 185 studií z 86 zemí celého světa, 155 studií z 81 zemí pak tvořilo pozadí utvářených odhadů.

Ze získaných dat vyplývá, že v průběhu života zažilo fyzické či sexuální násilí ze strany partnera nebo sexuální násilí od jiného muže přibližně 36 % respondentek. **Častější formou je násilí partnerské, které v celosvětové perspektivě zažilo 30 % žen.** Partnerské násilí se jeví být čtenější (dle členění „WHO region“) v africkém regionu a středovýchodní a jihovýchodní Asii, kde se odhady blíží 37 %. Menší četnost je naopak odhadována pro region Evropy a západního Pacifiku (25 %) a region zemí s vyššími příjmy (23 %).

Zpráva rovněž odhaduje, že 38 % vražd žen je spácháno jejich partnery (v případě mužů je to 6 %). Nejvyšší podíl (55 %) připadá na jihovýchodní Asii. 42 % žen, které zažily partnerské násilí, někdy utrpěly v důsledku tohoto činu fyzické zranění.

V důsledku partnerského násilí mají tyto ženy oproti obecné populaci **zvýšené riziko různých zdravotních obtíží**. Přímý kauzální vztah nelze vyčíslit, avšak zpráva se soustředila zejména na studie, jejichž metodologie formulování tohoto

⁵⁴ Zpráva vznikla jako společné dílo World Health Organization, London School of Hygiene and Tropical Medicine a South African Medical Research Council.

typu závěrů umožňuje. Tím ovšem také došlo k podstatné redukci sledovaných zdravotních důsledků, což autoři a autorky považují za jedno z hlavních omezení zprávy.⁵⁵

Násilná zkušenost z partnerského vztahu vede u žen k **dvojnásobnému riziku deprese**. Vystavení traumatickým událostem způsobuje stres, strach a izolaci, které mohou vedle depresivity ústít i v sebevražedné pokusy. Některé analyzované studie však poukazují také na opačnou kauzalitu, tedy na skutečnost, že duševní problémy mohou zvyšovat riziko stát se obětí partnerského násilí.

Těhotné ženy vystavené partnerskému násilí mají také **dvojnásobnou pravděpodobnost potratu**. Ta může být zapříčiněna zakoušeným stresem, sexuální násilím i vyrovnávání se s nechtěným těhotenstvím (v násilných situacích je limitovaná možnost vyjednávat ochranu). Potraty, zvláště jsou-li prováděny mimo zdravotnická zařízení, přináší ženám další zdravotní rizika. Autoři a autorky zprávy chápou zařízení, kde se tyto zákroky provádějí, jako jeden z možných důležitých přístupových bodů, kde by ženám měla být nabízena pomoc zaměřená na eliminaci násilí.

U žen ohrožených domácím násilím se o 16 % zvýšilo **riziko porodu dítěte s nízkou porodní váhou** (méně než 2500 g). To může být jak důsledkem předčasného porodu, tak omezeného růstu plodu, přičemž oba tyto důvody mají úzkou vazbu na stres.

Prokázán byl také **vztah partnerského násilí a nadměrné konzumace alkoholu**. Tento vztah je však komplexní. Alkohol slouží jako facilitátor mužského násilí, u žen jeho nadměrná konzumace může jak předcházet násilí, tak být určitou formou vyrovnávání se situací (oba vztahy byly prokázány).

Co se týče zranění v důsledku partnerského násilí, zde se ukazují být možnosti studií velmi limitované (tato zranění nejsou sledována, jsou obtížně měřitelná, souvisí se subjektivním hodnocením apod.). Nejčastěji se však, zdá se, vyskytují **zranění hlavy, krku, pohybového ústrojí a zranění v oblasti genitálií**.

⁵⁵ Mezi nejpravděpodobnější dopady partnerského násilí, kterým se zpráva z uvedených důvodů nevěnuje, autoři a autorky počítají zejména kardiovaskulární choroby a hypertenzi.

V některých regionech mají oběti násilí zhruba jedenapůlkrát **zvýšené riziko nakažení virem HIV** (a obdobně vysoké riziko nakažení syfilisem). Hlavní příčinou je vynucený styk a nemožnost vyjednávání použití kondomu.

Autoři a autorky zdůrazňují klíčovou roli sektoru zdravotnictví v pomoci ohroženým ženám (zvláště pak profesí, které jsou z hlediska ohrožených žen přístupovými body). Důraz by měl být podle nich kladen na vzdělávání zdravotnického personálu v oblasti (nejen) partnerského násilí a nácvičku adekvátních reakcí a postupů. Měly by být včleněny taktéž do kurikul příslušných oborů. Zpráva vedle toho volá po rozšíření poskytované psychologické pomoci pro ženy ohrožené násilím. Posílená role zdravotnického systému má doplnit aktivity na dalších polích: implementaci právních a politických řešení a zavedení služeb a programů zaměřených

na prevenci násilí na ženách a pomoc ohroženým osobám. Otázky prevence však musejí být současně řešeny na obecnější rovině – je třeba odstranit sociální normy, které podporují mužskou kontrolu žen a schvalují násilí (a v některých zemích též reformovat diskriminační rodinná práva), posílit ekonomická práva žen a jejich přístup k placené práci, zamezit zkušenostem násilí v dětství a redukovat nadměrnou konzumaci alkoholu.

VIOLENCE AGAINST WOMEN: AN EU-WIDE SURVEY

(European Union Agency for Fundamental Rights 2014)

Kvantitativní průzkum agentury FRA z roku 2012 představuje **dosud nejkomplexnější pokus o zmapování problematiky**, a to nejen v evropském, ale i celosvětovém měřítku. Průzkum **umožňuje základní srovnání v jednotlivých zemích EU**.⁵⁶ Výsledky jsou nicméně reprezentativní nejen pro EU jako celek, ale i pro jednotlivé země, které se výzkumu zúčastnily.

Průzkum se zaměřil na zkušenosti žen s fyzickým, sexuálním i psychickým násilím, ze strany partnera i jiných osob (níže se však soustředím pouze na partnerskou či ex-partnerskou dimenzi). Mimo to zkoumal zkušenosti se

⁵⁶ Jak však autoři a autorky zprávy z výzkumu upozorňují, rozdílné výsledky v jednotlivých zemích nelze chápat jako prostý odraz odlišné situace. Do hodnocení a reportování násilných aktů vstupuje řada faktorů: v některých zemích může být například méně přijatelné hovořit o násilných zkušenostech (například s tazatelkou), jinde může naopak zvnitřnělá hodnota rovnosti zvyšovat vnímavost vůči daným aktům.

sexuálním obtěžováním, nebezpečným pronásledováním, násilím v dětství nebo postoje ohledně domácího násilí. **Dotazovány byly pouze ženy**, v každé zemi se průzkumu zúčastnilo přibližně 1 500 respondentek. Respondentky byly získány prostřednictvím náhodného výběru (s omezením na populaci žen ve věku 18-74 let).

Fyzické násilí

Dle průzkumu **zažilo v rámci EU fyzické (případně sexuální) násilí ze strany bývalého či současného partnera v průběhu života 22 % žen.**⁵⁷ Údaj pro Českou republiku se blíží evropskému průměru (21 %). **Nejmenší podíl** zkušenosti s partnerským násilím se jeví být **v Rakousku, Španělsku, Chorvatsku, Slovinsku a Polsku (13 %)**. Naopak **nejvyšší hodnoty** byly zjištěny **v Dánsku a Lotyšsku (32 %), Finsku (30 %), Spojeném království (29 %) a Švédsku (28 %)**.

Obecně lze tedy shrnout, že se **Česká republika** nachází z hlediska četnosti partnerského fyzického a sexuálního násilí vůči ženám **v pásmu evropského průměru**. Dle autorů a autorek zprávy je v jednotlivých zemích patrná korelace mezi četností násilí ze strany partnera a ze strany jiných osob, což ilustruje provázanost násilí s kulturním prostředím.

Nejběžnějšími formami fyzického násilí jsou strkání, facky nebo popadání či tahání za vlasy, bití pěstí nebo tvrdým objektem. Minimálně jednu z těchto forem zažila asi polovina žen s násilnou zkušeností ze strany současného partnera a dvě třetiny od bývalého partnera. Kolem pětiny žen s násilnou zkušeností zažilo některou z těchto forem více než šestkrát, v minulých vztazích to byla více než třetina žen. Fyzické či sexuální násilí je z individuálního hlediska často dlouhodobé (nebo se opakuje).

Závažným problémem je **násilí v průběhu těhotenství**. Z žen, které zažily násilí ze strany bývalého partnera a byly v průběhu tohoto vztahu těhotné, 42 % zažilo násilí během svého těhotenství. V současném vztahu to bylo 20 %. Jak autoři a autorky zprávy uvádějí, zdravotní personál by mohl v budoucnu sehrávat

⁵⁷ Zkušenosti s fyzickým násilím byly zjišťovány prostřednictvím otázky na četnost vrážení nebo strkání; facky; hození tvrdým předmětem; popadení za vlasy nebo tahání; bití pěstí nebo tvrdým předmětem nebo kopání; popálení; pokusů o dušení nebo škrcení; pořezání, bodnutí, případně střelby; tlučení o něco hlavou.

důležitější roli při rozpoznávání případů násilí, a to nejen ve vztahu k těhotenské zdravotní péči. Dle průzkumu by 87 % žen považovalo za přijatelné, pokud by se v případě určitých příznaků lékaři a lékařky běžně ptali na násilí.

Sexuální násilí

Průzkum ukázal⁵⁸, že **4 % žen byla svým partnerem znásilněna, 4 % žen se partner pokusil přimět k pohlavnímu styku tím, že je držel anebo jim jinak ubližoval, 4 % přinutil partner k účasti na nějaké sexuální aktivitě proti jejich vůli a 5 % svolilo k nějaké sexuální aktivitě proto, že se bály, co by se v případě odmítnutí stalo.**⁵⁹

Také sexuální násilí se má tendenci opakovat. **Více než polovina žen se zkušeností sexuálního násilí od současného partnera zažila tuto situaci vícekrát.** V případě znásilnění od současného partnera se u třetiny žen jednalo o znásilňování opakované, k němuž došlo více než šestkrát. Podobný vzorec se vyskytoval i u jednotlivých forem sexuálního násilí zažívaného v předchozích vztazích. Více než šestkrát zažilo danou formu sexuálního násilí kolem 40 % žen, které se staly obětí sexuálního násilí v minulosti.

Z průzkumu současně vyplývá, že **30 % žen se zkušeností partnerského sexuálního násilí zažilo sexuální násilí také v dětství.** Mezi ženami bez zkušenosti partnerského sexuálního násilí činil tento podíl 10 %. Také z hlediska této reprodukce je proto důležité, aby se pozornost zaměřila na děti a rodiny ohrožené násilím.

⁵⁸ Sexuální násilí bylo zjišťováno prostřednictvím otázek: „Přinutil vás někdo k pohlavnímu styku tím, že vás držel nebo vám nějak ubližoval? Pokusil se vás přinutit k pohlavnímu styku tím, že vás držel nebo vám nějak ubližoval? Přinutil vás zúčastnit se jakékoli formy sexuální aktivity, když jste to nechtěla nebo nebyla schopná odmítnout? Svolila jste k nějaké sexuální aktivitě, protože jste se bála, co by se stalo, kdybyste odmítla?“ Otázky byly pokládány samostatně ohledně současného partnera, bývalého partnera a jiných osob.

⁵⁹ Autoři a autorky zprávy poukazují na fakt, že v řadě jurisdikcí EU není za znásilnění považován pouze akt, při němž je užití fyzického násilí, takže může být četnost znásilnění v partnerských vztazích chápána jako vyšší než zmíněná 4 %. Některé případy znásilnění mohly být zahrnuty i v odpovědích na další nastíněné otázky.

Koreláty viktimizace

Na základě průzkumu se ukázalo, že souvislost partnerského fyzického či sexuálního násilí s věkem žen je velmi slabá. Vliv věku původce násilí se neprokázal.

Co se týče úrovně vzdělání žen, i zde je vztah velmi slabý (mezi ženami se základním vzděláním je tento podíl 23 %, se středoškolským 21 % a vysokoškolským 20 %). **Výraznější roli hraje výše vzdělání v případech původců násilí, ve skupinách s vyšším vzděláním byl zjištěn menší podíl** (u osob se základním vzděláním 16 %, v případě vysokoškolského vzdělání 6 %).

S pravděpodobností partnerského násilí koreluje také subjektivní hodnocení příjmu domácnosti. **Vyšší pravděpodobnost byla zjištěna u žen, které vnímají jako obtížné či velmi obtížné vyjít se současným příjmem** (30% riziko násilných zkušeností oproti skupinám s příznivějším hodnocením příjmu). **Tento faktor současně problematizuje příležitosti žen odejít z násilného vztahu.** Přestože se neprokázal vliv příjmových rozdílů mezi partnery, **významný byl vztah mezi násilnými zkušenostmi a možností rozhodovat o využívání zdrojů domácnosti.** 29 % z žen, které nemají stejnou rozhodovací možnost jako partner, mělo zkušenost s fyzickým či sexuálním násilím, v případě rovného rozhodování to bylo pouze 7 %.

Také v tomto průzkumu se projevil **silný vztah mezi konzumací alkoholu a vykonáváním násilí.** Pokud má současný partner tendence k opíjení více než jedenkrát za měsíc, výskyt násilí dosahuje 23 %. Pije-li méně než do stavu opilosti, četnost násilí je pouze 5 %.

Dopady sexuálního a fyzického násilí

Fyzická zranění jsou o něco závažnější v případě sexuálního násilí. Četnosti zranění jsou však v obou případech velmi podobné. Nejčastějším důsledkem byly – v případě nezávažnějšího zažitého incidentu – pohmožděniny a škrábance (v obou případech 42 %); povrchová zranění a výrony (10 % u fyzického a 14 % u sexuálního násilí); zlomeniny a vylomené zuby (5 % a 7 %). V případě sexuálního násilí došlo u žen v 5 % k potratu a 5 % mělo vnitřní zranění.

Výzkum se zaměřil mimo jiné na dlouhodobé psychické důsledky fyzického a sexuálního partnerského násilí. Respondentky nejčastěji udávaly **úzkost, ztrátu sebevědomí a pocit zranitelnosti**. Tyto i další psychické důsledky jako deprese či vztahové problémy se ukazují být **čtenější u žen, které byly vystaveny sexuálnímu násilí**: 50 % z nich trpí ztrátou sebevědomí, 48 % pocity zranitelnosti, 45 % úzkostí, 43 % vztahovými problémy, 41 % potížemi se spánkem. U velké části žen se psychické příznaky kombinují.

Kontakt s policií a jinými službami

Podle výzkumu se na policii v důsledku nejzávažnějšího případu partnerského násilí (fyzického nebo sexuálního) **obrátilo 14 % žen. Nějaký druh institucionální pomoci využilo pouze 33 %**. Nejčastěji se jednalo **o zdravotnická zařízení** (15 % v případě fyzického násilí, 22 % u sexuálního násilí), další více než desetinový podíl obou skupin žen využil služeb nemocnice. Na specializované organizace se obrátila jen přibližně 4 % žen.

Mezi důvody, proč respondentky nekontaktovaly v případě nejzávažnějšího případu násilí policii, převládalo v případě fyzického násilí samostatné vyrovnání se s problémem (41 %) a přisuzovaná nedostatečná závažnost (34 %). Oba tyto důvody však byly v případě sexuálního násilí výrazně méně čtené (33 % a 17 %). Zde byl naopak výrazně čteněji udáván jako důvod stud (23 %), snaha věc utajit (21 %) a obava z dalšího chování původce násilí (20 %). K odpovědi, že by policie nic nečinila, se přihlásilo 7 % žen se zkušeností partnerského fyzického násilí a 13 % žen se zkušeností násilí sexuálního. Podle 5 % žen z první skupiny a 12 % z druhé skupiny by policie nic nezmohla. Alarmujících **9 % žen, které zažily sexuální partnerské násilí, se domnívaly, že by jim policie nevěřila (oproti 2 % žen se zkušeností fyzického násilí)**.

Ze všech institucí, na něž se respondentky po nejzávažnějším násilném incidentu obrátily, byly **policie a její postup hodnoceny nejméně příznivě**. Spokojených nebo spíše spokojených bylo v případě partnerského fyzického násilí 60 % žen, u sexuálního násilí pouze 49 %. V případě nemocnice, zdravotnického střediska, azylových domů, specializovaných organizací, církevních institucí a nebo právních služeb se míra spokojenosti u žen, které zde řešily fyzické násilí, pohybovala mezi 86 – 91 %. **V případě sexuálního násilí byla však hladina**

spokojenosti obecně nižší, což může naznačovat menší obratnost institucí při nakládání s daným problémem i jeho větší citlivost.

Psychické násilí

Některou z forem psychického násilí zažilo od partnera **43 % žen v EU-28.**⁶⁰ Mezi výpověďmi žen z různých zemí je v tomto ohledu poměrně **výrazný rozptyl** – v zemích jako Dánsko nebo Lotyšsko se k této variantě hlásilo 60 % žen, v Irsku, Řecku nebo Španělsku přibližně třetina. V ČR to bylo 47 % žen, což je rovněž spíše vyšší podíl. V EU-28 (a stejně tak v ČR) je 23 % žen vystaveno psychickému násilí v současném vztahu.

Autoři a autorky rozlišují 4 hlavní typy psychického násilí: snahu ovládat, ponižování, ekonomické násilí a vydírání prostřednictvím dětí. **Snahu o ovládnutí zažilo v některém ze svých vztahů 35 % žen** (16 % v současném vztahu), **ponižování 32 % žen** (15 % v současném vztahu). **Ekonomickému násilí bylo vystaveno 12 % žen** (5 % v současném vztahu), **vydírání pomocí dětí**

8 % (2 % v současném vztahu). **Výzkum prokázal vztah mezi intenzivním psychickým násilím (vyznačujícím se vícero formami) a zakoušením násilí fyzického a/nebo sexuálního.**

Jak autoři a autorky zprávy z výzkumu zdůrazňují, policie a jiné příslušné orgány by měly absolvovat odbornou přípravu, aby porozuměly dopadu psychického násilí na oběti. Psychické násilí ze strany původců násilí může vyžadovat, aby policie v zájmu oběti zasahovala přímo, jelikož její manévrovací prostor pro samostatné vyhledávání pomoci může být dosti omezen. Soustředění na psychické násilí by mělo být i součástí práce s původci násilí. Tento jev by současně neměl být opomenut v právních předpisech jednotlivých zemí.

⁶⁰ Výzkum zjišťoval, zda a jak často partner (nebo některý z bývalých partnerů) činí následující: „projevoval snahu, aby se respondentka neseetkala se svými přáteli; snažil se omezit její kontakt s rodinou nebo příbuznými; trval na tom, aby věděl, kde právě je; zlobil se, když mluvila s jiným mužem; podezíral z nevěry; bránil v rozhodování o rodinných financích a v samostatném nakupování; zakazoval jí pracovat mimo domov; zakazoval jí opustit byt/dům, bral jí klíče od auta nebo ji zamykal.“ Dále byly pokládány otázky, zda „partner respondentku znevažoval nebo ponižoval před ostatními lidmi; v soukromí; dělal schválně věci, které ji vyděsily nebo zastrašily; nutil ji dívat se na pornografický materiál proti její vůli; vyhrožoval jí, že jí vezme děti; že ublíží dětem; ublížil dětem; vyhrožoval, že ublíží nebo zabije někoho jiného, koho máte ráda.“

Každá desátá žena byla pronásledována bývalým partnerem. Zatímco 9 % žen sledoval bývalý partner, v 8 % to byla neznámá a v 7 % známá osoba. Ani v případech vážnějšího pronásledování nebyly tyto případy v naprosté většině hlášeny na policii.

Postoje a povědomí

Ochota svěřit se s problémem partnerského násilí a nahlásit ho příslušným institucím souvisí s tím, do jaké míry je tento problém chápán jako něco, co není pouze soukromou záležitostí. **Průzkum agentury FRA ukazuje, že se vnímání rozšířenosti násilí v jednotlivých zemích a povědomí o problému výrazně různí. Výsledky pro Českou republiku přitom patří k nejhorším.**

Každá druhá žena v EU-28 zaznamenala v nedávné době nějakou **kampaň zaměřenou proti násilí na ženách**. Nejvíce žen zaznamenalo kampaň v Španělsku (83 %), na Maltě (78 %), v Portugalsku, Francii a Řecku (70 %). V ČR (stejně jako v Dánsku) to bylo 26 %. Méně žen kampaň zaznamenalo pouze v Německu (23 %) a Rakousku (20 %).

Česká republika měla nejhorší výsledek také v oblasti povědomí o specializovaných organizacích zaměřených na pomoc obětem násilí. Respondentky měly označit organizace ze seznamu, o nichž někdy slyšely. V případě ČR byly pro výzkum zvoleny organizace ROSA, proFEM a Magdalenium. O žádné z těchto organizací nevědělo 75 % žen, alespoň jednu znalo 17 % (nejčastěji ROSA). Z hlediska evropského průměru neznalo žádnou organizaci pouze 19 % žen.

ATTITUDES TOWARDS VIOLENCE AGAINST WOMEN IN THE EU **(Enrique Gracia & Marisol Lila 2015)**

Studie postojů ohledně násilí na ženách vychází z předpokladu, že násilí je silně provázáno s kulturním a sociálním kontextem, v němž se odehrává. Postoje a reakce odrážejí obecnější normy, mají však současně moc formovat klima, v němž se násilí vyskytuje. Z tohoto hlediska umožňuje porozumění postojům i efektivnější intervence.

Studie je založena na kvantitativních i kvalitativních výzkumech v EU z let 2010-2015. Čerpáno bylo ze 40 výzkumů realizovaných v 19 zemích. Dále bylo využito 16 kvantitativních a kvalitativních studií publikovaných v akademických časopisech.

Vnímání násilí na ženách

Data ohledně tohoto tématu jsou limitovaná, srovnání zemí proto není možné. Autor a autorka však shrnují, že **v některých evropských zemích dosud násilí není veřejným tématem**. Výsledky podle nich dokládají, že **přetrvává vysoká tolerance vůči některým druhům násilí na ženách**. Menší procento osob z různých zemí považuje za ne zcela vážné nebo dokonce nevyhnutné takové činy jako urážky, udeření, kontrolu nebo dokonce vynucení sexu. Data podle autora a autorky dokládají, že tento typ postojů je běžnější u mužů a chlapců.

Přisuzované příčiny násilí na ženách

Analyzované výzkumné zprávy a studie se zpravidla soustřeďovaly na partnerské násilí vůči ženám, sexuální násilí a znásilnění. **Z individuálních faktorů respondenti a respondentky nejčastěji zmiňovali jako příčinu alkohol a drogy. Za méně důležité však tyto důvody pokládají samotné oběti a původci/kyně násilí**. Zmiňována byla také role násilných zkušeností v dětství (i v případě sexuálního násilí). **Sexuální násilí bylo často spojováno s předpokládanou deviací**. Respondenti a respondentky zmiňovali také vztahové a situační důvody – rodinné problémy, stres, ztrátu zaměstnání a finanční potíže. Promyšleny byly i kulturní faktory a stereotypy.

Vinění oběti

Výzkum ukázal, že v případě zemí, pro něž jsou tato data dostupná, je vinění obětí **stále běžné. Tento vzorec byl obzvláště patrný v případě sexuálního násilí a znásilnění. Daný postoj je častější u mužů, starších osob a osob s nižším vzděláním**. Je však poměrně rozšířen i v jiných sociodemografických skupinách a u žen. Tomuto problematickému rámování násilí by podle autora a autorky měla být při politických aktivitách věnována zvláštní pozornost.

Obecné povědomí a postoje vůči intervenci

Tento okruh je lépe datově pokryt a umožňuje proto lepší srovnání. Autor a autorka studie shrnují, že **povědomí o službách pro oběti je v populaci nízké**, obecněji známy jsou pouze některé typy služeb (například azylové domy). Informovanost se v různých sociodemografických skupinách liší, méně informací mají lidé příslušející k minoritám a osoby s nižším stupněm vzdělání (ty by se měly stát objektem cílených opatření či edukačních kampaní). Většina respondentů a respondentek by se dle svých výpovědí obrátila v případě setkání s násilím na policii. Dle některých výzkumů se stále považuje za nevhodnější nevstupovat do násilné situace, jelikož je nahlížena jako **soukromý problém**.

LONG-TERM CONSEQUENCES OF INTIMATE PARTNER ABUSE ON PHYSICAL HEALTH, EMOTIONAL WELL-BEING, AND PROBLEM BEHAVIORS

(Sara B. Simmons, Kelly E. Kight & Scott Menard 2015)

Studie se zaměřuje na dlouhodobé dopady partnerského násilí na fyzické zdraví, emoční pohodu a problémové chování. Důležitým přínosem této studie je longitudinální perspektiva. Zatímco předchozí studie se často soustředily pouze na ženy, výhodou této studie je současné soustředění na ženy i muže. Zkoumán byl reprezentativní vzorek 879 mužů a žen, který byl sledován v letech 1993-2003. Použita byla multivariační regresní analýza.

Dopady partnerského násilí na ženy

Z hlediska zdravotního stavu se výzkum zaměřil na zdravotní omezení (pouze jeho existenci či neexistenci) a body mass index (BMI). Signifikantní vztah mezi zažíváním násilí (či jeho páchaním) a těmito faktory nebyl potvrzen.

V případě emoční pohody se pozornost soustředila na spokojenost v práci, ve vztahu, na stabilitu vztahu nebo depresi. Prokázán byl **dopad násilí na spokojenost v práci**. Méně závažné i závažnější zakoušené násilí se promítá také do **spokojenosti ve vztahu**, závažnější pak též do **vztahové stability**. Co se týče depresivity, signifikantní vztah mezi zakoušeným či páchaným násilím nebyl prokázán.

Prokázána byla **souvislost mezi násilným jednáním a užíváním marihuany v pozdějším životě** (pro jiné drogy tento vztah neplatil, v případě alkoholu se pojil dokonce s nižší konzumací). Vztah mezi pácháním násilí (nebo vystavením násilí) a jednáním porušujícím zákon (ničením cizího majetku, zapálením budovy, auta nebo cizího majetku, krádeží motorového vozidla, násilným jednáním, znásilněním, prodejem tvrdých drog atd.) prokázán nebyl.

Co prokázáno bylo, byla **asociace mezi pácháním násilí a problémovým sexuálním chováním** (tajné sledování cizích sexuálních aktů, sexualita namířená vůči dětem, úmyslné ukazování vlastních intimních partií cizím lidem, záliba v sadistických sexuálních praktikách apod.).

Dopady partnerského násilí na muže

Stejně jako v případě žen nebyl nalezen signifikantní vztah mezi zažíváním násilí (či jeho pácháním) a zdravotním omezením nebo problematickým BMI. Násilné jednání nebo viktimizace nemají statisticky měřitelný dopad na spokojenost s prací. **Historie násilného jednání je však spojena s nižší spokojeností ve vztahu a nižší vztahovou stabilitou.** Násilné jednání ani viktimizace nemají dopad na depresivitu.

Co se týče problémového jednání, **zkušenost se závažnějším násilím je spojena s vyšší konzumací marihuany** (v případě jiných drog však tento vztah opět neplatí). U mužů s historií násilného jednání nebo viktimizace nebylo nalezeno zvýšené riziko nadměrné konzumace alkoholu. Násilné jednání však zvyšuje **pravděpodobnost kriminálního jednání** (ničení cizího majetku, zapálení budovy, auta nebo cizího majetku, krádeže motorového vozidla, násilného jednání, znásilnění, prodeje tvrdých drog atd.)

Nalezena byla také **souvislost mezi historií závažné viktimizace nebo pácháním násilí a problémovým sexuálním jednáním.**

"I'M NOT A VICTIM, SHE'S AN ABUSER": MASCULINITY, VICTIMIZATION, AND PROTECTION ORDERS
(Alesha Durfee 2011)

Text je narativní analýzou písemných výpovědí mužů coby obětí domácího násilí – jejich žádostí o soudní příkaz ochrany před násilnou partnerkou. Ukazuje, jak muži vyjednávají protichůdné diskurzy viktimizace, hegemonní maskulinity a stereotypů o domácím násilí. Hegemonní maskulinita je idealizovanou formou maskulinity, coby ideál má moc strukturovat interakce a projevy. Normativita tohoto ideálu se nicméně v případě žádostí o soudní příkaz ochrany střetává s požadavkem, aby žadatel prokázal oprávněnost své žádosti, tedy svůj status oběti. Autorka čerpala ze 48 výpovědí (náhodně vybraných z většího vzorku heterosexuálních mužů), které byly sesbírány v roce 2000 v USA.

Hlavním závěrem autorky je, že se **muži v zájmu ochrany vlastní maskulinity soustředují při popisech násilné situace na vlastní moc a kontrolu nad partnerkou**. Líčí akty napadení, **vyhýbají se však statutu oběti**. Ačkoli by jim takový popis patrně usnadnil situaci, jelikož by získali jednodušeji příkaz ochrany, museli by se vystavit konotacím vlastní bezmocnosti a zranitelnosti. Muži popisovali aktivní rezistenci vůči násilí, současně si však bedlivě hlídali, aby jejich vlastní jednání nebylo chápáno jako týrání. Líčili se jako **aktivní racionální aktéři, kteří užívají síly, aby zamezili násilí na jejich osobě**.

Muži současně většinou **nevyjadřovali strach** z násilné partnerky. Násilí ženy bylo popisováno jako neúčinné. Soudní příkaz byl v jejich perspektivě požadován, aby nemuseli být nadále v této pozici, kdy jsou nuceni odrážet útoky. Uchopení a vnímání viktimizace tak nese velmi zřetelné genderové rysy, **je jasně tvarováno normativním ideálem hegemonní maskulinity**. Jak je zřejmé, aplikovatelnost těchto závěrů přesahuje situaci žádosti o příkaz ochrany. Může vypovídat o mužském zakoušení násilí a specifických potřebách mužů v situaci vyhledávání pomoci obecně.

10. POUŽITÁ LITERATURA

Amnesty International ČR. 2015. *Nosí minisukně? Pak si o znásilnění koledovala, myslí si třetina lidí v Česku* (tisková zpráva). Praha: Amnesty International ČR. Dostupné z: <http://www.amnesty.cz/news/1418/nosi-minisukne-o-znasilneni-si-koledovala-mysli-si-tretina-cechu>.

Bednářová, Z. 2010. „Informace pro policisty a jiné odborníky, kteří se dostávají do styku s dětmi zažívajícími domácí násilí v rodině.“ Pp. 60–63 in *Sborník textů zaměřených na problematiku domácího násilí*. Praha: Centrum sociálních služeb Praha.

Budinová, A. 2012. *Rizika chudoby žen postižených domácím násilím a jejich dětí*. Praha: profEM. Dostupné z: <http://www.profem.cz/shared/clanky/159/proFem-zprava-web.pdf>

Buriánek, J. 2004. „Psychické a jiné formy násilí na ženách.“ Pp. 105–112 in S. Pikálková (ed.). *Mezinárodní výzkum násilí na ženách – Česká republika/2003: Příspěvek k sociologickému zkoumání násilí v rodině*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky.

Buriánek, J. 2014. „Partnerské násilí a muži jako jeho oběti.“ Pp. 7–28 in J. Buriánek, S. Pikálková, Z. Podaná. *Násilí na mužích: Sonda do zákoutí partnerských vztahů*. Praha: Univerzita Karlova v Praze.

Buriánek, J. 2015. „Sebekontrola a partnerské konfigurace.“ Pp. 91–118 in S. Pikálková, Z. Podaná, J. Buriánek. *Ženy jako oběti domácího násilí: Sociologická perspektiva*. Praha: Slon.

Buriánek, J., Kovařík, J. (eds.). 2006. *Domácí násilí – Násilí na mužích a seniorech*. Praha: Triton.

Buriánek, J. S. Pikálková. 2015. „Diskuse: Dochází ke změnám výskytu partnerského násilí?“ Pp. 119–131 in S. Pikálková, Z. Podaná, J. Buriánek. *Ženy jako oběti domácího násilí: Sociologická perspektiva*. Praha: Slon.

Buriánek, J., S. Pikálková, Z. Podaná. 2014. *Násilí na mužích: Sonda do zákoutí partnerských vztahů*. Praha: Univerzita Karlova v Praze.

Buriánek, J., Z. Podaná. 2006a. „Domácí násilí jako společenský problém a výzkumné téma.“ Pp. 11–37 in J. Buriánek, J. Kovařík (eds.). *Domácí násilí – Násilí na mužích a seniorech*. Praha: Triton.

Buriánek, J., Z. Podaná. 2006b. „Domácí násilí na mužích – pilotní sonda.“ Pp. 39–80 in J. Buriánek, J. Kovařík (eds.). *Domácí násilí – Násilí na mužích a seniorech*. Praha: Triton.

Čechová, J., H. Jandová. 2010. *Stop znásilnění: Analýza stavu pomoci obětem znásilnění v České republice*. Brno: Persefona.

Červinková, A., M. Linková, K. Šaldová, B. Tupá. 2004. „Analýza kvalitativních doplňujících otázek.“ Pp. 113–127 in S. Pikálková (ed.). *Mezinárodní výzkum násilí na ženách – Česká republika/2003: Příspěvek k sociologickému zkoumání násilí v rodině*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky.

Čírtková, L. 2002. „Domácí násilí ve faktech a teoriích.“ *Gender, rovné příležitosti, výzkum* (1): 1-3.

Čírtková, L. 2010a. „Muži jako oběti domácího násilí.“ *Právo a rodina* 7. Dostupné z: <http://www.domacinasili.cz/ohrozene-osoby/muzi-jako-obeti-domaciho-nasili/>.

Čírtková, L. 2010b. „Stalking – vybrané poznatky.“ Pp. 122–129 in *Sborník textů zaměřených na problematiku domácího násilí*. Praha: Centrum sociálních služeb Praha.

Čírtková, L. 2011. „Domácí násilí na mužích z pohledu teorie a praxe.“ Pp. 16–20 in *Muži jako oběti domácího násilí* (sborník z konference). Brno: Fakulta sociálních studií, Masarykova univerzita.

Durfee, A. 2011. “I’m Not a Victim, She’s an Abuser”: Masculinity, Victimization, and Protection Orders. *Gender & Society* 25(3): 316-334.

Dušková, Z. 2010. „Dítě a domácí násilí.“ Pp. 54–59 in *Sborník textů zaměřených na problematiku domácího násilí*. Praha: Centrum sociálních služeb Praha.

European Union Agency for Fundamental Rights. 2014. *Violence against women: an EU-wide survey*. 2014. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

FOCUS – Centrum pro sociální a marketingovou analýzu. 2015. *Problematika násilí na ženách optikou české populace (závěrečná zpráva z výzkumu pro Amnesty International ČR)*. Brno: FOCUS – Centrum pro sociální a marketingovou analýzu. Dostupné z: <http://www.focus-agency.cz/z-nasich-vyzkumu/nasili-na-zenach>.

- Gracia, E., M. Lila. 2015.** *Attitudes towards violence against women in the EU.* Luxembourg: Publication Office of the European Union.
- Hetmánková, R. 2013.** *Zpátky ze dna: Zaostrěno na ženy.* Praha: Jako doma, o. s.
- Hronová, M., M. Vavroňová. 2011.** *Vliv domácího násilí na zdraví žen-obětí násilí a jejich dětí, které jsou svědky násilí v rodině.* Praha: ROSA.
- Hunt, E., N. Špatenková. 2011.** „LGBT jako osoby ohrožené domácím násilím.“ Pp. 111–119 in D. Ševčík, N. Špatenková (eds.). *Domácí násilí: Kontext, dynamika a intervence.* Praha: Portál.
- Huňková, M., J. Voňková. 2004a.** *Domácí násilí v ČR z pohledu práva.* Praha: Justiční akademie ČR.
- Huňková, M., J. Voňková. 2004b.** „Příloha: Limity českého práva při řešení následků domácího násilí.“ Pp. 135–145 in S. Pikálková (ed.). *Mezinárodní výzkum násilí na ženách – Česká republika/2003: Příspěvek k sociologickému zkoumání násilí v rodině.* Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky.
- Hynková, M. 2015.** *Romská žena: Identita, role, postavení.* Brno: Genderové informační centrum NORA.
- Ježková, V. a kol. 2015.** *Domácí násilí a genderově podmíněné násilí.* Praha: proFem.
- Johnson, M. P., J. M. Leone. 2005.** „The Differential Effects of Intimate Terrorism and Situational Couple Violence Findings From the National Violence Against Women Survey.“ *Journal of Family Issues* 26(3): 322–349.
- Kotková, M. 2014.** „Práce s dítětem, které bylo/je svědkem domácího násilí.“ Pp. 78–90 in *Domácí násilí v kontextu rodiny a práce.* Brno: Spondea.
- Krulová, T. 2010.** *Viktimologické aspekty sexuálního násilí u obyvatel ČR* (dizertační práce). Praha: Univerzita Karlova v Praze.
- Krulová, T., E. Gerlová, P. Weiss. 2006.** „Muž jako oběť sexuálního násilí.“ *Československá psychologie* 50(4): 342–348.
- Krulová, T., Weiss, P. 2007.** „Viktimologické aspekty sexuální agrese.“ *Československá psychologie* 51(3): 279–289.
- Kunc, K., J. Poláková, S. Hradecká, E. Hurychová, A. Budinová, M. Klusáčková. 2012.** *Ekonomické dopady domácího násilí v ČR.* Praha: proFEM. Dostupné z: http://www.profem.cz/shared/clanky/103/profem-studie2b-web_1.pdf

LaViolette, A. D., O. W. Barnett. 2000. *It Could Happen to Anyone: Why Battered Women Stay*. Thousand Oaks: Sage.

Levová, J. 2010. *Metodika pro práci s cizinci žijícími v České republice, kteří jsou ohroženi domácím násilím*. Brno: Spondea.

Linková, M. 2004. „Domácí násilí: genderová perspektiva.“ Pp. 23–33 in S. Pikálková (ed.). *Mezinárodní výzkum násilí na ženách – Česká republika/2003: Příspěvek k sociologickému zkoumání násilí v rodině*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky.

Martinková, M. 2001. „Fyzické domácí násilí v oblasti hlavního města Prahy v roce 1999 – kriminologické aspekty.“ Pp. 4–82 in M. Martinková, R. Macháčková. *Vybrané kriminologické a právní aspekty domácího násilí*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci.

Martinková, M. 2014. „Údaje o v České republice policií evidovaných obětech kriminality.“ Pp. 61–84 in A. Marešová a kol. *Analýza trendů kriminality v roce 2013*. Praha: Institut pro kriminologii a kriminální prevenci.

Martinková, M., V. Slavětinský, J. Vlach. 2014. *Vybrané problémy z oblasti domácího násilí v ČR*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci.

Marvánová-Vargová, B., D. Pokorná, M. Toufarová. 2008. *Partnerské násilí*. Praha: Linde.

Možíšová, A. 2012. *Gender a sexualita v diskurzích domácího násilí* (diplomová práce). Brno: Fakulta sociálních studií, Masarykova univerzita.

Nadace ROSA. 1997. *Dneska tě ještě nezabiju. Zpráva o stavu domácího násilí*. Praha: Nadace ROSA.

Nesehnutí. 2008. „Násilí na ženách.“ Brno: Nesehnutí.

Pešáková, K. 2014. *Násilí páchané na mužích v partnerských vztazích: Příběhy mužských obětí* (dizertační práce). Brno: Fakulta sociálních studií, Masarykova univerzita.

Pikálková, S. (ed.). 2004a. *Mezinárodní výzkum násilí na ženách – Česká republika/2003: Příspěvek k sociologickému zkoumání násilí v rodině*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky.

Pikálková, S. 2004b. „Sociologická východiska a kontext zkoumání násilí v rodině.“ Pp. 13–22, 34–41 in S. Pikálková (ed.). *Mezinárodní výzkum násilí na ženách – Česká republika/2003: Příspěvek k sociologickému zkoumání násilí v rodině*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky.

Pikálková, S. 2004c. „Mezinárodní výzkum násilí na ženách („International Violence Against Women Survey“).“ Pp. 42–104 in S. Pikálková (ed.). *Mezinárodní výzkum násilí na ženách – Česká republika/2003: Příspěvek k sociologickému zkoumání násilí v rodině*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky.

Pikálková, S. 2014a. „Fyzické násilí v partnerském vztahu.“ Pp. 29–44 in J. Buriánek, S. Pikálková, Z. Podaná. *Násilí na mužích: Sonda do zákoutí partnerských vztahů*. Praha: Univerzita Karlova v Praze.

Pikálková, S. 2014b. „Subjektivní vnímání a důsledky partnerského násilí, možnosti řešení.“ Pp. 66–77 in J. Buriánek, S. Pikálková, Z. Podaná. *Násilí na mužích: Sonda do zákoutí partnerských vztahů*. Praha: Univerzita Karlova v Praze.

Pikálková, S. 2015a. „Úvod: Východiska výzkumu partnerského násilí.“ Pp. 11–28 in S. Pikálková, Z. Podaná, J. Buriánek. *Ženy jako oběti domácího násilí: Sociologická perspektiva*. Praha: Slon.

Pikálková, S. 2015b. „Fyzické násilí v partnerském vztahu.“ Pp. 29–40 in S. Pikálková, Z. Podaná, J. Buriánek. *Ženy jako oběti domácího násilí: Sociologická perspektiva*. Praha: Slon.

Pikálková, S. 2015c. „Partneři, kteří se dopouštějí násilí, a jejich oběti.“ Pp. 41–64 in S. Pikálková, Z. Podaná, J. Buriánek. *Ženy jako oběti domácího násilí: Sociologická perspektiva*. Praha: Slon.

Pikálková, S., Z. Podaná, J. Buriánek. 2015. *Ženy jako oběti domácího násilí: Sociologická perspektiva*. Praha: Slon.

Podaná, Z. 2010. „Reporting to the Police as a Response to Intimate Partner Violence.“ *Sociologický časopis/Czech Sociological Review* 46(3): 453–474.

Podaná, Z. 2014. „Psychické násilí.“ Pp. 45–65 in J. Buriánek, S. Pikálková, Z. Podaná. *Násilí na mužích: Sonda do zákoutí partnerských vztahů*. Praha: Univerzita Karlova v Praze.

Podaná, Z. 2015a. „Subjektivní vnímání násilí ve vztahu a reakce žen na ně.“ Pp. 65–76 in S. Pikálková, Z. Podaná, J. Buriánek. *Ženy jako oběti domácího násilí: Sociologická perspektiva*. Praha: Slon.

Podaná, Z. 2015b. „Psychické násilí.“ Pp. 77–90 in S. Pikálková, Z. Podaná, J. Buriánek. *Ženy jako oběti domácího násilí: Sociologická perspektiva*. Praha: Slon.

Podaná, Z., R. Imříšková. 2016. „Victims` Responses to Stalking. An Examination of Fear Levels and Coping Strategies.“ *Journal of Interpersonal Violence* 31(5): 792–809.

Podaná, Z., J. Buriánek. 2014. „Souhrnná analýza prediktorů fyzického a psychického násilí, závěry studie.“ Pp. 91–101 in J. Buriánek, S. Pikálková, Z. Podaná. *Násilí na mužích: Sonda do zákoutí partnerských vztahů*. Praha: Univerzita Karlova v Praze.

„Romské ženy nechtějí čelit tlaku tradic – znají svou hodnotu.“ **2014.** **FEMAG.CZ.** Dostupné z: <http://www.femag.cz/osobni-je-politicke/romske-zeny-nechteji-celit-tlaku-tradic-znaji-svou-cenu/>.

Simmons, S. B., K. E. Knight, S. Menard. 2015. “Long-Term Consequences of Intimate Partner Abuse on Physical Health, Emotional Well-Being, and Problem Behaviors.” *Journal of Interpersonal Violence*. (zatím vyšlo pouze elektronicky)

Slovo 21. 2014. *Výzkum o postavení romských žen v České republice*. Praha: Slovo 21.

Sobotková, I. 2011. „Rodina jako místo bezpečí i násilí.“ Pp. 11–20 in D. Ševčík, N. Špatenková (eds.). *Domácí násilí: Kontext, dynamika a intervence*. Praha: Portál.

STEM. 2001. *Desatero o domácím násilí. Shrnutí základních výsledků reprezentativního výzkumu pro občanské sdružení Bílý kruh bezpečí a Philip Morris ČR*. Praha: STEM.

STEM. 2006. *Domácí násilí II. Shrnutí základních výsledků reprezentativního výzkumu pro občanské sdružení Bílý kruh bezpečí a Philip Morris ČR*. Praha: STEM. Dostupné z: <https://www.stem.cz/domaci-nasili-ii-udaje-z-vyzkumu/>.

Střílková, P., M. Fryšták. 2009. *Vykázání jako prostředek ochrany před domácím násilím*. Ostrava: KEY Publishing.

Ševčík, D. 2011a. „Výskyt domácího násilí v ČR.“ Pp. 27–32 in D. Ševčík, N. Špatenková (eds.). *Domácí násilí: Kontext, dynamika a intervence*. Praha: Portál.

Ševčík, D. 2011b. „Důsledky domácího násilí – syndrom týrané osoby.“ Pp. 42–45 in D. Ševčík, N. Špatenková (eds.). *Domácí násilí: Kontext, dynamika a intervence*. Praha: Portál.

Ševčík, D. 2011c. „Děti jako osoby ohrožené domácím násilím.“ Pp. 120–125 in D. Ševčík, N. Špatenková (eds.). *Domácí násilí: Kontext, dynamika a intervence*. Praha: Portál.

Ševčík, D., N. Špatenková a kol. 2011. *Domácí násilí: Kontext, dynamika a intervence*. Praha: Portál.

Špatenková, N. 2011. „Násilné osoby.“ Pp. 61–79 in D. Ševčík, N. Špatenková (eds.). *Domácí násilí: Kontext, dynamika a intervence*. Praha: Portál.

Špatenková, N., D. Ševčík. 2011. „Domácí násilí.“ Pp. 21–59 in D. Ševčík, N. Špatenková (eds.). *Domácí násilí: Kontext, dynamika a intervence*. Praha: Portál.

Šusterová, M., J. Vydra. 2011. *Migranti a domácí násilí: Sborník přednášek*. Praha: Centrum sociálních služeb Praha.

Trávníček, Z., Řezníček, J. 2014. „Práce s násilnou osobou: Program pro osoby neovládající agresi ve vztazích.“ Pp. 91–98 in *Sborník textů zaměřených na problematiku domácího násilí*. Praha: Centrum sociálních služeb Praha.

Úřad vlády ČR. 2015. *Akční plán prevence domácího a genderově podmíněného násilí na léta 2015 – 2018*. Praha: Úřad vlády ČR. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/pri-uradu-vlady/jiri-dienstbier/aktualne/vlada-schvalila-akcni-plan-prevence-domaciho-a-genderove-podmineneho-nasili-na-leta-2015--2018-126943/>.

Válková, H. 2010. „Stalking aneb nebezpečné pronásledování.“ Pp. 130–144 in *Sborník textů zaměřených na problematiku domácího násilí*. Praha: Centrum sociálních služeb Praha.

Vargová, B., M. Vavroňová. 2006. *Od dobrého úmyslu k dobré spolupráci: Manuál pro efektivní interdisciplinární spolupráci v případech domácího násilí*. Praha: ROSA.

Vitoušová, M. 2011. „Muži jako oběti domácího násilí z pohledu organizace pro pomoc obětem kriminality.“ Pp. 25–27 in *Muži jako oběti domácího násilí* (sborník z konference). Brno: Fakulta sociálních studií, Masarykova univerzita.

Voňková, J., D. Oplatek. 2015. *Vraždy v kontextu domácího násilí*. Praha: proFem.

Vymětalová, S. 2001. „Domácí násilí: přirozený jev?“ *Sociologický časopis* 37(1): 103–121.

Walker, L. E. 1979. *The Battered Woman*. New York: Harper & Row Publishers.

Weiss, P., J. Zvěřina. 1999. *Sexuální chování obyvatel České republiky: Výsledky národního průzkumu*. Praha: Alberta Plus.

Weiss, P., J. Zvěřina. 2001. *Sexuální chování v ČR – situace a trendy*. Praha: Portál.

World Health Organization 2013. *Global and Regional Estimates of Violence against Women: Prevalence and Health Effects of Intimate Partner Violence and non-Partner Sexual Violence.* Geneva: World Health Organization.

